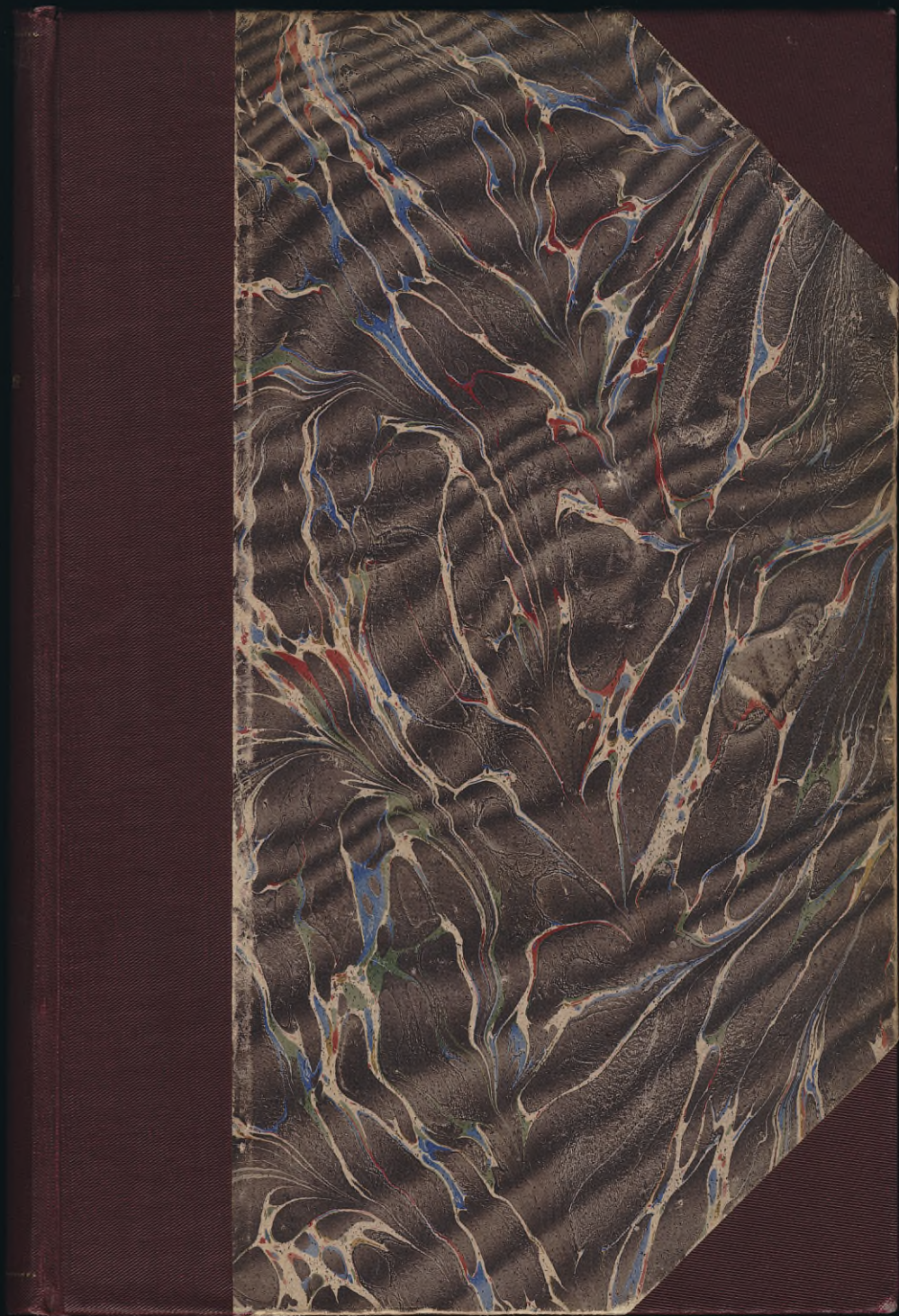

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

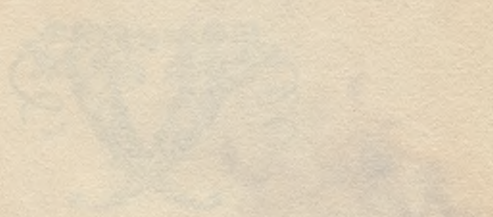
THE NEW YORK

AND ATTORNEYS

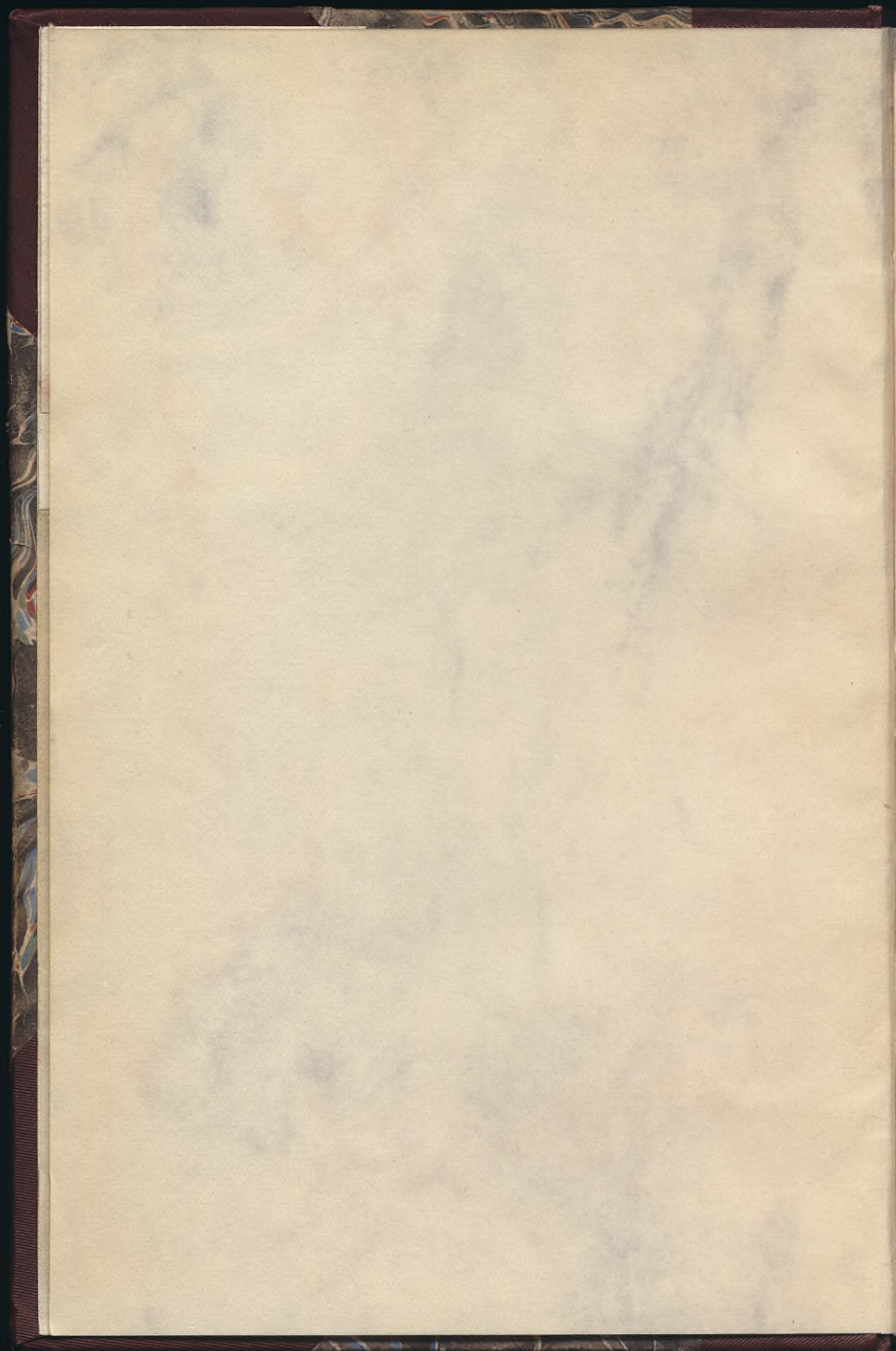
of the City and County of New York
in and to the County of New York
and to the City of New York

WILLIAM B. ELLER

of the County of New York

NEW YORK
1871

DE NYA
BERÅTTARNA

Lit.
Sv.

Ur Sveriges litteratur 1900-1925
urval och redigering av
Fredrik Böök

NOVELLER

AV GUSTAF HELLSTRÖM

ALBERT BONNIER
STOCKHOLM

52. 32
206

Gustaf Hellström

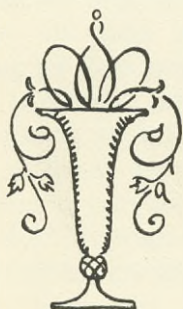
NOVELLER

W. O. VELLER

NOVELLER

AV

GUSTAF HELLSTRÖM

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1927.

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1927

INLEDNING.

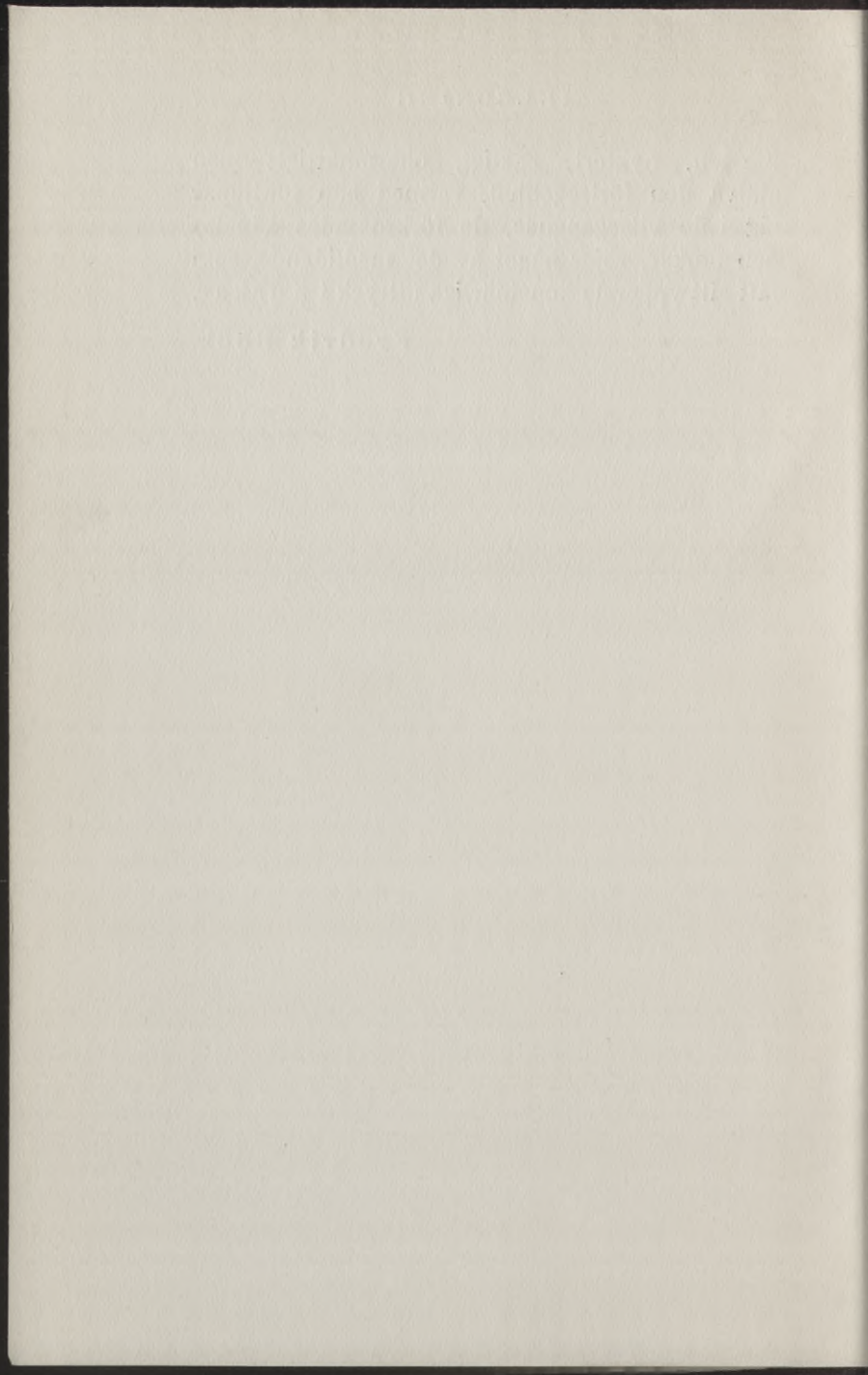
Novellen *Träbenet* handlar om ett stadsbud, som blir överkörd på järnvägsstationen i den lilla småstaden och förvandlas till invalid. Men samtidigt med att han blir krympling, blir han också filosof: olyckan kommer honom att grubbla, den väcker hans behov att finna en mening i tillvaron, en förklaring på dess orättvisor och problem. Hellströms berättelse återger stadsbudet Bohlins skiftande försök att hitta rätt i labyrinten. De äro alla fåfänga: novellen ingick ursprungligen i en samling som hette *Kaos* (1907), och det kaotiska, det förvirrade återvänder som en smärtsamt fasthållen grundstämning i hela Gustaf Hellströms författarskap. Med bitter tillfredsställelse, med avsiktlig cynism skildrar han människor, som aldrig kunna få livets räkning att gå upp. De stå till slut med spillror i händerna, än rådlösa och häpna, än förtvivalde och än undergivet resignerade.

Detta motiv har Hellström varierat med styrka, och han har ofta förträffligt fått fram det trevande, det hjälplösa i människornas kamp mot olycksslagen. Varken den hygglige amerikanske

läkaren (De vita byxorna) eller den uppoffrande kamreren Per Gren (Två vänner) lyckas reda sig mot livets överrumplingar, den unge ingenjör Hartzell (Väg- och vattenbyggaren) bär för alltid ett oläkt sår efter slumpens knivhugg, och den stackars italienaren Silvio, som säljer grönsaker på New Yorks gator (Silvio och hans Bianca), faller till slut samman som en hjälplös trasa över sin häst, som han älskat över allt och likväl plågat ihjäl — så grymt och irrationellt är livet. Fabriksarbeterskan Emma Antonsson (i Teodor) har funnit en höstlig lycka, men hon ser till slut maktlös hur den glider från henne. Anarkisten och förbrytaren i Paris' myller (Mannen vid rätten) har nått en fristad och har på sitt sätt kommit till ro, men ett enda ord blir gnistan, som tänder en ny explosion och slungar honom i fördärvet. Det är mycket sällan, som Hellström bryter detta ödslighetens schema. I den lilla skissen En omvänd misantrop sker det: fadern försonar sig med livet, då hans dotter blir lycklig. I Fru Pettersson har Hellström slutligen med en viss överraskad sympati skildrat en primitiv livsbejakelse, som aldrig låter knäcka sig. Men dylika ljusa fläckar framhäva blott så mycket skarpare det kalla mörker, som ruvar över Hellströms diktvärld. Författaren bemödar sig att återge det utan att darra på

handen, nyktert, sakligt, obarmhäftigt; men själva den förtrogenhet, varmed han fördjupar sig i de vilsegångnas, de förkrossades känslor och tankar, röjer något av det medlidande, som fått sitt yppersta konstnärliga uttryck i *Kuskar*.

Fredrik Böök.

TRÄBENET

THE END

Ända intill denna dag, en solig junidag, då himlen var blå och de rika flyttade från den lilla staden ut till sina villor, hade hans liv varit lyckligt. Man kan till och med säga, att det över hans sista tiotal år legat ett skimmer av poesi, de låga rummens, de små målade porslinshundarnas och de blommande krukväxternas jämna och lugna lyrik.

Hans dag var arbete och strävsamhet, men hans muskler voro stora och starka, och de hade sin lust i styrkan. Även då han trött och med ryggen en smula böjd pustade ut efter att ha flyttat ett pianino eller en lår med linne, kunde han kröka sin arm som en atlet inför publiken. Då lyste det till i hans ansikte, när han kände hur musklerna rullade sig samman till en stenhård klump, som tvang ylletröjans maskor att vidga sig och gapa. Och med ett skratt, som kom hans gula, vanvårdade tänder att lysa, sade han till de andra stadsbuden:

— Här ska ni djävlar anamma få se på fruntimmersarmar.

Hans natt var sömn, en sömn utan drömmar, med lugna och djupa andhämtningar. Han låg i en skön utdragssoffa, där lakan byttes varje

månad, och vid hans sida sov hans hustru, rund och mjuk, kanske en smula för fyllig. Men just på hennes fetma satte han värde, han såg däri ett tydligt tecken på hennes trevnad och välmåga, och han var stolt däröver på samma sätt som hans förfäder statarna och torparna varit det över det goda hullet hos sina husdjur. Hennes kinder voro röda av matos och denna skinande färg från spiseln, som en gång gjort intryck på hans hjärta. Alltjämt stod det omkring henne en atmosfär av renlighet och såpa, och ofta, ofta somnade han in om kvällarna med hennes långa, lingula hårfläta mellan sina valkiga och bruna händer.

Varje morgon, när han vaknade, såg han mitt framför sig den stora brunfernissade byrån, i vars lådor linnet låg och vars blanka skiva var prydd med de små målade porslinshundarna och porträttramar av egendomligt och färgrikt snäckarbete. Allt detta var vackert. Där fanns särskilt en liten hund, så naturlig att han föll i förvåning. Den satt på sin lilla stuss och sträckte framtassarna hjälplöst ut i luften som om den tiggde socker eller ville tacka. Den såg han länge på och gladde sig åt, och varje gång han i sin tidning läste rubriken litteratur och konst, flögo hans tankar till byrån med den lilla hunden. Och just på grund av sin naturtrohet hade den ofta kommit honom att längta efter en liknande, men levande hund, som kunde sitta så

och tigga socker med framtassarna darrande i luften. Men samtidigt förstod han att den hunden skulle vara till besvär, väta ned på golvet, ja, ännu värre, och komma hem smutsig i regnväder.

På så sätt hade han, ehuru endast instinktivt och oklart, känt den stora skillnaden mellan konst och liv.

Men stoltast var han över bysten i hörnet. Den hade han köpt av en kringvandrande italiennare och den föreställde en mycket vacker kvinna med stridshjälm på huvudet och harnesk över bröstet. Då han köpte den var den vit, men flugorna hade under årens lopp gått illa åt den, och därför hade han målat den med en gul färg han händelsevis ägde hemma. På så sätt hade den blivit ren samtidigt som den blivit vackrare.

Hans liv saknade sålunda ej poesi.

Stadsbudet Bohlin hade också ett barn, en son. Han hette Birger och hade blivit döpt samma dag, hans föräldrar firade sitt bröllop. Birger var frukten av ett sammanträffande efter en dag, då Bohlins hustru ännu var kokerska i en fin familj och sett sin blivande man flytta herrskapets möbler med säkra, rappa grepp och skjortan undankrängd från det blottade, håriga bröstet. En hel dag hade hon sett hans påpasslighet, styrka och skönhet, och en vårkväll, då alla himlens stjärnor brunno, hade hon givit vika

för hans böner, sedan hon först avtvungit honom löfte om äktenskap i händelse det skulle visa sig bli några följder. Ty hon var en hederlig och anständig kvinna. Då Bohlin nekat härtill, hade det varit mera på skämt, endast för att undersöka hållfastheten i hennes karaktär. Och i den kraft, med vilken hon ställt infriandet av detta löfte som ett omutligt villkor, hade han funnit en garanti för att hon ej var en kvinna som för ett ögonblicks sinnesrus glömde samhälle och heder. Och det var endast för att ge såväl bröllop som barndop en högtidligare prägel de beslutat förlägga dem båda till samma dag.

Nu var Birger elva år gammal och gick i elementarskolan, ty han ansågs för ett begåvat barn. Han skulle bli bättre och lyckligare än de själva. Och som de voro övertygade om att detta mål kunde vinnas endast genom uppnåendet av en högre samhällsställning, kretsade deras drömmar, när de flögo som högst och friast, kring hoppet om en anställning vid handelskåren, som i denna stad åtnjöt ett visst anseende.

Flera barn hade det ej blivit. Ehuru detta förhållande ej var självförvållat, föreföll det dock stadsbudet som något oanständigt eller åtminstone mot naturen och som om han därigenom undandrog sig en medborgerlig plikt, en skatt till staten. Ej ens hans hustrus förklaring, att det i fina familjer ej brukades många barn, kunde fullt

undanröja hans känsla att hans lycka och sonens framtid byggdes på ett slags bedrägeri. Skräddaren, som bodde en trappa upp och hade rummen fulla av ungar, brukade också skälla på honom för detta missförhållande.

Allmänt avhållen på grund av sin aldrig svikande plikttröhet, hade Bohlin ej heller saknat yttre framgång i sitt liv. Inom få år intog han förmansplatsen inom stadsbuds föreningen, och som han ej plågades av äregirighet, hade detta ej gjort honom högmodig, utan endast ytterligare skärpt hans ansvarskänsla och fyllt honom med tacksamhet mot de förnäma i staden, genom vilkas tillskyndan han fått sig denna plats anförtrodd.

Utän sinne för samhällets orättvisor, därför att han levde på god fot med överklassen, respekterad och avhållen av sina kamrater och fullkomligt nöjd med sin ställning, var han lycklig. Hans framtid låg framför honom ljus, jämn, lugn.

Och sommardagar, då han ej var upptagen av arbetet, företog han i sällskap med sin hustru och sin son utflykter till den närbelägna badorten. På eftermiddagen gingo de fram till nöjesplatsen, besågo underligt tatuerade små gossar, åkte gondolbana och prövade kraftmätaren, där Bohlin väckte allas beundran. Slutligen stannade de framför dansbanan, där förnäma och tjänstefolk svängde om varandra. En stund stodo

de och sågo på, men så log stadsbudet, tog sin hustru under armen och drog henne med upp på banan. Förgäves sökte hon streta mot och värjde sig med ett leende: Inte ska vi också, gamla människor. Men då han svarade: Varför inte, följde hon med, ty de voro ju båda lyckliga, och dagens färgrika bilder, de tatuerade gosarna, eldoradots hemska trollerier och den skimrande karusellen hade fyllt deras sinnen med en glädje så stor att den krävde en utlösning, en kroppsansträngning.

Det hade varit arbetsamma och styva dagar, dessa första i juni. Skolorna hade slutat och människorna flydde ur staden. Alla hade de velat ha Bohlin till hjälp vid flyttningen, ty det hände aldrig att ens det minsta lilla glas krossades, då han varit med och packat ned.

Men nu var allt så gott som över. Den siste som brukade lämna staden, översten, satt inne i kupén med sin son och dotter, och inom kort skulle tåget gå.

Det var då som olyckan skedde.

Lokomotivet stod och pustade ånga av otålig-het att få komma ut ur den nedrökta perrongen och rusa fram mellan små skogsdungar och åkrar ned till den lilla badorten vid havet, där solen sken på det salta vattnet, då översten, en verklig överste med vita mustascher och barnafromt sinnelag, fruktansvärd och rytande stack huvudet ut ur kupéfönstret och skrek:

— För djävulen, Bohlin, blomkrukorna, står han och drömmer!

Bohlin ryckte till. Han hade verkligen drömt. Han hade stått och tänkt på hur underlig världen kunde vara, ty överstens son hade ej blivit flyttad, under det Birger, som var hans klasskamrat, erhållit i premium en versbok i prakt-

band, på vars röda pärm det mellan tvenne brutna, gyllene kolonner stod tryckt: Dikter av Oscar Fredrik. Birger hade sagt att Oscar Fredrik var ingen mindre än kungen själv, Oscar den andre, som skrivit dessa verser utan att ha brytt sig om att taga hjälp av någon, varken ministrar eller kammarherrar.

Fastän detta hade hänt för två dagar sedan, föreföll det Bohlin ännu hemlighetsfullt, nästan överkligt, och mer än en gång hade han ställt den frågan till sig själv:

— Varför ha de givit Birger kungens verser.

Eftersom han ej visste att detta som så mycket annat berodde på en tillfällighet, därför att den skolan en gång i ett anfall av rojalism mot hög rabatt inköpt ett stort antal exemplar av just den boken, såg han häri en undermening. Visserligen trodde han ej, att kungen direkt haft sitt finger med i spelet, men han tyckte sig dock i detta se ett löfte om en ljus framtid för sin son och ett hopp om någonting stort, som skulle hända, han visste icke vad.

Och som han i dag hjälpt överstens att flytta, hade det syntts honom än underligare. Ofta hade han stannat av i sitt arbete vid misstanken att allt ej hade gått rätt till. Ty det stod för honom som en fullständig omöjlighet, att Birger kunde vara sonen till en så fin herre överlägsen i kunskaper och förstånd. Det var alltså ett slags

välgörenhet som utövats utan att han kunde uppleta grunderna därtill.

Men medvetandet härom fyllde honom med en känsla av tacksamhet, och i välviljan mot sonen såg han också ett gillande av sin egen duglighet, ty han var förvissad om att denna belöning skulle ha uteblivit, om han ej själv varit känd som ett skötsamt och påpassligt stadsbud.

På så sätt kom det sig, att han i sista ögonblicket glömt sig kvar på perrongens plattform, försänkt i drömmar och omgiven av överstens små krukväxter. Vid dennes rop ryckte han till; generad och förvirrad, med en förnimmelse av att ha visat sig glömsk och otacksam, samlade han upp dem i sin famn för att springa över de två spår som skilde honom från överstens kupé. Men hans förvirrade sinnesstämning och blomkrukorna, som nådde honom ända till pannan, gjorde honom blind och oaktsam. Tåget kunde gå vilket ögonblick som helst, han hade redan sett stationsinspektoren ett par gånger sätta visselpipan till munnen så som han alltid brukade göra, innan han blåste till på allvar. Det gällde alltså att skynda och vara rapp i vändningarna. Men just då han hunnit mitt ut på det bortersta spåret, kände han en kruka glida, en fin och glatt porslinskruka med en stor och välväxt pelargonja, som sakta men oundvikligt lösgjorde sig ur hans armar. Det var ingenting annat att göra

än stanna. Han visste fullständigt hur han skulle handla. Det var endast att sätta upp det ena knäet, böja sig en smula framåt, så att krukan fick stöd, och så söka få nytt tag. Då föll krukan till marken. Blossande röd i ansiktet böjde han sig för att se efter, hur det hade gått. Krukan låg krossad. Några ögonblick blev han stående orörlig och mumlade:

— Det är en evig skam, en evig — — —

Då hörde han skrik från perrongen. Han vände sig om och såg stationsinspektoren med den röda flaggan i högsta hugg störta mot sig, följd av några stationskarlar. Bohlin hann blott vända ansiktet mot vänster en sekund, kasta alla blomkrukorna från sig och ta ett språng undan det norr ifrån kommande tåget, som rusade in. Då snavade han över en av de glatta porslinsbitarna och föll raklång med huvudet hårt mot skenan. Men innan han åter hunnit resa sig upp hade lokomotivet, tendern och den första godsfinan kört över honom. Det sista han mindes var ett skri, som höjdes från människorna på perrongen, ett skri av fasa — — —

Detta hände en solljus junidag. Hans kamrater buro honom i en bår till lasarettet, som låg i andra ändan av staden.

När Bohlin åter vaknade till medvetande — han visste ej hur lång tid som förflutit — fann han sig illamående och låg i en säng och kastade upp på täcket. Dessutom kände han en sting-

ande smärta i höger arm och ben. Men när han med höger hand skulle klia sig på foten för att lindra den stickande känslan, märkte han till sin förvåning att de båda voro borta — att de voro avskurna.

En lång stund låg han och stirrade omkring sig och tänkte. Men så brast han plötsligt ut i gråt, en skakande, ohygglig gråt.

Veckor hade gått och Bohlin var sedan länge utskriven från lasarettet.

Han hade genomgått allt. Han hade känt smärtan, när trådarna, varmed såren sytts samman, åter dragits ut, han hade av och till förnummit stickningarna i de amputerade bitarna som en olidlig plåga, värre än alla andra, därför att den tycktes honom oförklarlig och orättvis, och med en nervkittlande rysning längs ryggraden hade han sett benstumparna så småningom spettas till, som vässade av osynliga verktyg för att få en form, lämplig att stickas ned i det konstgjorde benets urholkning.

Allt hade han fördragit tyst och stilla. Ingen hade hört honom klaga. Sköterskornas blickar mötte han med ett leende, kanske en smula matt och vemodigt, liksom en avspegling av de stumma blickarnas medlidande. Hans kinder hade sjunkit samman och skägget vuxit, ett stort, svart och tovig skägg, som kom hela ansiktet att mörkna likt en slagskugga från de svarta sammansnodda stråna.

Det var soliga dagar. Från sin säng kunde han se syrenerna blomma utanför de höga fönstren och längre bort droppade guldregnet i långa klasar till marken. I sängen bredvid hans egen

låg en fjortonårig gosse, som endast fått ett par fingrar avslitna i ett tröskverk. Han fick gå ute i parken, och ofta kom han in med en knippa blommor, som han ställde på stadsbudets bord.

Alla förundrade sig över hans humör. En järnfysik, sade underläkaren, och sköterskan lämnade honom en bibel.

Men en dag — ett par veckor hade gått — kommo några av hans kamrater upp för att hälsa på. Han skrattade och skämtade med dem och skröt en smula med sin olycka, såsom barn, vilka varit i livsfara och räddats.

Men efter en stund började han fråga om arbetet. Det var ju sommar och knappast någonting att göra. Allt hade gått sin gilla gång. Men hans kamrater, som förut skrattat och varit glada över hans goda humör, svarade nu enstavigt och knapphändig. Och när han, deras förman, hoppades att de skulle sköta sig och att han kunde lita på dem, tummade de på sina mössor och sågo på varandra.

Då tystnade Bohlin med ens. Med ansiktet förvridet i en grimas, satte han sig rakt upp i sängen och vaggade fram och tillbaka. Och plötsligt brast han i gråt, en mans gråt, inga tårar, inga snyftningar, ej ett ljud, endast våldsamma skakningar över den stora, starka gestalten. Med ansiktsmusklerna spända till det yttersta, presade han högra armen med dess gasbindor och bomull och dess doft av karbol mot munnen

för att slippa stöna högt. Ty på de blickar de växlat och i deras ansikten hade han läst så tydligt som om det skrikits i hans öra, att han ej mera kunde komma tillbaka, att han ej ens var väntad och att det redan var längesedan de upphört att räkna med hans existens. Han hade vetat det förut, men endast så som den sjuke vet, att han skall dö, obestämt och överkligt.

Kamraterna blevo stående en stund. De hade gissat hans tankar, och det kom tårar i deras ögon, som om de sörjt en död, vid vars kista de samlats. Men de vände om och gingo mot dörren, tysta och med stumma nickningar till farväl. De sade ingenting, ty de kunde ingenting säga, därför att de ingenting ägde, värmede kunde trösta.

Men från den dagen var stadsbudet som förvandlat. Han skrattade ej mera, hans panna låg ruvande veckig och rynkig, och med den hand, som fanns kvar, plockade han i sitt skägg, så som gamla gubbar göra, när de tänka över sitt liv.

Och om nätterna, då alla somnat och endast en ensam liten glödlampa brann längst borta vid dörren för att lysa nattvaktens smygande steg, drog han försiktigt täcket undan sin kropp och stack benstumpen upp i luften. Långsamt förde han den upp och ned, så som man prövande ser på en bruten klinga man en gång använt i strid. Så låg han hjälplös likt ett litet barn, som

ännu ej kan stödja på sina ben, men med otålighet väntar att någon skall komma till hjälp och resa det upp.

Där var aldrig någon, som varit vittne till detta. Ty han såg sig omkring från bädd till bädd, som om det varit något hemlighetsfullt och förskräckligt han sysslade med. Så kunde han ligga i timtal, alldeles tyst med ansiktet som stelnat och ögonen vassa och lömska irrande från säng till säng, under det den lilla glödlampan lyste.

Men en dag, en morgon i augusti, kom underläkaren in, följd av översköterskan, som bar en underlig apparat, något svart och lackerat med nya gula remmar och vita glänsande söljor. Det var Bohlins konstgjorda ben. Så fick han stiga upp och kläda på sig, stoppa benstumpen ned i klykans urholkning, under det sköterskan spände remmarna fast strax ovan knäskålen. Doktorn stod vid sidan om och såg på. Och när allt var i ordning, sade han till Bohlin:

— Det är ett fint ben. Försök nu att gå.

Bohlin blev en stund stående stilla med ögonen riktade mot de nya gula remmarna, och så tog han ett par osäkra svajande steg från sängen. Där stannade han, yr och vimmelkantig och plötsligt började han le, ett sällsamt, barnsligt leende — — — fullt av förundran.

Det benet hade han fått av några förnäma i staden, som skjutit samman pengar liksom man skänker hjälten en nationalbelöning. Men i stället

för den försvunna handen syddes en lapp av svart och hållbart kläde över armstumpen, så att den doldes av ärmen.

Än högre skulle Bohlins förvåning stiga denna dag. Nedkommen till stora trappuppgången väntades han av en ny överraskning. Ty där höll doktors egen enspännardroska, och i den var han inbjuden att åka hem. Det blev ett sannskyldigt triumftåg. Alla människor på gatorna vände sig om och sågo efter honom. Och för några ögonblick fick han känslan av att hans värde som medborgare och människa vuxit genom den olycka, för vilken han fallit offer. Den uppmärksamhet, som slösades på honom, fyllde hans sinne med en underlig blandning av glädje och sorg, som kom hans hjärta att längta efter något, han visste icke vad. Han skulle velat brista i gråt, men samtidigt kände han det också som ville han resa sig upp i vagnen med mössan i hand och tacka, tacka för uppmärksamheten, för träbenet de skänkt, ja, till och med för olyckan, som låtit honom känna djupet av människornas godhet.

När droskan stannade utanför det låga tvåvåningshus, på vars nedre botten han bodde, stod hans son som nu kommit hem från skolan ute på trappan för att taga emot. Allvarlig och med möda steg Bohlin ur och gick in. Mittpå golvet var kaffebordet dukat med vit duk och girlander av gröna blad, som slingrade kring

kopparna som till en födelsedag. Men han sjönk ned på en stol alldeles invid dörren och såg sig omkring, på byråns små målade hundar, bysten i hörnet och golvets rentvättade trasmattor. Han sade ingenting. Det endast ryckte i hans ansikte, som om någon oupphörligt dragit i hans långa, tovigga skägg.

Efter en stund reste han sig upp, gick stapplande fram mot sin hustru, och som ett klumpigt och smeksamt djur strök han med handen över hennes kind. Och han sade:

— Johanna — — —

Men utanför hans fönster hade nästan hela gatan samlats. Några kommo in och hälsade och själv måste han gå fram till fönstret och visa sig, vifta med handen och le. Och till alla sade han: — Tack — — — tack — — —

Med ständigt stigande förundran märkte stadsbudet, hur han den dagen växte i betydighet. Alla dessa hedersbetygelser, man ägnade honom, mottog han med ett uppriktigt och enkelt sinne, utan att undersöka orsaken, ty han var av naturen varken misstänksam eller tillräckligt skarp-synt för att inse, att det i grund och botten var rädslan att själva en gång behöva använda träben, som tvang människorna till dessa vackra handlingar, och att den vördnad, man bragte den olycklige, egentligen ingenting annat var än ett slags besvärjelse av Olyckan själv, vilken likt regnet och solen träffar blint och utan ur-

skillning och gör världen till ett osäkert och farligt hem.

Men dagen efter stod en insändare i stadens konservativa tidning. Det var endast några rader, som stadsbudet med tillhjälp av sin son formulerat föregående dags eftermiddag. Och de raderna lydde:

För all den välvilja, som kommit mig till del under min sjukdom, såväl som för det träben, jag erhållit i gåva, frambär jag härmed mitt enkla och djupt kända tack.

Sven P:son Bohlin.

Den lilla staden hade fordom varit befäst. Omgiven av höga gråstensvallar utgjorde den en gång en strategisk punkt, från vilken danska konungar företagit häftiga utfall och blodiga rövartåg mot Smålands enbuskar och mossbelupna bergsknallar.

Men nu voro vallarna raserade. De hade jämnats med marken och lämnat plats för breda esplanader med bekväma soffor, från vilka man hade utsikt över slätten och åsarna som stängde.

Den hösten blev en verklig indiansommar. Med en käpp i handen och träbenet rakt utsträckt satt Bohlin dagarna i ända på en soffa och sov eller drömde. Varje dag föreföll honom som en söndag, en lång och solig sommarsöndag. Solen sken honom rakt i ansiktet, och flugorna surrade i dans kring hans långa skägg. Med käppen ritade han figurer i sanden, trianglar och cirkelbågar och sitt eget namn, under det hans ögon lömskt och lustigt följde flugornas bisarra lovar i väntan på att de skulle slå sig till vila. Då lade han käppen försiktigt undan, han satt alldeles orörlig, endast magen hoppade en smula av glädje vid tanken på att nu — — — nu — — — Så blevo hans anletsdrag plötsligt grymma och blodtörstiga, ögonen spärrades upp, den stympade,

svartklädda armen rörde sig stötvis och listigt i luften, och så lade han till med ett skallande skratt och slog till, och när han slutat skratta, mumlade han:

— Där tror jag du fick dig, din lille satunge.

På så sätt dödade han dagligen många flugor.

I likhet med de flesta människor ägde han intet sinne för naturens skönhet, och som ingen lärt honom att se genom att visa honom konstens mästerverk, kunde han ej njuta av himlens dagrar eller glittret på ån, som flöt förbi esplanaden. Men i stället satt han och tänkte, och utan han själv visste det, smög sig solen, den blå himlen och den milda luften in i hans tankar, som blevo lätta och ljusa.

Där fanns mycket, som fängslade dem. Det var solen, som silade genom lövverket ned på den sandade gången, små vita fläckar, som hoppade likt solkatter, det var sparvarna, som stucko sina näbbar i hästspillningen ute på gatan, och då och då ett sträck vildgäss, som skar sin pilspets över staden och mot kvällarna rastade i åkanterna på väg söder ut. Allt detta hade han sett flerfaldiga gånger förr, men nu föreföll det honom som om det för varje dag som gick fått en särskild betydelse, och att i allt detta, varav hans tankar aldrig förut oroats, låg en undermening, han sökte tyda och som därför fyllde honom med en känsla på en gång plågsam och ljuv. Ty han trodde att på allt fanns ett svar och

att det endast var hans okunnighet och brist på övning, som gjorde det svårt för honom. Varför kunde sparvarna flyga, och varför flydde gässen undan vintern? På detta sätt satt han och tänkte utan att kunna få svar och mellan tänderna mumlade han:

— Detta är ju själva fan.

Och trött att tänka och undra lät han huvudet sjunka mot axeln och somnade.

Ej heller av ensamheten plågades han. Allt emellanåt kom någon och slog sig ned bredvid honom, skakade hans vänstra hand och bad honom berätta hur »det» hade gått till. Ibland kunde det också hända att någon av de förnäma, som deltagit i insamlingen, stannade framför honom och såg på hans träben som för att upptäcka den bit, de själva skänkt. Och med ett välvilligt leende frågade de:

— Nå, är Bohlin nöjd med sitt träben? Vi hade också tänkt att skaffa ett annat, ett med en annan form, med mekanism — — —

Bohlin tackade. Jo, benet var utmärkt. Han tog mössan i hand och såg ned på det. Och när det kommit en rispa i den glänsande lackeringen blötte han på tummen och sökte stryka bort den i en känsla av att han ej visat sig gåvan värdig. Så stacks en slant i hans hand och han tackade på nytt. Än var det översten eller landskamreraren eller någon annan fin herre som stannade. Och Bohlin stack slanten i fickan.

Det var dagar, då han på detta sätt erhöll ända till ett par kronor.

Ibland brukade också Loppan komma och slå sig ned. Lång och gänglig med en ofantligt bred svångrem om byxorna och en svartbrun skjorta i buktande former grinande mellan västen och byxlinningen, kom han långsamt och betänkligt klivande längs esplanaden. Ibland stannade han, såg sig omkring och kliade sig i håret under förskräckliga grimaser.

När han styrde sina steg mot soffan, blev Bohlin både glad och generad, ty samtidigt som han föraktade honom kunde han ej underlåta att hysa en smula beundran för denna existens, som åt allt Bohlin vördade, samhället, de rika, de ordentliga, polismakten, gav en ny och grotesk belysning, men han makade sig alltid så långt ut på soffan som möjligt, ty mer än en gång hade det hänt, att hans hustru klagat över ohyra i sängen efter hans sammanträffande med Loppan.

Loppan var stadens största poliskund och en snäll medgörlig brottsling, som förgrep sig på andras egendom endast av fruktan för kölden. Men dessutom var han filosof. Hans arbetslösa och oregelbundna liv hade tvungit honom att skapa sig en föreställning om den honom omgivande världen. Såväl på grund av naturlig läggning som av motvilja mot ansträngning hade han blivit skeptiker, hans tro låg i hans misstro, det godas och ondas, sanningens och lögnens

relativitet ägde i honom en oklar och trogen anhängare. Ingenting var honom heligt och han satt därför ofta häktad.

Endast i ett avseende visade sig Loppan vara en verklig fara för samhället: i likhet med alla andra filosofer hade han bildat skola, en tre, fyra anhängare, vilka troget följde honom, ett slags moderna peripatetiker som levde på att hålla böndernas hästar, medan ägarna sutto inne på en krog, och att föra kreatur till stationen. De voro ett slags stadsbudskår, vid sidan av den reglementerade, men smutsiga och föraktade. Där var Solvändaren, svarte Petter och Näsby sångare.

Loppan slog sig ned hos Bohlin. Han rev sig en stund på låret, och under tiden höll han sina ögon envist fästa på träbenet. Det var tydligt att han tänkte, men det dröjde några minuter, innan han gav form åt sina tankar:

— Du är lycklig du. Du har ett träben. På det förtjänar du pengar. Men du kan ge dig fan på, att om jag la mig raklång tvärsöver ske-norna med vett och vilja, så skulle stinsen hinna stoppa tåget i tid. Jag har alltid haft en förbannad oflax, du har haft flax. Allting är flax.

Och Loppan suckade. Han var vemodig, därför att han på hela dagen ej fått en droppe brännvin, och hans vemod förde hans tankar till senhösten. Den var i antågande, snart skulle regnet

komma, då det var omöjligt att ligga ute. Och under det han såg upp mot himlen, sade han:

— Snart blir det ett helvete. Snart blir det regn. Och då får man väl hitta på något, så att man åker in.

Och tanken att nödgas hitta på något, stjäla en struntsak, förskingra en korg fisk, han fått sig anförtrodd att bära till stationen eller något dylikt smärtade honom. Ty han var av naturen ej elak, och det var endast fruktan för regnet och kölden som drev honom till dessa små oegentligheter.

— Nu vet jag inte hur det skall gå. Hittar jag på något nu, kommer jag in på flera år. Det är femte resan, nu blir det straffarbete. Om man bara fick komma ut på vårarna och gå in på hösten igen.

Och åter såg han på Bohlin, länge och sorgmodigt, och som hans tankar svängde mellan brännvin och fängelse, såg han på Bohlins högra arm; om några minuter sade han:

— Om du åkte in kunde de inte ge dig straffarbete, för du kunde ju ingenting göra, du slapp kanske att göra i ordning cellen själv.

Sanningsenligheten härav slog Bohlin. Ehuru han aldrig tänkt stjäla, intresserade det honom på sätt och vis, och en stund försjönk han i funderingar. Det var alltid lärorikt att prata med Loppan.

Men denne hade rest sig upp. Hans blickar, glåmiga av fylleri och vemod, svävade bort mot

cellfängelsets brandröda höga murar med de små gallerprydda fönstren. Han stod och vägde i sina tankar för- och nackdelar, pro och contra, och han frågade:

— Hör du, Bohlin, har du nånsin fått dusch? Det är det djävligaste jag vet. Det får man där borta det första man kommer in.

Och Loppan rös till ett slag, nickade och gick. Med benen svängande utåt för varje steg, axlarna stuckna upp mellan det lilla toppformiga huvudet och byxstjärten hasande ända nere på knäveckan, vandrade han bort mellan träden, trampade på de vita solfläckarna och spottade efter sparvar, som lyfte.

Men plötsligt stannade han och vände långsamt tillbaka.

— Hör du, Bohlin, har du till en sup?

Han fäste sina blickar på Bohlin, ängsligt och irrande som om det gällde en dödsdom.

— Jo, Bohlin hade pengar.

Då sken Loppans ansikte upp. Hans kropp fick liv. Det var som hade också ohyran smittats av glädje, ty hans händer grävde långt nere i byxfickorna, ivriga och nervösa, under det han sade:

— Nå, då är det väl ingen nöd, för fan.

Bohlin hade själv ingenting emot en sup. Medan han ännu var helfärdig, hade han brukat dricka lite brännvin till lördagskvällarna och sön-

dagsmiddagarna, när han ej hade att utföra något arbete efteråt. Han hade varit lycklig även i sitt bruk av alkohol, därför att han aldrig druckit mera än han kunde tåla. Och som han nu gick ledig dagarna i ända, hade han ingenting att hålla sig nykter för, ty hans moral kände ej något kategoriskt imperativ.

Bohlin gjorde sig ej någon annan föreställning om sin egen person än den andra människor hyste. Och som han visste, att hans värde som människa skulle sjunka om han uppträdde i sällskap med Loppan på en krog eller gick jämsides med honom på trottoaren, bad han honom gå in på spritförsäljningsstället och inköpa brännvinet för att sedan förtära det i den halvskumma porten bredvid. Själv följde han efter.

Så gingo de in i porten för att dricka ur flaskan. Bohlin hade just fått den till munnen, då han såg översten stanna utanför. Han blev blodröd i ansiktet, och utan att kunna taga av sig mössan och hälsa, stod han och såg översten rakt in i ansiktet med en förfärad och ertappad brottslings uttryck. Hans läppar stammade, men översten flyttade endast sina blickar från honom till Loppan och sade:

— För djävulen, Bohlin, vad ser jag?

Och så var han försvunnen.

Men Loppan hade insett allt. Han förstod fullkomligt, att träbenet tvang Bohlin att hålla på

sin ställning, men som han var van att se en sak från mer än en sida, stod han en stund och funderade. Och så sade han:

— Vad fan ska du bry dig om dom. De ha gett dig ett träben därför att de ryckt det andra av dig. Det är inte mer än rätt.

Bohlins liv styrdes mindre av känslor än av formler och ord. I hans träben hade hans nuvarande hederskänsla suttit. Han hade fått detta ben som en gåva med förpliktelse av gåvans helgd, och som han aldrig kunnat leva utan ambition hade han tvivlat så mycket mindre på denna, därför att han ej sett andra människor göra det. Men Loppans ord kommo som kartescher, vilka sköto bräsch, splittrade en mur och gjorde ett titthål, som ingav Bohlin tvivel och oro. Och samtidigt steg det upp inom honom ett hat till översten, ej emedan han sagt de ord, han fällt, men därför att han kommit förbi och överraskat honom, just i det ögonblick han satte flaskan till munnen. Och som en eldsvåda i storm spred sig detta hat, oklart och därför så mycket starkare, till alla de förnäma, som skänkt honom detta träben, och i en glimt såg han sig själv och sin olycka i en ny och blixtklar belysning.

Loppan hade druckit en stor klunk. Med vänstra handen i sidan stod han och såg på Bohlin. Hans hjärna födde en del tankar, ty han insåg att denna överlägsenhet, han avundats Bohlin, var tämligen tvivelaktig. Men som han

ansåg sig böra trösta till tack för supen, sade han:

— Var det inte den där djävulen, som skrek på blomkrukorna. Han skulle föda dig, både dig, käringen och pojken, om det vore rätt. Det skulle han.

Därmed räckte han flaskan till Bohlin, men han ville inte dricka. Med sänkt huvud och käppen hårt mot gatstenarna vandrade han hem.

Med över en halv liter kvar stod Loppan och såg efter honom. Han visste ej om han skulle förakta Bohlin eller ej, men när han såg hur mycket där fanns kvar i flaskan, ansåg han honom dum, därför att han ej förstod hans handlingssätt.

Så hade senhösten kommit, den riktiga hösten.

Himlen hängde blytung och grå, här och där med ljusare rämnor i molnmassorna likt ett tak som hotade störta in över staden. Vinden drev regnet ned i långa sirapsdroppar och gatorna lågo tomma.

Ensam vandrade Bohlin dagarna i ända längs de kala höga esplanaderna. Hans gestalt avtecknade sig mot den grå himlen som något svart och stort och fantastiskt. Hans lutande rygg stod i jämnhöjd med åsarna, som kantade slätten, och det var som om hans huvud räckt upp till molnmassorna. Han gick framåtböjd som driven under tyngden av en börda, som aldrig lämnade andrum. Och då han ibland stannade och såg sig omkring tycktes den grå ödsligheten ännu tommare.

Det är med olyckan som med förtjänsten, den är lätt glömd. Och ej ens ett träben äger en tillräckligt stor kraft att en längre tid injaga människorna skräck för det hemlighetsfulla, som befolkar luften, jorden och deras egna kroppar.

Bohlin hade för länge sedan upphört att intressera, han hade blivit en del av staden, och ljudet av hans egendomliga, ojämna gång mot gatstenarna förmådde ej mera väcka någon upp-

märksamhet. Där fanns inga, som stannade och frågade hur han mådde och trivdes. Han var lämnad åt sig själv och det fanns ögonblick, då han till och med längtade efter Loppan. Men även han var borta. Han hade »hittat på något»; bärgad undan regnet och kölden satt han på Svartsjö; hans ondaste skräcksyner hade gått i fullbordan: han hade fått både dusch och tvångsarbete. Och vid polisförhöret hade han gjort intryck av att vara en bruten man.

Rolös och olycklig vandrade Bohlin staden runt. Hemma var det olidligt och hett, hans hustru hade börjat en liten strykinrättning, alla möbler stodo överfyllda av tvätt, hans små prydnadssaker hade måst läggas ned i lådor för att ej vältras omkull och krossas, och fönsterväxterna, rosor och pelargonier, förtvinade i värmen. Ej ens sömnen gav honom någon glädje. Hans nätter voro fyllda av förvirrade drömmar, som kommo honom att vakna svettig och trött, och han hade måst flytta från den sköna utdragssoffan ut i köket, där han låg på en liten tält-säng med spiseln's svarta gap mittemot sig.

Han var hjälplös. Hans huvud hade blivit tummelplatsen för tankar, som voro honom övermäktiga. De små glada funderingarna om solen, som lyste, och fåglarna, som lyfte, hade mist sin ljuvhet; det var endast plågan som stod kvar, olidlig som en sprängande huvudvärk. Och hoppet om att det gavs ett svar på allt var länge-

sedan försvunnet. Ty med häpnad märkte Bohlin huru himmelsvitt skilda tankarna voro från allt det, som förut upptagit hans dagar. Det var ej med dem som med de bördor han burit på sin rygg, förflyttat och ordnat; den ena tanken ropade på den andra, de ökades och stockades, trängde på och trampade ned varandra, som en människomassa kring en olyckshändelse. Och ordningsmakten, som skulle bringa reda i detta växande myller, förnufftet och vanan att tänka — dem saknade han.

Hans dagar voro fyllda av längtan. Han längtade efter det enda, som givit hållpunkt åt hans liv, det enda, som åter skulle kunna göra det till ett tryggt hem: arbetet. För varje dag, som gick, kände han, hur hans lemmar slappnade och förtvinade och hur hans stolthet, musklerna, slaknade. Med ansiktet förvridet som i smärta sträckte han sina båda armar ut i den tomma, lätta luften som för att gripa fasta grepp och känna arbetets glädje. Där fanns människor som sett honom stå lutad mot ett träd och med den vänstra armen skaka dess stam så att de sista vissnade bladen dalade ned på hans huvud och axlar. Där kom rykten ut i staden att han blivit underlig, och som historien om brännvinsflaskan i portgången fått en våldsamt spridning, ansåg man honom ha fått delirium. Kring hans stackars person vävdes sagor, som skrämde barnen och

tvungo de vuxna att gå ur vägen för honom med indignerade eller misstänksamma blickar.

Så kom den dag, då han tvangs att tänka på det, som låg honom fjärmast, hans eget liv. Och det tycktes honom som om dess hela hemlighet låg förborgad i detta träben, vars rispor blivit så många och djupa att de ej längre försvunno för en blötning med tummen. Det föreföll honom att om han blott lyckades lösa denna hemlighet, skulle hans oro åter släppa. Så kunde han sitta timmar i längd och stirra ned på detta svarvade stycke trä, han rörde det av och an, stack det upp i luften och grep med handen om det som för att pressa fram ett svar. Och dag efter dag framkallade han för sitt minne den stund, då olyckan skedde. Han såg sig själv stå på perongen omgiven av överstens blommor och försänkt i drömmar. Var det hans fel? Nej, ingens. Men tåget, som körde över honom, hade kommit för tidigt, två minuter för tidigt, och om det endast kommit i rätt tid, skulle han ännu ha gått omkring helfärdig och lycklig och varit stadsbudens förman. Men det var med lokomotivet som med staten, det var ingen människa, och eftersom Bohlin var obildad, satt han djupt fången i antropomorfism. Därför förrrade sig hans tankar långt bort i det, som var honom okänt, och där ingen annan förde makten än den, som är skapare av alla olyckor, vilkas orsak ligger i det fördolda, Bohlins Gud, hög och hem-

lighetsfull, omöjlig att meddela sig med och därför fri från ansvar. Ty ehuru ej religiös, var Bohlin kristen.

Men från den dagen blev honom livet en börda, hans eget liv, åt vilket arbetet skänkt ett skenbart sammanhang och som därför varit enkelt och lätt, och världen blev ett virrvarr av gåtor, som stredo och slukade varandra, paradés och fortplantade sig, världen med gatstenarna han trampade på, träden han kunde ruska och rummens möbler han en gång flyttat och ordnat. Utan medel att bringa allt detta virrvarr till det problem det är, överskådligt och olösligt, levde han tyngd under makter, som voro mäktigare än han själv, som förvillade hans sinnen och gjorde hans lynne bittert.

Men en gång, det var fram i december, lyste hans ansikte upp vid en plötslig tanke. Han hade vandrat fram och tillbaka på golvet i det yttre rummet, då han tillfälligtvis kom att stanna framför sonens lilla bokhylla, där tyska läseböcker och grammatiker lutade sig mot svenska historien och en botanik. Han ställde sig att bläddra bland dem, och efter en stund höll han i sin hand en bok, på vars pärm stod tryckt det underliga ordet fysik. Det var en bok med bilder i och en av dem föreställde ett lokomotiv. Den började han läsa. Han satt på en stol borta vid fönstret med boken mot karmen och mumlade orden halvhögt för sig själv, under det han

plockade i sitt skägg. I den boken fick han veta hur ett lokomotiv var beskaffat, med tillhjälp av bilderna såg han hur vattnet blev ånga och hur ångan fördes in i gångar med underliga namn, han ej kunde uttala. Men han förstod, och detta fyllde honom med en sprängande känsla av otålighet. Oklart och instinktivt tyckte han sig vara en lösning på spåren, men när han läst sidorna till slut och dök in på något som kallades magnetism, blev han sittande med blicken ut på den tomma gatan, där inga människor syntes och katterna kilade in i källargluggar.

Och trött och övergiven, gäckad och bedragen. sade han till sig själv:

— Nej, där fick du ingenting veta.

Och åter började han bläddra bland bladen, han blötte på tummen och pressade det tunna papperet mellan sina fingrar som för att få trycksvärtan att lämna det svar, han sökte, det enda som var av vikt för honom. Men plötsligt reste han sig upp i raseri, stampade med benet i golvet och kastade boken bort mot kakelugnen.

Då kom hans son in. Skygg och ängslig tog han boken och ställde den på sin plats för att åter skyndsamt smyga ut. Men med ens hade Bohlin kommit fram till honom. Han grep efter uppslaget i hans rock, och med en röst, flämtande och hes, sade han:

— Säg mig hur det gick till. Hur i helvete gick det till, detta med benet.

Han ruskade Birger, hans ansikte stod spänt som en dåres med ögongloberna rullande stora och blossande kinder. Då började gossen skrika. Ett ögonblick släppte Bohlin sitt tag och såg in i pojkens förskrämda ögon. Så brast han ut i ett skratt, hysteriskt som en kvinnas, men med en mans raseri. Åter grep han fast i sin son och skakade honom fram och tillbaka, under det han mumlade:

— Jaså, du vill inte svara. Tror du det är därför du går i skolan. Vill du inte svara, vad — — — säg hur det gick till — — —

Då öppnades dörren och hans hustru kom till. En stund blev hon stående stum och förfärad, men med ett skrik störtade hon bort och med högra handen råkade hon stöta till sin man så våldsamt att han tog överbalansen och föll till golvet.

Fallet återgav honom besinningen. Mödosamt reste han sig upp och blev stående mittemot sin hustru, som gömt Birger bakom sig i avvaktande ställning. Så stodo de, dessa båda människor, stumma och seende in i varandras ögon, förvirrade, flämtande, utan att kunna förstå.

Om en stund gick Bohlin fram mot sin hustru. Han höjde sin hand för att smeka henne, och under tiden mumlade han:

— Johanna, jag har det inte bra, inte bra.

Men hans hustru, som trodde att han ville för-gripa sig på henne, drog sig med ett skrik mot

dörren och försvann följd av sin son. Bohlin hörde, hur hon vred nyckeln två gånger i lås.

Då gick han åter bort till fönstret och satte sig med huvudet lutat tungt i handen. Han förstod ej hur allt detta hade kommit sig. Han hade aldrig slagit sin son förr och hade ej heller velat göra det nu. Och gripen av skräck inför det dunkla, som drev sitt spel inom honom, reste han sig upp och gick ut. Det hade redan börjat skymma och gaslyktorna voro tända. När han gick förbi sina fönster stannade han och mumlade för sig själv:

— Jag kunde inte hjälpa, jag har det inte bra.

Då såg han sin hustru luta huvudet mot fönsterrutan och se på honom. Hennes ögon voro stirrande och stela, och det vita ansiktet såg ut som ett spökes mot rummets mörker.

Förskräckt vandrade han vidare. Han kom hem sent på kvällen och då var han drucken.

Från den dagen skydde Bohlin hemmet. Han underlät att träffa sin son och höll mest till ute i staden, där än den ene, än den andre bjöd honom på brännvin och öl och smörgåsar med salt kött.

Hans sinnelag hade undergått en märkbar förändring, som gjorde honom till en angenäm sällskapsmänniska. Han hade nämligen skaffat sig en egen syn på livet, bitter, mystisk och humoristisk. Och den gest, med vilken han beledsagade sin filosofiska grundtanke, var på en gång komisk och hemsk. Han kastade sin stympade högra arm vårdslöst ut i luften, under det han sade:

— Jag rår inte för någonting. Loppan hade rätt, allting är flax.

Framstegen här på jorden bestå i många fall däri, att vi ge det okända, som omgiver och behärskar oss, ett annat namn. Det är samma metod som människorna använda, då de utbyta sitt gamla Andersson och Svensson mot ett nytt efternamn, i tanke att detta skall förändra deras levnadsöden och bringa dem ett större mått av lycka.

Det okända, som styrde Bohlins öde och kom honom att begå handlingar han aldrig åsyftat, detta okända han förut ej haft någon annan

benämning på än Gud, hade han nu döpt om till flax. Det var hela skillnaden, men det lugnade honom och bragte styrka åt hans hopplösa tankar. Ty flax var någonting han förstod, med det ordet kunde han förbinda en mängd andra som lågo nära till hands: en förbannad tur och en förbannad otur, ett helvetes regnande och ett välsignat solsken, torgdagar (då det var lättare att träffa människor, villiga att bjuda på öl och brännvin), söndagar (då folk tycktes vara mera njugga).

Men denna upptäckt bragte honom ingen lycka, ty han trodde att det endast var han och ett antal människor till, som voro föremål för detta tillfällighetens spel, han trodde att människor sådana som översten och landssekreteraren, ja, till och med fläskhandlare Eriksson, hos vilken han ibland brukade gå in och köpa en bit hästkorv, själva styrde sina öden. Detta gjorde honom bitter och öppnade hans ögon för en sak, han aldrig förr ägnat en tanke, den sociala orättvisan.

Eftersom det endast var de förnäma eller åtminstone ekonomiskt bärgade, som använda koffertar så stora och tunga att de ej själva orkade bära dem till stationen, och som ägde möbler, så många och dyrbara att de ej själva kunde lasta dem på en vagn, hade arbetarrörelsen alltid förefallit honom obehövlig och full av övergrepp. Men i sin bitterhet gick han

nu lika ytterligt och mänskligt till väga, och resonerande på en gång enkelt och logiskt sade han till sig själv:

— Jag har alltid själv fått bära mina matkorgar till stationen, då jag om söndagarna gjort utflykter till landet. Det är alltså inte mer än rätt att översten bär dem någon gång.

Bohlin hade aldrig läst den gamla fabeln om magen och lemmarna, som en gång förmådde Roms plebejer att upphöra med sin strejk, och den onekliga logiken i hans eget resonemang styrkte honom i tron att han befann sig på en riktig väg. Och ofta då han vid tågdags såg ett stadsbud, för vilket han förr i tiden varit förman, släpa kappsäckar och resväskor till järnvägen, råkade hans blod i svallning och det kom över honom ett häftigt begär att gå bort och uppmana dem att ställa hela klabbet på gatan. En gång hade han till och med satt sin plan i verkställighet, men det stadsbud, till vilket han vänt sig, hade endast sett på honom med medlidsamma blickar och svarat:

— Du är ett förbannat nöt, Bohlin.

Men det fanns dock inom arbetarrörelsen för mycket, som låg utanför Bohlins intressesfär för att han på allvar skulle sluta sig till densamma. Detta ständiga kiv om högre timpenning, ackordsavtal, förkortad arbetstid och strejker ägde ej sin tillämpning på hans nödtvungna sätt att leva och voro endast ägnade att skymma det stora

målet, allas likhet genomförd på alla områden. Och när han för sina åhörare nere på källarkrogarna genom ett enkelt exempel ville ge en föreställning om det rike, som skymtade för hans blickar, hämtade han gärna bilder från sin forna verksamhet: alla skulle bära sina reseffekter själva och själva flytta sina möbler.

Men en dag fram på förvåren, då luften var ljum och pilträden buro små ludna, sammetslena knoppar, satt Bohlin under linden på den lilla gårdsplanen till sitt hus och ritade med sin käpp figurer i sanden. Fönstren till skräddarens, som bodde ovanpå, stodo öppna och skräddarens många tuberkulösa och smutsiga ungar lekte vid fönsterkarmen. Plötsligt stötte de till en tidning, som flög ut och av de ljumma fläktarna i ringlande lovar fördes ned framför Bohlins fötter. Bohlin hade blivit misstänksam mot alla, han såg därför med en hotfull blick upp mot barnen i tanke att de sökte reta honom, och under det han lyfte käppen i riktning mot fönstren sade han :

— Dävla härads skrivare.

Med käppen slog han till tidningen, som flaxade till ett slag med en trasig spricka över en stor rubrik, som därigenom fick något skevt och oläsligt över sig, vilket lockade Bohlins inbillning. Han tyckte sig kunna läsa orden: arbetarnas olycksfallsför, men just här vidtog den gapande sprickan. En stund satt han försjunken

i undran, hur detta ord skulle sluta, till dess han beslöt sig för att böja sig fram och taga upp det trasiga bladet. Det var socialisttidningen Arbetet och den stora rubriken ljöd: Arbetarnas olycksfallsförsäkring, en livsfråga på vårt program.

Då klack det till i Bohlin. Han ställde käppen från sig, och med ögonen stirrande vidöppna började han läsa. För varje rad han mumlat till slut ökades hans otålighet och glädje, och för första gången i sitt liv kände han sitt hjärta klappa hårt och hörbart. När han slutat läsningen, vek han tidningen omsorgsfullt samman i sin ficka och började tänka. Tankarna rusade åstad med honom, lössläppta och ystra, och gång på gång sade han högt till sig själv:

— Bohlin, inte så fort, sakta, nu ska du fundera.

Och så funderade Bohlin. Men på eftermiddagen gick han uppför den mörka trätrappan och in till skraddaren. Skraddaren hette Nils O:son Fridolin och var lungsiktig. Han hade detta tuberkulösa socialistutseende, som gör intryck av okuvlig, glödande fanatism, de brinnande ögonen med en blick, som verkar förbrunnen, de insjunkna blossande kinderna och en håla i stället för mage, en levande protest mot runda, hängande grosshandlarmagar och dubbelhakor.

När Bohlin kom in stod han vid skraddarbordet och pressade ett par uniformsbyxor med

breda guldrevärer. Han fyllde munnen med vatten, som han sprutade i fina strålar ned över byxorna, innan han satte det fräsande järnet på dem. Där låg någonting tilltalande i denna syn, tyckte Bohlin; när skraddaren spottade på de fina byxorna med de breda guldgalonerna, föreföll det Bohlin, som om han utövat en symbolisk handling, spottat på hela överklassen eller någonting i den vägen.

Så tog han upp tidningen ur fickan.

— Har du läst det där? frågade han och pekade på olycksfallsförsäkringsartikeln. Det hade skraddaren gjort. Det var en sak som stått på programmet i många år, och han trodde inte, att det skulle dröja länge, innan första kammaren måste ge med sig.

Bohlin satt och petade med käppen mot matan och såg på sitt träben. Och så sade han:

— Det skulle nog hjälpa.

Han hade en oklar föreställning om att denna försäkring på något hemlighetsfullt sätt skulle ej blott skydda dem, som i likhet med honom redan råkat i olycka utan överhuvud göra olycksfall omöjliga och okända. Men Fridolin svarade ej; han ställde järnet från sig, klättrade upp på bordet och började syna byxorna i sömmarna. Och under det han hanterade dem, som om det i dem funnits ett hatat levande väsen, mumlade han:

— Rycka ut byxknapparna det kan dom, och

spilla punsch på dom, så att de står för sig själva, de kan dom också. Men — — —

Här avbröt han sig och gjorde en hotfull åtbörd, som om allt detta en gång skulle få ett förskräckligt slut.

Bohlin satt tyst och hörde på. Den heta luften i det låga rummet, glöden i skraddarens ögon och de guldgalonerade byxorna verkade spännande och uppretande. Och då han efter en stund vände tillbaka nedför trapporna, gick han med fast sammanslutna läppar, med upprätt huvud och rak i ryggen. Då och då mumlade han utan att egentligen göra sig reda för innebörden av vad han sade:

— De djävlar, dom ska få — — —

Men dessa ord gåvo honom ökad styrka och kom honom att samtidigt känna sig lätt och glad.

Från den dagen satt Bohlin ofta uppe hos skraddaren, inbegripen i långa samtal om överklassen. Han beundrade skraddaren för dennes sätt att kunna ge uttryck åt sina tankar med ord och vändningar, vilkas innebörd Bohlin ej fullt förstod, men som fyllde honom med respekt.

Och dock voro deras tankar i mycket olika. Skraddaren tröttnade på Bohlins ständiga tal om olycksfallsförsäkringar. Det var ej det viktigaste. Ett sanatorium för lungsiktiga arbetare var mera av nöden, lungsoten var den verkliga faran, den, som hotade att lägga nationens bästa och yngsta

krafter i graven. Det stod tryckt till och med i storborgarnas blad.

Men i ett enades de likväl: i hatet mot överklassen och de oorganiserade arbetarna, vilka i grund och botten voro föraktligare än överklassen, därför att de på en annan väg sökte samma mål som de organiserade.

Bohlin hade visserligen ej fått något att tro på, men — vad som är viktigare för ett vaknande intellekt och en känsla, som växer — hans själ var bräddad med misstro. Han hade fått ett mål att arbeta för: olycksfallsförsäkrings-tanken allt allmännare utbredd och genomförd utan dröjsmål. Han hade fått en hållpunkt för sitt irrande liv, och med varje dag kände han sig starkare i medvetandet att det runtomkring honom fanns tusentals andra, vilka delade hans tankar. Och inför denna enhet föreföll honom den omätliga skiftande världen lätt att gripa för tanken; virrvarret ordnade sig och samlades kring en fast punkt.

Det var lyckliga dagar. Hans hat gav honom glädje, och likt en havande eller en skald gick han omkring som med ett ljus över pannan. Från skraddaren flyttade han sina diskussioner över till partiets styrpinne, skomakare Nilsson, vars rum voro fyllda med tidningar och flygskrifter och arbetare, som mättade luften med förhoppningar och förbannelser. Bohlin satt i allmänhet tyst och hörde på med aldrig tröttnande öron.

Endast då och då sköt han in någonting om den stora tanken, som givit kraft och flykt åt hans inbillning. De andra funno honom visserligen något löjlig, men den entusiasm, som stod tydlig som tryck i hans ansikte, förstodo de att uppskatta.

Så fick han sig anförtrott att gå ute på gatorna och sälja lösnummer av Arbetet. Dagarna i ända gick han gata upp och gata ned med den lilla packen hårt pressad mellan kroppen och den stympade armen. Men där hade kommit något viktigt och påträngande över hans förut skygga väsen. Han antastade alla, förnäma som fattiga; med en blick full av skarpa hotelser gick han rakt fram mot de promenerande, stack tidningen inpå dem och ropade: — Arbetet för dagen. Efter en tid tycktes ej heller detta honom tillräckligt. Av pojkarna nere vid stationen lärde han sig att utom tidningens namn även utropa de viktigaste rubrikerna, och så kom det sig att han en dag gick omkring på den lilla stadens gator och skrek i allas öron:

— Arbetet för i dag. Nya överklassövergrepp.

Den dagen var han stolt. Den långa rubriken föreföll honom ståtlig. Men det finnes ingenting som verkar mera besvärande än entusiasmen, denna själsspänning, som är vacker endast när den uppträder på talarstolen och på högtidsdagar. I vardagslag visar den endast brist på kultur, är den löjlig och ofin, lika löjlig som

fracken till promenaddräkt. Klagomålen över Bohlin läto ej heller vänta på sig. Han hade antastat likt och olik, till och med översten och landsstaten. Från den dagen var det slut med hans anseende bland dessa människor, som förut varit välvilligt stämde mot honom. Hans olycka hade ingivit dem medlidande, och med rätta ansågo de sig ha gjort för honom allt det de kunde. Han blev i deras ögon ett nytt och talande exempel på den gamla satsen, att välgärningar och omtanke endast göra människan missbelåten och oefterrättlig.

Och han blev ännu mera.

För de förnäma kom han att stå som sinnebilden av hela arbetarrörelsen; detta avdankade stadsbud, ofärdig och arbetslös, som på ett helt år ej skaffat sig sitt eget uppehälle, som de hyst medlidande för och hjälpt till ett träben, och som trots allt detta kom framlinkande och under hotfulla blickar skrek i deras öron: nya överklassövergrepp.

Skomakare Nilsson gav honom också förmaningar, men det drev honom endast till att anse Nilsson feg och undfallande. Och i hemlighet sökte han undergräva hans anseende bland de yngre, ogifta, mera otillfredsställda.

Så förflöt april med skiftande väder och växlande vindar. Med spänning och förväntan mötsåg Bohlin den första maj. Med oförställd och barnslig glädje var han vittne till alla förbere-

delserna. Han såg skomakaren sända brev till festtalaren, han läste svaret som inkom från en lärd man i Lund, han hjälpte till att bunta och fördela demonstrationsmärkena. Varje dag stannade han utanför urmakaren och knackade på kvicksilverbarometern så som han sett folk göra med herrummens aneroider, och om kvällarna såg han upp mot himlens lätta och tunna strömoln.

På aftonen dagen före sökte han lära sig Internationalen. Ute i köket, störd av hustruns strykerskor, som kommo och gingo, satt han på en stol vid spiseln och försökte sjunga med sin djupa, skrovliga basröst. Och då sonen Birger kom ut och började gnola samma melodi med marseljäsens ord blev Bohlin ond, ty skulle Birger sjunga, skulle han sjunga den riktiga frihets-sången och inte några nya och förbannade överklasspåhitt. Bohlin var lycklig och av lycka låg han den natten länge sömlös.

Med strålände solsken och klarblå himmel rann dagen upp. Mitt i detta virrvarr av helgdagsklädda arbetare, som samlades och ordnade sig under fanor, där deras av förbannelser tyngda verktyg återgivits i vitt siden, pressjärnet, släggan, svänghjulet, städet, omgärdade med ornament av eklöv, gick Bohlin av och an. Han var iförd en ny kostym, grå och prätigtig, och tvärsöver kavajen hängde ett brett, rött skärp. Ibland gick han ett stycke avsides, såg på det, tum-

made det, strök det, slätade det. Det var en stor dag. Bland alla dessa män och kvinnor kände han sig som den verkliga krigaren under en fältmanöver, den ende av dem alla, som prövat arbetets verkliga faror. Den stympade armen och träbenet bar han med en värdighet som om de varit ordnar och utmärkelser. Och vid åsynen av någon, som saknade en eller annan finger, borttryckt av en grym och okänslig maskin, gick han fram och skakade hans hand med en blick full av samförstånd, och under det han gjorde onödigt stora gester med sin högra arm och alltför ofta bytte om fot, talade han många ord om olycksfallsförsäkringstanken.

Eftersom han ej tillhörde någon särskild fackförening hade han fått sin plats anvisad i början av tåget. Han gick omedelbart bakom musiken, vid sidan av Nilsson och den lärde mannen från Lund, alldeles under det baner, som öppnade tåget och på vars röda duk, spänd som ett segel för förlig vind, det stod sytt med vita bokstäver: Åtta timmars arbete, åtta timmars frihet, åtta timmars vila. Men detta att han av en tillfällighet gick i spetsen, gav honom känslan av att han på något sätt deltog i ledningen av det hela, och då och då, medan marschen skrällde ur snickaroktetten Neckens vita instrument, vände han sig om och såg sig tillbaka med en blick, som var sträng och befallande. Men hans träben hindrade honom att gå fullständigt i takt; hans

gång blev ojämn och haltande som ett barns, vilket går i sällskap med vuxna, och den man, som gick efter, måste gång på gång knuffa honom i ryggen och be honom raska på.

Men människorna, som kantade trottoarerna och sågo tåget närma sig med en hemlig glädje eller en lätt rysning vid tanken att det var framtiden, som marscherade förbi, när de fingo se Bohlin under det röda standaret, började de le och skratta. Ty det låg något obeskrivligt komiskt i detta arrangemang med denna lytta och supiga odåga under det baner, där den mänskligaste av alla rättigheter, rätten till de animala njutningarnas jämna fördelning, arbetet, sömnen och förströelsen, lyste i vitt. Barnen som äga en instinktiv och skarp känsla för det löjlige, sträckte ut händerna, pekade finger och skratade, och för de äldre hade det respektingivande eller skrämmande i dessa skaror mist sin styrka och sitt allvar; det hela fick mera skenet av ett karnevalsuptåg eller en parodi.

Bohlin märkte detta; gång på gång såg han sig tillbaka, och efter en stund stötte han skomakare Nilsson i sidan och sade:

— Det är visst en fan, som bär sig illa åt i ledet.

Och så trampade han vidare med sin ojämn, stultande gång, seende upp mot baneret, för att övertyga sig att det hängde som det skulle.

Så kom tåget ut till den gröna gläntan i björk-

dungen utanför staden. Fanorna placerades som vakter kring talarstolen, och den lärde mannen från Lund steg fram, hälsad av handklappningar. Det var en ung man, med breda, buskiga ögonbryn och ett svart uppstruket hår. Bohlin hade beundrat honom, redan då kallelsebrevet avsändes, och, utan att egentligen göra sig reda för hur, hade tanken på honom sammanblandats med Birgers figur och framtid: hoppet om att en gång få se honom stå bugande och leende bakom en disk föreföll tarvligt i jämförelse med drömmen att en gång se honom stå på en talarstol nedkallande förbannelser över stadens fäder. På dessa vägar blev den unge mannen uppe på estraden honom mera förståelig, på något sätt befryndad: han såg upp i hans ansikte som om han återfunnit en yngre släkting, och innan denne ännu börjat sitt tal, knuffade Bohlin sin granne i sidan och sade:

— Han är ung den där. Men det är i alla fall en fan till att kunna. Han har mojängler ska jag säga.

Och så log han och grymtade. Han var lycklig och i sin lycka en smula löjlig. Sedan talet börjat och redan varat så länge att det tröttade, och en och annan hostning eller hög viskning störde tystnaden, vände han sig om och utdelade en av dessa hotfulla blickar, som lovade mera än de kunde hålla. Han utkämpade fullständiga ögonbataljer, och då detta stumma språk ej medförde

någon verkan, tog han till orden och förbittrad, utan att kunna lägga band på sin röst, sade han:

— Kan du inte hålla käften på dig.

Men ej heller detta medförde det resultat han önskade. Det enda svar han erhöll var: — Håll käften på dig själv. Det var kort och logiskt och väckte fnitter, skratt och hyssjningar. Men på detta sätt fick Bohlin den allmänna uppmärksamheten på sig; han var besvärlig, han störde och väckte därför ovilja. Allt flera ögon riktades mot honom, och man och man emellan viskades det att han var drucken.

Men under tiden hade den unge lärde genomgått hela programmet. Man längtade allmänt att han skulle sluta och gång på gång hade det på hans sänkta röst förefallit så. Och då han för några ögonblick stannade av och drack ett glas vatten, satte en del sig ned i gräset.

Men han började på nytt.

— Till slut, sade han, ett par ord om arbetarnas olycksfallsförsäkring. Allt oftare tala tidningarna om och allt oftare se vi bland oss själva duktiga och starka arbetare, som genom en olyckshändelse stå berövade hela sin utkomst, utestängda från möjligheten att skaffa sig sitt eget uppehälle och därför hemfallna till en obeskriverlig nöd. Det måste rådaskas för allt detta elände, för penninggudarnas profithunger, som aldrig tröttnar att skaffa nya maskiner, snabbare och mera djävulska för varje dag — — —

Bohlin spratt till. Han stod alldeles orörlig med hela sin kropp i lyssnande, andlös spänning. Hans mun öppnades för att ej låta ett enda ord fly undan och samtidigt mumlade han för sig själv:

— Det är jag, som han menar, min arm, mitt ben, han menar.

Men en meter bakom Bohlin stod en ung järnarbetare, stor och muskulös, i sällskap med en nåtlerska vid skofabriken Herkules. De hade en lång stund sysselsatt sig med varandra så gott platsen och utrymmet tilläto. Men medan alla dessa ord, som ej angingo dessa unga friska människor, talades från tribunen, vars röda kläde liksom doppat i blod endast ofullständigt förmodade dölja plankskelettet, under allt detta tog han sig för att kittla nåtlerskan i armhålan. Hon skrek till ett slag och gav till ett flatskratt, och mellan skratten sade hon högt och tydligt:

— Nej, men jesses, jag tror du är tokig, karl.

Bohlin hade ögonblickligen vänt sig om. Utom sig av raseri lyfte han sin käpp och slog till flickan. Till en början såg hon förundrad på honom, men brast ögonblicket efter åter i skratt, ty hennes blod flöt lätt och ungt. Men runtomkring, från alla dem, som sett käppen lyftas, höjdes ett lågt hotande mummel. Från alla håll trängde man på Bohlin, av den kompakta massan fördes han allt längre fram mot tribunen, under det han sade:

— Låt bli och trängs, jag vill höra.

— Han är full, låt honom vara, sade man, vänta till det är slut.

Så småningom lugnade man sig åter, men bevakade varje hans rörelse.

Då slutade talet. Men under applåderna som följde, hurraropen och avsjungandet av arbetets söner hade man för några minuter glömt bort Bohlin. Han hade trängt sig vidare fram till talarstolen, och utan att man visste hur det hade gått till, stod han, när sången tystnat, uppe på estraden. Hans ögon brunno, det ryckte i hans ansikte, det låg något storslaget och imponerande över honom, och han höjde sin armstump för att bringa tystnad.

Så började han tala. Han talade om denna arm han höjde i luften, om sitt träben, med vilket han släpade sig fram genom livet. Han tackade den unge mannen, som sagt så mycket vackert om allt detta, och nämnde sin son, Birger, som en gång skulle inta en liknande plats.

Hans gester blevo allt våldsammare, hans röst slog över, han skrek.

— Men, slutade han, av allt det som talaren har sagt, har jag inte kunnat höra mycket för detta förbannade hostande och tasslande. Och att man ska få stå och kittla varandra, vem vill jag inte säga, det är ett evigt svineri, en skam. Det finnes här två stycken som har gjort. Är

det rätt? Nej, menar jag. Är det arbetare? Jag bara frågar.

Bohlin såg sig omkring på folkmassan, som stod stum inför detta skådespel, de ej förstodo. Men under det han lät sina blickar glida över mängden, fick han syn på nåtlerskan och järnarbetaren, och i det han pekade ut dem inför allas ögon, sade han:

— Där stå de för resten. Skämmas borde de göra.

Därmed gick Bohlin ned. Uppeldad av sina egna ord, döv för mumlet, som höjdes kring honom, och okunnig om att det är mindre farligt att beskylla tusen människor för allahanda laster och brott än att utpeka den ende skyldige bland de tusen, kände han sig lättad och en smula gladare, i medvetandet att han handlat rätt.

Men allt högre steg mumlet. Det blev till röster man kunde urskilja, till ord, till rop och svordomar:

— Slå den djävulen, han spelar apa! Vad är det för en!

Man trängde honom, pressade hans kropp, knuffade honom steg för steg baklänges, satte krokben, ryckte i hans rock och tog käppen från honom.

Bohlins ansikte hade skiftat färg. Han hade med ens blivit kritvit i ansiktet, han höll sina båda stackars armar ut i luften för att hindra massan att knuffa honom till marken. Hans ögon

stodo stora, stela, skrämnda, fulla av fasa. Och mellan tänderna mumlade han något, som drunknade i ropen.

Då trängde någon sig fram i massan. Det var järnarbetaren. Han gick Bohlin inpå livet, och under det att han stod och gned sin mage inpå Bohlins, med ansiktet alldeles inpå hans, såg han honom in i vitögat och väste mellan tänderna:

— Jag ska ge dig för kittla, dumsnut.

Bohlin vände ansiktet bort, hans ögon tiggde om hjälp, men runtomkring möttes han endast av liknande blickar.

Då föll där ett slag. Tungt och dovt föll järnarbetarens näve i ansiktet på Bohlin; han vacklade men hölls uppe av folket som pressade. Så föll där ett till. Bohlin stönade och blodet rann ur hans näsa och mun. Där lyftes en käpp, två käppar, ringen kring honom vidgades för att ge plats för rappen, som haglade om varandra, och under det skomakare Nilsson klättrat upp på tribunen och skrek med kommandostämman: det är nog, inte mer, det är nog — — — stupade Bohlin framlänges till marken.

Men dessa käppar, som svängdes, hade som på ett rop kallat till sig massor av andra. Fascinerade av deras vin i luften, av de hatfulla, glödande orden, som från talarstolen slungats ned över deras huvuden, och tända av ett behov att få ge luft för trycket och tyngden de dagligen kände, höggo de in på varandra som människor

i vilkas händer det satts fruktansvärda vapen. Fientliga känslor, som dolts och gömts, flammade upp på nytt, små gnabb, som växlats vid arbetet vaknade till liv, och vilt och skoningslöst störtade man varandra in på livet.

Då kom polisen och militären till. Där höjdes ett skrik från hundratals strupar: bylingarna, slaktardrängarna, och som i ett trollslag stodo alla som en man, och ledda av ett okuvligt hat störtade de fram mot uniformerna. Inga rop, inga skrik, endast det dova ljudet, då käpparna föllo mot kläder och hattar, ett stönande och en flämtande svordom, då en sabel träffade, trampet av hundratals fötter i den mjuka marken och vinet av stenar, slungade av kvinnor.

När massan skingrats och den lilla grönskande gläntan åter stod tom, fumno poliserna Bohlin medvetlös och blodig, tilltrampad och sönderriven i brynet av björkdungen, dit skomakaren och den unge lärde släpat honom. Utan att ha återfått medvetandet fördes han i en bår till sitt hem, och bredvid honom hade poliserna lagt hans träben, sönderbrutet och med sprängda remmar.

Dagen efter voro tidningarna fulla av referat. En sak var säker, socialisterna hade gjort sig omöjliga, därom tvivlade varken den konservativa eller liberala kollegan i staden. Och till allt detta var enligt arbetarnas egen uppgift Bohlin skulden, denna odåga och fyllbult, som spritt löje över hela demonstrationståget genom att placeras

i spetsen och som sedan ställt till skandal och upplopp genom sitt wanvettiga uppträdande.

Bohlin hade med ens blivit en ryktbar man. Alla Sverges tidningar nämnde i sina telegram hans namn. Hans föregående liv genomsnokades, han befanns vara en humbug, en lycksökare, ja, det vore ej omöjligt att han blivit köpt av kapitalisterna för att igångsätta skandal.

Till och med utländska tidningar, danska och norska, beklagade attt han fanns till.

Föraktad, övergiven och ensam levde Bohlin efter tillfrisknandet sitt liv.

— Jag har spelat apa, sade han till sig själv, och han fick också lida straffet därför. Avskydd av alla, till och med av sådana som svarte Petter och Solvändaren, var han överlämnad åt sig själv och sina egna tankar.

Ja, han hade spelat apa, och ej ett ögonblick intogs han av tvivel att han ej begått ett stort brott och verkligen varit skulden till detta oerhörda slagsmål. Oförmögen att klargöra för sig, vari denna skuld bestod, och utan att själv kunna mäta vidden av sin förbrytelse, gav han denna det omfång andra människor tillade den. Han såg dess storlek i blickarna som riktades mot honom, när han visade sig ute, i spåren därav på sin egen kropp och i tidningarna, en okänd och illvillig person skickat till hans hem.

Det var i synnerhet de senare som gävo honom en tydlig och förfärande inblick i hans brottslighet. Ty han stod ej omtalad som Loppan hade gjort, med fin stil och under rubriken polissaker. Han såg sitt namn under telegrammen tryckt med fetstil såsom en verkligt stor mördare eller en som hållit tal i riksdagen.

Även hans egen kropp bar tydliga spår av denna brottslighet. Hans ansikte, som fått spårkar och trampats av järnpliggade klackar, var fullt av ärr, kläderna voro sönderrivna, och träbenet, det en gång blankpolerade, glänsande, hade nödortfigt lagats. Bitarna voro samman-spikade, och för säkerhets skull hade man lindat starkt och beekat garn över sprickan.

Men det var en omständighet, som mer än alla dessa kom honom att se storleken av det han förbrutit. Han hade ej fått lida något verkligt straff därför. Ett par poliser hade visserligen varit inne hos honom, sedan han tillfrisknat så pass, att han kunde göra reda för sin delaktighet i tumultet, men mera hade där ej hörts av. Andra hade däremot stämts till rådhusrätten och bötfällts, ja ett tiotal, och bland dem järnarbetaren, hade till och med blivit ådömda fängelse. Men själv hade Bohlin gått fri. Till en början hade detta skänkt honom en viss glädje, blandad med oro, att en dag poliserna ändock skulle komma och hämta honom. Men glädjen försvann inom kort, ingen polis hördes av, han fick gå lös och ledig var som helst i staden utan att antastas av någon ordningsmakt, endast mött av alla dessa blickar, som sade honom hur stor skurk han var.

Då steg Bohlins oro till skräck och skrämself. Med förfäran erinrade han sig tokiga Anders, som dödat sin mor, men trots detta undgått hals-huggning och fängelse, därför att han ansågs

vansinnig. Och det var han också, det visste hela staden. Så rann den tanken upp för Bohlin, att också han ansågs för en dåre, den bet sig fast i hans hjärna och tryckte som ett järnband på hans panna. Han sökte alla upptänkliga medel att komma i polisens närhet; varje patrullerande konstapel han såg på avstånd, gick han till mötes med en förhoppning, att han skulle lägga händerna på honom och säga: här har vi dig äntligen, din förbannade storbov. Men intet av det han väntat skedde. Han ställde sig till och med att tala vid dem, frågade om slagsmålet, om det varit svårt att få bukt med järnarbetaren, i tanke att nu — — — nu — — — men konstapeln svarade lugnt och skämtsamt och gick sin väg.

Sålunda ställd utom möjligheten att få försona sitt brott, såg sig Bohlin nödsakad pålägga sig själv straffet, att i sitt eget liv söka den försoning, utan vilken ingen människa kan leva lättad, fri och glad.

Så höll han då för det mesta till ute i björkdungen, i vars glänta demonstrationerna ägt rum. Där fanns sällan något folk, endast då och då träffade han på några karlar som drucko brännvin och spelade femkort. Mellan de vita, smärta björkstammarna vandrade han omkring; han trampade upp egna, öde gångstigar och skaffade sig undanskymda tillhåll i snåren, där han

förtärde den mat, han varje morgon förde med sig hemifrån.

Det var i slutet av maj. Och ibland när unga flickor i vitt förirrade sig dit ut med en nybliven student, och de vandrade framåt hand i hand, talande om kärleken, vårens vita kärlek, stannade de plötsligt vid åsynen av en skäggig och mörk figur, som skymtade mellan träden, haltande och skygg.

Det var Bohlin. Det var här han höll till med sina tankar. Och det var här, medan anemoner blommade vita och blå och liljekonvaljerna ringde humlorna samman, han sökte den hjälp, man söker sist av alla, då allt hopp är ute och tanken ej längre finner sig till rätta i allt det som är okänt inom och utom oss. Han sökte sin Gud.

Men Bohlins Gud var gammal och mäktig. Hans utseende hade ej förändrats sedan den tid, Bohlin var en liten gosse. Men själv hade han undergått en märkbar förvandling; han hade blivit stora karlen, han hade själv fått skägg, visserligen ej vitt som Guds, men nära nog lika långt. Och därför att han själv åldrats, hade också förhållandet till den mäktige blivit ett annat. Det föreföll honom, att han ej längre kunde vända sig till honom så som man borde, som ett barn. Ty även den fattigaste och smutsigaste barnunge kunde springa i famnen på en gammal fin herre utan att väcka förargelse eller

löje. Men för Bohlin själv, en stor och skäggig och på förhand föraktad man, föll det sig svårare.

Han visste ej heller något ställe, där han kunde träffa Gud. Ty ehuru det sades, att han var allestädes närvarande, i den ensliga kam-maren såväl som i skog och mark, alltså även här i denna björkdunge, trodde Bohlin ej fullt därpå. Gud träffades säkrast i kyrkan.

En gång gick Bohlin också dit in, en söndag, då kyrkoherden, som var känd som en väldig talare, predikade högmässan. Men han upprepade aldrig sitt försök. Ty han hade väckt en pinsam uppmärksamhet. Som andra kunde han ej gå tyst och stilla in; ljudet av hans ojämna gång slog eko i valven, och träbenets klapprande mot stensläggningsen kommo alla att vända sig om och se på honom.

Men han bemannade sig, promenerade vidare och tog plats i en bänk, så långt framme att han skulle kunna höra. Och han låg länge framåtlutad med ansiktet dolt i händerna. Men då han åter såg upp, hade landssekreterarens fru kommit in i bänken och satt sig bredvid honom, han kände sig generad av lukten, som utströmmade från denna fina dam, en kvävande parfymdoft, och vid tanken att han möjligen själv luktade illa, blev han blodröd i ansiktet och makade sig längre bort bakom en pelare, som skymde predikstolen för hans blickar.

Då började kyrkoherden predika. Han talade över ämnet: Gud straffar fädernas missgärningar inpå barnen. Och under den tid, predikan varade, fick Bohlin veta, att intet brott, ej ens det minsta, blir fördolt för Guds ögon, allt får straff, om icke här i livet, så i det tillkommande.

Efter gudstjänsten gick Bohlin åter ut i björkdungen. Han vandrade rastlöst omkring, som en jagad, och då och då stannade han, såg upp mot himlen, som välvde sig hög och sommarblå, och talade:

— Straffa mig, slå mig, medan jag lever,
Herre — — —

Men himlen blev sig lik, lika sommarblå och molnfri och svindlande hög.

Så levde han där ute sommaren i ända med denna tyngd över sig, som växte och förstorades för varje dag. För sina ögon såg han helvetets sjö av eld och svavel, och i denna sjö såg han sig själv med små lågor brinnande i träbenet och väntande att branden skulle fatta tag i hans knä — — — Allt högre ropade han om straff. Men Gud straffade ej. Tanken på tokiga Anders grep allt fastare om hans själ. Och till sig själv sade han:

— Du är en dåre, Bohlin, en dåre.

Och skrämnd av sin egen röst, for han samman och såg sig omkring, som om orden ropats till honom av någon han ej kunde se.

Men då hösten kom med regnet och kölden, höll han till ute i köket, i vägen för strykerskorna, som kommo och gingo med sina järn, eller stodo och stärkte kragar och manschetter i ett stort brunt lerkrus vid fönstret. Och ständigt sade de till honom:

— Stå inte i vägen, Bohlin, flytta sig, Bohlin.

Och Bohlin flyttade sig. Han satte sig tyst och såg på deras arbete med sorgsna blickar. Hans hustru talade sällan med honom. Hon tyckte, att han var till besvär och bara skröpade.

Men den ena av strykerskorna var vänlig. Hon var mycket ful, en gång i sin barndom hade hon haft kopporna, och hennes ansikte såg ut som ett golv märkt av järnpliggade stövlar. Men hennes röst var mjuk och mild och allvarlig. Hon var frälsningssoldat. Under det hon stod där ute vid köksfönstret med ärmarna uppkavlade och händerna kritvita av stärkelse, brukade hon sjunga frälsningssånger. Där var särskilt en som Bohlin aldrig tröttnade att höra, och så småningom lärde han sig stycken därav. Den sången hette lilla Anna. Och med sin skrovliga röst satt Bohlin vid spiselns och sjöng:

Lyssna till! Jag vill förtälja
om en liten späd martyr,
som med Jesus i sitt hjärta
var ett ljus som klippans fyr.

Som i söndagsskolan lärde
älska Jesus frälsaren,
och hon sjöng med lust och iver:
Jag är glad, han är ock min.

Uppå krogen hennes pappa
sökte sin förnöjelse
ibland gudsförgätna skaror
men som hemmet skövlade.
Och en gång när lilla Anna
sjöng en sång om barnens vän,
börja fadern svära, banna,
fråga: vem har lärt dig den.

Den jag lärt i söndagsskolan,
svarar lilla Anna glad,
där jag hört om Jesu kärlek
och om ljusa änglars stad.
Om du, vredgad fadern säger,
mer i söndagsskolan går,
och dig sådan dumhet lärer,
jag helt visst till döds dig slår.

Men nästa söndag, då mannen kommer hem, är
dottern trots tillsägelsen i söndagsskolan, och
vid hennes hemkomst slår han därför ihjäl henne.
Han föres till fängelset, där han i en nattlig dröm
ser sig stå vid stranden av en flod, omöjlig
att komma över. Då visar sig Anna på andra
stranden med en blodig kjol vinkande sin pappa
till sig.

Av en okänd hand han ledes
sakta över flodens brus
till sin älskling och hon viskar:
Pappa, här är fridens hus.
Det var Jesus som dig förde,
Han dig frälsar ifrån allt.
Fadern vaknar och förstår det,
Jesus frälsar syndare.

I denna lilla sång tyckte sig Bohlin ha funnit det uttryck han sökte för allt det, som tryckte honom. I denne supige man, som kom drucken hem från krogen och slog sitt barn till döds, kände han igen sig själv. Även han hade suttit och supit, även han hade slagit sin son, men för allt detta hade han ej fått något straff och ej heller känt sig förkrossad. Men när han kom till sista versen, tårades hans ögon, och i sitt hjärta kände han en ljuv glädje vid tanken på, hur vackert visan slutade. Han kunde med sina egna ögon riktigt se framför sig den lilla flickan med den blodiga kjolen och mannen, som gick över vattnet. Han tänkte sig själv i den mannens ställe, hur han gick ut i flodens brus och stack träbenet ned utan att sjunka.

Då förstod han att Jesus var mannen att vända sig till. Han var ej gammal som Gud, utan en helt ung man, som föraktats och förhånats av de förnäma i staden liksom Bohlin själv, slagits med gissel och blivit hängd.

Han började tala med strykerskan, Josefina hette hon, om Jesus. Och när hon berättade om hans kärlek, hans milda duvoögon, hans långa, ljusa lockar, ur vilka det utgick allahanda väl-lukter, hans röda, fina skägg, lockigt även det, då såg Bohlin på henne stum och gripnen, ty hennes kinder voro blossande röda av hänförelse och det brann i hennes blick. Men då han själv tänkte sig hur Jesus såg ut, de milda ögonen och det lockiga håret, önskade han, oklart och utan att kunna ge form för sin längtan, att han i stället varit en kvinna.

Men en dag då Bohlins hustru hade gått till Janne Jeppsons speceriaffär för att köpa såpa, soda och stärkelse, och Josefina stod ute i köket och lade vedpinnar i strykugnen, talade Bohlin med henne om sitt brott. Och han frågade:

— Varför har jag inte fått böta eller kommit i fängelset?

Josefina slog igen luckan och tänkte. Och så sade hon:

— Det är därför att Bohlin inte öppnat sitt hjärta för Jesus. Vi ska bedja honom tillsammans.

Så lade de sig ned på knä sida vid sida framför spiseln. De lågo tysta med pannan lutad mot den runda järnstången, där spiselkrokarna brukade hänga. Men efter en stund började Jose-fina bedja högt, en brinnande bön till Jesus

att hjälpa Bohlin, som sökte hans nåd. Så tog hon Bohlin i handen och sade:

— Nu ska Bohlin bedja, vittna om sitt liv.

En stund låg han stum. Men så föll anden över honom. Och han började tala. Han vittnade om sitt liv, han förbannade det, han förkrossade och ödmjukade sig själv och pressade sin panna ännu hårdare mot den smala järnstången. Han bad med flämtande röst. Som en fähund hade han levat sina dagar, som en buse och knöl hade han regerat hemma och på gatorna, och för allt detta, allt han tänkt och allt han gjort tog han på sig ansvaret, ett stort, tyngande ansvar. Och han sade:

— Nej, och tusen gånger nej. Loppan hade inte rätt. Jag rår för allt, jag kan hjälpa allting, ingenting är flax. Hör du, Jesus, jag säger, att ingenting är flax.

När Bohlin reste sig upp, värkte det i hela hans kropp. Men Josefina såg honom in i ögonen och frågade med en spörjande blick:

— Kände du, att Jesus var hos oss, kände du doften av hans kläder? Det är skönt att bedja tillsammans.

Och så tryckte hon en kyss på hans panna och sade:

— Nu är du min broder.

En stund efter gick Bohlin ut. Han längtade efter ensamheten. Då han skulle ta sin käpp i det

yttersta rummets kakelugnsvrå blev han stående och mumlade för sig själv:

— Det finns ingen flax.

Och så log han. Men ögonblicket efter sade han högt till sig själv:

— Nej, du får inte skratta, Bohlin, nu ska du tänka på Jesus.

Och så gick han ut i staden. Alla han mötte, såg han fast in i ögonen, och polisen bekymrade honom ej längre. Han gick som en fri man och han tyckte, att alla gävo honom en vänlig blick. Ty han trodde att alla skulle se den förändring han undergått.

Men då han gick förbi en av källarkrogarna, där han förr i tiden suttit och druckit brännvin och öl, stod svarte Petter utanför och höll en häst åt en bonde. Bohlin nickade åt honom och fortsatte. Men svarte Petter ropade på honom:

— Det är fan, vad du ser stram ut i dag.

Bohlin stannade och efter en stund sade han:

— Ja, jag tror.

Då skrattade svarte Petter, lyfte på mössan och kliade sig i håret.

— Vad fan tror du på?

Där låg något överlägset och skeptiskt i hans ton, som retade Bohlin, och därför svarade han uppriktigare och häftigare än som varit nödvändigt:

— Jag tror på Jesus. Det borde du också göra.

Du såg, hur det gick med Loppan, därför att han sa att allting var flax.

Och Bohlin vandrade vidare, allvarlig och glad, sträng och lycklig. Utan att han visste det, hade han funnit världens skönaste lögn; han hade tagit på sig skulden för sitt stackars förvirrade liv, och som genom ett trollslag hade världen blivit skön och god.

*

Men när Bohlins hustru kom hem från Janne Jeppsons, följd av en springpojke lastad med påsar, berättade Hanna, den andra strykerskan, något besynnerligt som hade hänt. Hon skulle öppna dörren till köket för att hämta ett varmt järn, men hade stängt den ögonblicket efter, därför att hon hade sett något, som hon knappast kunde tala om. Josefina och Bohlin hade legat på golvet och hållit varandra i händerna, och så hade de mumlat någonting och varit så upptagna, att de inte märkte henne.

Fru Bohlin var en förständig och listig kvinna. Därför brusade hon ej ut med detsamma, utan beslöt att avvakta ett annat tillfälle för att med egna ögon förvissa sig om sakförhållandet. Under hela kvällen nämnde hon ingenting, men på morgonen dagen efter talade hon högt och tydligt om att hon måste gå ut i ärenden och ta Hanna med sig.

När hon övertygat sig om att Bohlin fått detta klart för sig, tog hon under stora apparater på sig sin bästa klänning, och Bohlin måste hämta hennes kapotthatt ned från översta hyllan i skåpet.

Och så försvann hon.

Efter en stund gingo Bohlin och Josefina ut i köket för att bedja. Men då de legat på knä ett par minuter, försänkta i bön, öppnades dörren på glänt, och fru Bohlin stack försiktigt fram huvudet och kikade. En stund blev hon stående med ögonen fästa på dessa båda människor som knäböjde under mummel och suckar. Men slutligen kunde hon ej hejda sin nyfikenhet; hon slog upp dörren på vid gavel och skrek:

— Vad i Jesse namn gör ni för slag?

Då sågo Bohlin och Josefina upp. Blodröda i ansiktet reste de sig. Bohlin sade ingenting, men Josefina svarade:

— Frun, vi bad.

— Vad bad ni för slag?

Åter dröjde det en stund, innan där kom något svar:

— Jo, vi bad till Jesus för Bohlin.

Men då blev fru Bohlin ond. Och hon sade dem sanningen. Var det inte nog med att hon släpade och slet för att hålla huset samman och föda man och barn, utan skulle han nu också ställa till spektakel för både Gud och människor. Stora, långa karlen ligga på köksgolvet

och hålla Josefina i handen. Kallades det att be till Jesus? Vad var det för påhitt? Trodde de att man låg och bad i köket mitt i brådskan. Det skulle man göra i kyrkan på söndagarna. Bohlin var inte riktigt klok, han var från vettet, Gud sannade hennes ord. Och för resten skulle han låta strykerskorna vara i fred.

Bohlin stod tyst och hörde på. Och när hon slutat, gick han sin väg; han brydde sig ej om att gå in och hämta käppen, och med ännu mera osäker och haltande gång, snavande och snubblande över de kullriga stenarna, försvann han ut på gatan, förlöjligad och förhånad, driven från sitt hem. Han såg sig själv ligga framför spiseln med Josefina i handen, och plötsligt kom han att tänka på hennes koppärriga ansikte och den kyss hon givit honom på pannan. Och blodet steg upp i hans ansikte.

Men dagen efter fick Josefina flytta. Frun ville inte ha tokiga människor i sitt hus. Ingen kunde veta, vad hon en vacker dag tog sig för att göra med tvätten.

Ären gingo. Vår och vinter skiftade.

Bohlin hade blivit grå i skägget, han såg lurvig och smutsig ut som en gammal herrelös pudel. Han förde ett oordentligt och supigt levnadssätt. Med brännvinet och ölet, en slät och en lurvig, som han kallade dem, mätte han dagens lycka; han var glad och kände sig i samklang med människorna och världen, när han var full; ledsen och bitter, när nöden och kamraternas oginhet tvang honom att hålla sig nykter.

Och hans kamrater voro de sämsta möjliga, Loppa, som återkommit från Svartsjö, full av ohyggliga och fasansfulla berättelser om straffarbete och Upplandsnatur, samt Loppans övriga anhang.

De stackars förtvylade ansträngningar Bohlin en gång gjort att trots sitt olycksfall åter söka sig in i livet, han oförskyllt ställts vid sidan om, hade för hans supiga och omtöcknade tanke bleknat bort, och när han erinrade sig dem, stodo de för honom endast som ett minne av något löjligt och dumt, som gjort honom till en illa beryktad människa. Ibland brukade han tala om för sina sälls kapsbröder om kys sen, som den koppärriga Josefina givit honom, men från

pannan hade den placerats på Bohlins mun. Och han svor på att det var sanning.

Bohlin råkade ofta i klammeri med ordningsmakten. Han hade nämligen en ful ovana att aldrig kunna hålla sig tyst och lugn, när han fått sprit i kroppen. Han hade ju alltid haft en liten förkärlek för att orera offentligen. Nu tog den sig uttryck i skrål och sång. Uppkommen ur en källarkrog stämde han genast i med full hals, och det var särskilt den gamla visan: Krigarn vilar sig, som slagit an på honom. Men i allmänhet hann han ej längre än till: sängkamraten är hans trogna svärd, förrän en patrullerande polis stack huvudet framom hörnet och tystade ned honom. Då tog han av sig hatten och lomade tyst i väg under ursäkter och mummel, småmorrhande som en hundracka. Men ibland kunde det hända, att sinnet rann på honom; då gav han till ett illvrål, som ekade i den tysta staden, och fördes till vaktkontoret. Och de böter, han ådömdes, fick hans hustru betala. Han var henne en plåga, och ofta önskade hon livet ur honom.

Hon var ej den enda som hyste denna önskan. När poliserna drogo honom åstad till kontoret, följda av en skara pojkar och flickor, skällde de ned honom, ty det var ej längre förenat med nyhetens behag att arresteras honom, och de sade honom rentut, att han borde gå och dränka sig. Men ej ens därtill hade han vett.

Så kom det år och den dag, då Bohlins son Birger skulle bli student. Han hade för flera år sedan tagits om hand av en fin herre, en kamrer Hernlund i riksbankens avdelningskontor, som var änklings och barnlös och som fattat tycke för Birger. Ty han var skötsam och alltid den främste i sin klass.

Redan på morgonen den dagen, en härlig jundag med strålande solsken, var Bohlin drucken. Bland sina kamrater hade han suttit och skrutit över sonen och hade samtidigt kallat honom högfärdig, därför att han sällan kom hem och hälsade på. Men nu skulle Bohlin visa pojken, att han var hans far och att det var han, som befallde.

Och när tiden var inne, att de nyblivna studenterna skulle komma ut, vandrade han ned till skolplanen. Där hade samlats en massa människor, föräldrar och vänner och syskon, unga ljusklädda flickor med glittrande ögon och buketter i händerna. Mellan dessa trängde sig Bohlin fram, småsvärjande och med bistra blickar. Ibland stannade han och talade för sig själv så högt, att de kringstående kunde höra vad han sade:

— Är det inte min pojke, va? Det är en duktig pojke, alla de andra är bara skitar. Men han är högfärdig, det ska han ha för, jag ska lära honom.

Då blev där tomrum omkring honom, alla sågo på honom med ängsliga och skygga blickar, och man och man emellan föreslogs det att söka få honom undan. Men människorna, som veko undan som för en smittad, ingåvo honom vrede, och han skrattade högt och bittert för sig själv under det han sade:

— Jaså, ni är rädda. Ja, gno på med det. Här ska ni få se på fan.

Det hade på något underligt sätt dykt upp i hans tanke, att han för sonens skull betydde något i dag och att ingen därför vågade kröka ett hår på hans huvud.

Då öppnades de stora portarna till skolan. Studentmössor viftade i dörröppningen och människorna strömmade till. På sina yngre kamraters armar buros de nyblivna studenterna under jubel och hurrarop högt i luften, de fördes ett tjugotal meter ut på planen, innan deras fötter nådde marken. En av de första var Birger Bohlin. Han hade fått laudatur i huvudbetyg, och runtomkring honom ropades:

— Bohlin har fått laudatur, leve Bohlin!

Och runtomkring honom samlades en skara unga flickor, döttrar till de förnäma i staden. Alla hade resonerat som så, att Birger Bohlin antagligen ej skulle få några blommor, och därför hade var och en av dem tänkt på honom. Vackra vita flickhänder sträcktes fram och fäste små rosenbuketter på hans nya sommarrock,

och med glänsande ögon stod han efter en stund med bröstet dignande av blodröd blom.

Men under allt detta hade man glömt bort det försupna stadsbudet. Han hade ej gått fram med de övriga. I sista ögonblicket svek honom modet; han stod på avstånd och såg sin son omgiven av alla dessa unga fina damer. En stund blev han stående, men så smög han så tyst han kunde bort bakom gymnastikhuset, där soptunnorna hade sin plats. Han lutade sig mot väggen, ställde käppen från sig och brast i gråt. Han hade plötsligt blivit nykter, och han grät som ett barn i långa, uttänjda snyftningar.

Först när skolplanen åter stod tom, gick han sin väg. Då hade vaktmästaren redan börjat sopa trappan, damm och grus yrde i stora moln ut ur skoldörrarna.

Och långsamt sneddade Bohlin över den stora, tomma, solstekta planen.

Den dagen gick han ej hem. Planlöst irrade han kring i stadens utkanter och blev bjuden på smörgåsar och pilsner. Men på kvällen styrde han sina steg ned mot den lilla sommarrestaurangen som låg vid den förbiflytande ån. Han gjorde sig ej någon räkning, varför han gick just dit; kanske drogs han endast mot de hundratals kulörta gaslyktorna, med vilka den lilla parken var eklärerad dagen till ära. Ty studentfesten firades där.

Han gick ända fram till staketet och ställde sig

på en undanskymd plats, stirrade in på de skimrande ljusen, där nattfjärilar och mygg fladdrade kring i tusental. Men plötsligt spratt han till. Han tyckte sig höra en röst han kände. Den kom från en av de övre verandorna, och när han höjde blicken, såg han sin son stå med ett glas i handen och hålla tal till rektorn, som också rest sig.

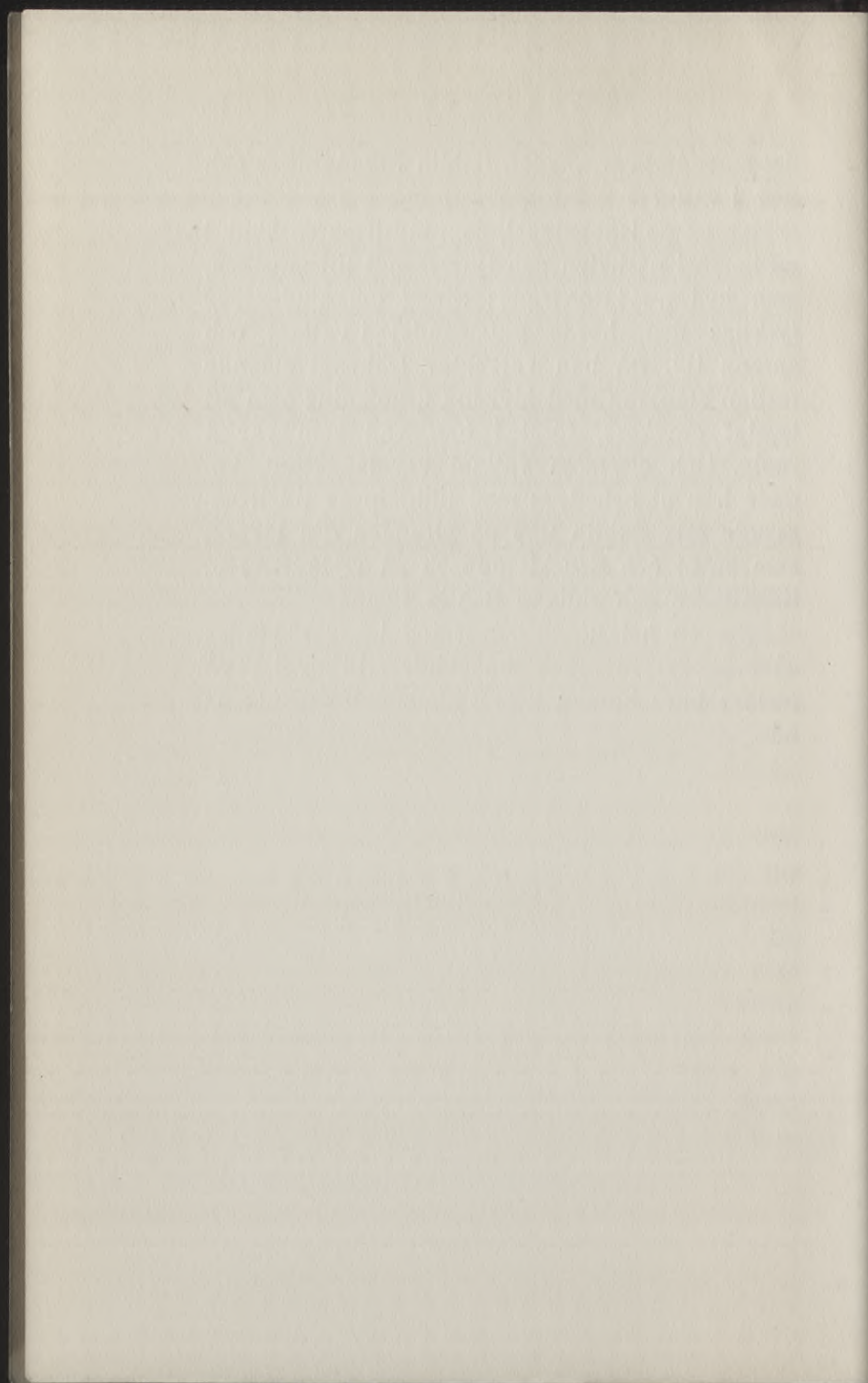
Då brast han åter i gråt. Hela hans kropp skakade, och samtidigt arbetade hans hjärna. Hans tankar blevo obarmhärtigt klara, han greps av en underlig beklämning om hjärtat, sådan som han aldrig förr känt, och det föreföll honom, att han såg sig själv och alla dessa år han släpat sig fram med detta träben och denna stympade arm, i en ny och sällsamt klar belysning. Han tyckte sig kunna följa sitt liv dag för dag, ända till den sista. Och mitt i allt detta hörde han polisernas barska röster: du borde gå och dränka dig.

Ett ögonblick sjönk han samman med stöd mot planket. Men plötsligt rätade han åter upp sig, rak och ännu reslig. Han kastade käppen från sig, och med ens började han springa, snubblande och osäkert, men med en fart, som om det gällde att undgå en dödsfara. Han sprang rakt ned mot åkajen, som var kantad med grovhuggen sten, rakt ned mot vattnet. Men träbenet stack ned i en av hålorna mellan dessa stenar, och med remmarna slitna av farten blev

det stående kvar, medan Bohlin rullade utför och ned i vattnet.

Men en poliskonstapel, som suttit på en bänk i en berså i närheten och tjuvlyssnat till musiken, som just nu intonerade: Sjung om studentens lyckliga dag, hörde plumsandet i vattnet och sprang till. Då han varseblev träbenet stående mellan stenarna med klykans urholkning som ett trasigt gravkors, förstod han vad som var å färde. Och eftersom vattnet var långgrunt, vaddade han ut och drog med tillhjälp av tillströmmande folk Bohlin upp på stranden. En läkare, som suttit och druckit punsch på restaurangen, tillkallades och rullade Bohlin i sanden.

Efter en halvtimmes ansträngningar räddades sålunda det försupna stadsbudet till livet. Två poliser buro honom hem i stadsbudsforeningens bår.

EN OMVÄND MISANTROP

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

I.

Då kapten Bergengren vid knappa fyrtioåtta års ålder oförmodat blev änkling, var den allmänna meningen den, att det ej skulle dröja mera än året ut, förrän han gifte om sig. Orsakerna till att denna uppfattning vann så allmän anslutning voro både många och talande. Dels var han ännu ung, vid full andlig och kroppslig vigör, dels var han fader till tre barn, av vilka ingen ännu slutat skolan och som alltså just befunno sig i den ålder, då en kärleksfull kvinnlig hand kan omforma ett ännu ej alltför gensträvt material, dels hade kapten Bergengren enligt deras uppfattning, som närmare kände honom, visat sig vara en utpräglad sällskapsmänniska utan några som helst enstöringstendenser. Som av alla dessa skäl framgår, innebar uppfattningen om hans snara giftermål ingenting förklenande visavi hans karaktär. Det fanns till och med de, som ansågo det vara hans plikt att skaffa sina barn en ny mor. Att han vid valet av en ny maka skulle begå några dumheter som så många andra änklingar vid hans ålder för sed hava och äkta en oförståndig och något flörtig ung dam ansågs alldeles uteslutet: han hade nämligen alltid haft

ord om sig att vara en sansad, ytterst plikt-trogen och ansvarskännande man, av den yttre, men därför ej ytligt aktiva typen.

Det fanns emellertid ännu en anledning, som bestyrkte vänner och bekanta i deras uppfattning om honom. Och det var hans nära nog över alla det passandes gränser djupa sorg för att inte säga förtvivlan över hustruns plötsliga frånfälle. Varje dag vid ett visst klockslag såg man honom ute vid hennes grav med uniformsmössan i hand och sänkt huvud, obekymrad, kanske till och med blind för människor som gingo och pysslade med vattenkanna och kratta på gravarna i närheten. Det kunde till och med hända, att han tog upp sin näsduk och torkade bort tårarna. Slutledningen låg nära till hands: änkemanssenan, den häftigaste sorgen är den kortvaraktigaste. Sådant hade man sett upprepade gånger förr...

När kapten Bergengren emellertid ännu tre år efter sin hustrus död fortfarande förblev ogift och alltjämt på bestämt klockslag kunde ses vid hennes grav, nu visserligen inte längre med mössan i hand, men varje gång hälsande henne till avsked med en honnör, som om han saluterat den tretungade flaggan, upphörde hans bekanta att längre smida planer för hans framtida äktenskapliga lycka. I stället förblev han dem en oförklarlig gåta, mest på grund av det sätt, på vilket han tydligen mot sitt bättre vetande försum-

made sina plikter som far, samtidigt som han utvecklade sig till en allt inbitnare argbigg och bitter misantrop.

Att han försummade sina barns uppfostran låg tyvärr i alltför öppen och sorglig dager. Åtminstone i fråga om de båda sönerna, som han i all rimlighets namn bort kunna hålla i tukt och herrans förmaning.

»Bergengrens pojkar» voro nämligen en visa i hela staden, en visa som under årens lopp allt oftare sjöngs i hans öron av bland annat skolans rektor. Allmänna omdömet om dem kunde sammanfattas i två ord, som de också jämt och ständigt fingo slungade efter sig: förbannade lymlar. Det var otroliga saker, de kunde ta sig för, saker, som lågo långt utanför den gräns, där pojkestrecken sluta. Den äldste, som var den jämförelsevis hyggligaste och som trots lättja och odygd lyckades ta studentexamen, kunde redan som sjundeövrst gratulera sin pappa till att ha blivit farfar. Hans yngre bror hann ej längre än till sjätteövre. Mittunder brinnande vårtermin blev han nämligen relegerad från skolan för att en kväll ha överfallit och slagit en lärare, som anmält honom för rökning i stadsparken. Det framhölls långa tider efteråt som typiskt för faderns likgiltighet i fråga om dessa båda lymlars framtid, att han exporterade detta fullkomliga monster till son till Marseille, där han fick plats — i en vinfirma. Som man ser: ett synnerligen

lämpligt val av levnadsbana för ett odjur, som innan han begick sin sista bravad redan hunnit göra sig så hemmastadd på »Stadt», att han lyckats spräcka klädet på en av dess biljarder.

Bergengrens pojkar voro tyvärr inte dumma. De voro någonting ännu värre: komplett omöjliga i ett civiliserat samhälle. Faderns tilltagande bitterhet hade alltså sin fulla förklaring i dessa båda osnutna herrars uppträdande. Och ändock tycktes han, som sagt, stå fullkomligt likgiltig för det ohyggliga öde, som väntade dem. Han underlät visserligen inte att randa deras sitsar med sitt ridspö, varje gång de hittat på något sattyg, men det skedde mera av plikt än av moralisk förtrytelse eller sorg över deras onda böjelser. Den andre i ordningen, Ernst, hade en gång slagit huvudet på spiken, då han efter en avbasning inne på rektorsexpeditionen, varvid rottingen försattes ur brukbart skick, förklarade för rektorn: »Det där kunde pappa inte ha gjort efter.»

Åren gingo och det egendomligaste av alla underverk inträffade: Bergengrens pojkar blevo duktiga karlar och på sitt sätt framtidsmän. Bra hade de alltid sett ut, flicktycke hade de alltid haft och dumma voro de som sagt inte. Egendomligt nog tycktes de också höra till det fåtal människor, som på ett jämförelsevis tidigt stadium komma till klarhet om sin styrkas egenart och veta att begagna sig därav. Båda gjorde näm-

ligen ytterst förmånliga partier. Ivar, som blivit officer, gifte sig med en flicka, vilkens efternamn var vida berömt i världen: det stod nämligen på de bästa rakknivar, Sverge — och världen — kunde prestera. Ernst i sin ordning äktade dottern till ägaren av vinfirman i Marseille och det gick fantastiska rykten om de millioner, som en gång skulle bli hans. Lika anmärkningsvärt var det kanske också, att de båda lymlarna ej slogo sig till ro på sina svärfäders gyllene lagrar: Ivar kom in vid generalstaben och Ernst, som enligt landets mod lagt sig till med ett mörkbrunt, krusigt helskägg, blev vid unga år svensk konsul i Marseille, hederslegionär och vasariddare.

Man skulle kunna tycka, att denna pojkarnas oväntade framgång här i livet borde i högst betydlig grad ha mildrat gamle kaptens bitterhet och misantropi, nu när orsaken därtill var undanröjd. Man skulle till och med — utan att därför ställa orimliga fordringar på honom — kunna ha tänkt sig honom hysa och ge uttryck åt en viss tacksamhet mot försynen, som så oväntat, för att ej säga mirakulöst, vänt allt till det bästa i fråga om pojkarna och berett honom själv en ålderdom utan sorger eller bekymmer. Motsatsen var emellertid fallet. Hans bitterhet endast tilltog med åren. När man någon gång talade med honom om hans söner, ryckte han endast föraktligt på axlarna eller avfärdade talaren med ett

gåtfullt: »Fan vet, vad det är med de unga männen nuförtiden. Det är något fel med dom! Det är några satans schajaser!»

Någon närmare förklaring på detta dunkla och generella fördömande av en hel generation maskulina varelser lämnade han emellertid ej. I stället kunde han gripa talaren i rockärmen, stanna honom och med käppen peka på en levande illustration på det allmänna omdöme, han minuten innan utslungat. Än gällde det en menig man vid regementet, som enligt hans uppfattning inte uppträdde tillräckligt putsad på gatan. »Vill bror vara snäll och titta på den där asviskan. Kallas det puts? Kallas det hållning? Det är min själ så att man — — —» Här följde en rad eder, kring vilka det luktade svavel. Eller också var det en arbetare: en murare på en byggnadsställning, en gasarbetare i en grop nere i gatan, en gatsopare med sin kvast, en trädgårdsdräng med en kärra nere i parken, vilka tycktes honom ta alltför långa vilostunder. Och åter osade det svavel omkring honom. Eller det gällde ett stadsfullmäktigebeslut eller en riksdagsdebatt. Återigen eld och svavel. Hans bittra kritik inskränkte sig ej till en särskild samhällsklass eller ett särskilt politiskt parti. Den var generell såtillvida som den gällde allt mankön under femtio år.

Kapten Bergengren blev med åren allt ensam. Hans auditorium utgjordes slutligen huvudsakligen av herrarna bakom disken i stadens bok-

låda, som stillatigande och till synes intresserade måste åhöra hans beska åsikter om nystavningsreformen.

II.

Av vad som här ovan sagts om kapten Bergengren och hans familjeförhållanden skulle man kunna draga den slutsatsen, att hans familj endast bestod av honom själv och hans båda söner. Han hade emellertid också en dotter, Signe. Hon var den äldsta i ordningen av barnen och fyllde några månader efter moderns död sexton år. Men om henne talades det ej mycket i staden av den enkla anledningen, att man ingenting hade att säga om henne. Hennes yttre var knappast ägnat att väcka någon särskild uppmärksamhet: hon var varken särskilt vacker eller särskilt flörtig, ansågs varken särskilt begåvad eller särskilt dum. Några utpräglade talanger ägde hon knappast heller, om man undantar hennes anlag för teckning, men ej heller detta var av så utpräglad art, att man på den grund ansåg sig berättigad att förutspå henne en särskilt glänsande framtid. Dessutom var hon av en stillsam och tillbaka-dragen natur.

För övrigt lämnade hon redan året därpå den lilla staden efter att i laga ordning ha genomgått flickläroverket. Hört reste till Stockholm,

där hon inackorderades hos släktingar för att söka inträde i tekniska skolan. Man klandrade henne inte över hövan för att hon gav hemmet på båten. Även de, som ansågo, att hon strängt taget bort gå igenom en hushållsskola för att träda i sin mors ställe, förstodo till fullo hennes handlingssätt utan att därför tillskriva henne något pliktförgätet frihetsbegär eller en misstänkt äventyrlusta. Herregud, inte kunde det vara något nöje att gå hemma med två sådana bröder inpå näsan på sig var eviga dag. Man hörde sedan mycket litet av henne i fädernestaden: hon gav några dagars gästroll i hemmet vid jularna; det var allt.

Helt oväntat en vacker vårdag förvånade hon emellertid sin hemstad med att — ha avlagt studentexamen i Stockholm. Hon var då tjugufem år gammal. Till och med för pappa Bergengren själv kom det som en fullkomlig överraskning. Då notisen en majmorgon stått att läsa i stadens tidning, antastades han på sin förmiddagspromenad nere i parken av en massa människor, som ville veta närmare besked. Hur hade det gått till? Vad tänkte hon studera? Och vid hennes ålder? Gubben Bergengren bet de nyfikna från sig med ett: »Hur fan ska jag veta det?» Hela hans uppträdande gav tydligen vid handen, att han varken var stolt eller glad över den oväntade tilldragelsen.

Signe Bergengrens studentexamen blev emellertid endast början till en karriär, som kom hennes bekanta och skolkamrater därhemma att häpna. Fyra år efter var hon juris kandidat, två år därefter satt hon i Stockholms stadsfullmäktige och inte bara som en dekorativ blindpipa: hon gjorde sig ganska snart känd som en av de sakligare debattörerna. Hon var ingen bländande eller skarptungad talare, men hon satt till gengäld inne med en god portion sunt förnuft och representerade på ett lyckligt sätt den gedigna varmhjärtade kvinnligheten utan att slå över i sentimentalitet eller övervärdera den mänskliga naturens medfödda godhet. Vad den senare beträffar hade hon i sin dagliga verksamhet ett gott tillfälle att tränga den närmare in på livet: som advokat hade hon nämligen specialiserat sig på skilsmässor och tvister i mindre legaliserade förhållanden man och kvinna emellan.

Hemma i fädernestaden häpnade man som sagt över hennes gång mot stjärnorna. Var det verkligen möjligt, att Signe Bergengren... Hon som aldrig varit något märkvärdigt ljus i skolan... Hade stockholmarna så liten människokännedom att Signe Bergengren... Eller var det sant att en vanlig skåning var så oerhört överlägsen en upplänning, att Signe Bergengren... Så mycket var säkert: hade hon stannat hemma, hade hon på sin höjd blivit biografcensor...

Signe Bergengren pamp i Stockholm, nej, håll i mig, annars tror jag jag svimmar...

Kapten Bergengren tycktes vara av samma uppfattning som stadens övriga medborgare i fråga om dotterns otroliga karriär. När den någon gång bragtes på tal, ryckte han på axlarna och övergick omedelbart efter till sitt älsklingstema: »Fan vet egentligen vad det är med karlarna nuförtiden.» Och det måste erkännas: sedd mot bakgrunden av Signes himlafärd tedde sig gubbens generella fördömelse över allt nutida mankön mindre gåtfullt: karlarna, åtminstone stockholmarna, krympte högst betydligt till sina proportioner, när en sådan som hon kunde... Men medan man gjorde dessa reflexioner hade gubben Bergengren redan lyft på hatten och försvunnit i riktning mot stadens boklåda, där han inför herrarna bakom disken tänkte utgjuta sig över den nya rättstavningsreformen, som för övrigt redan hade åtskilliga år på nacken.

— — —

Än en gång skulle Signe Bergengren förvåna sin fädernestad. (Att hon blev en av de första kvinnorna i riksdagen var en så naturlig sak, att den inte gav anledning till några vidlyftigare kommentarer.) Men en morgon, en strålande morgon i slutet av maj, innehöll stadens tidning på första sidan en förlovningsannons lydande så här:

Förlovade:
Carl Boström
och
Signe Bergengren
Stockholm.

Meddelas endast på detta sätt.

Sedan den första häpnaden lagt sig vecklade man upp tidningen för att få närmare upplysningar i familjenotiserna. Vem var Carl Boström? Svaret lydde: Förlovning har ingåtts i Stockholm mellan statssekreteraren i justitiedepartementet Carl Boström och... Här föll tidningen mot knäet. Sedan kom turen till statskalendern och efter den till telefonen.

Två kvällar innan hade Signe Bergengren anlänt till staden. Hon hade kommit med nedgående dagsnälltåget och for tillbaka morgonen därpå med uppgående dagsnälltåg. Hennes gamle far hade varit nere och mött henne vid stationen i bil.

Han hade inte sett särskilt lycklig ut över hennes plötsliga ankomst. När han hälsat henne välkommen, sade han:

— Du höll på att skrämma slag på mig med ditt telegram. Du vet ju, att jag inte tycker om sådana där uppfinningar. Hade du så bråttom, att du inte kunde skriva ett ärligt brev och säga ifrån, att du tänkt hälsa på?

Nu hade de stigit upp i automobilen. Hon tog hans hand, kramade den hårt och svarade:

— Kära pappa, förlåt mig, men nu är det något alldeles särskilt som hänt mig och som jag ska tala om, när vi kommer hem.

Gamle Bergengren såg på henne:

— Du menar väl för i herrans namn inte att dom varit galna nog att göra dig till statsminister?

Men Signe Bergengren bara skrattade och klapade honom ömt på knäet:

— Så, så, pållen lilla, nu skall vi va riktigt glada. Vänta bara, tills vi har kommit hem och fått kappa och handskar av oss. Så ska vi slå oss till ro i soffan under mammas porträtt och så ska jag berätta hemligheten.

Signe Bergengren hann emellertid inte få kappan av sig. I tamburen slet hon av sin vänstra handske och höll fram handen:

— Ser du ringen? frågade hon.

Gamle kaptan såg på den utan att yttra ett ord.

— Och det står ett namn inne i den, fortsatte hon, ett riktigt vackert och kärt namn, det vackraste och käraste namn som finns.

Gamle Bergengren sade fortfarande ingenting. Han såg på ringen, som hon lämnat honom, och försökte läsa namnet inne i den utan att lyckas.

— Där står Carl Boström i den, sade hon.

— Fågel eller fisk?

— Man! MAN med stora bokstäver! Är du inte glad?

Det tog en stund innan den gamle svarade:

— Jaså, äntligen!

Hans dotter tog tillbaka ringen och satte den på fingret. Och samtidigt blev hon blossande röd i ansiktet. Plötsligt såg hon på honom, det brann i hennes pupiller och hon andades häftigt.

— Vad menar du, pappa? Äntligen! Äntligen säger du! Tror du inte jag kunnat vara gift för många herrans år sen, om jag hade velat!

Hon såg honom för första gången i sitt liv fientligt in i ögonen. Och han svarade med samma blick, medan det ryckte i hans vita mustascher. Till slut bröt han ut:

— Varför i helvete har du inte talat om det för länge sen!

Hon bara stirrade på honom:

— Vad menar du?

— Jag menar vad jag säger: varför i helvete har du inte talat om förut, att du har haft anbud åt det där hållet?

Han väntade inte på hennes svar utan gick före henne in i salongen. Hon blev stående kvar en lång stund ute i tamburen och stirrade in i spegeln, innan hon kom sig för att ta av hatt och kapp. Hon förstod honom inte. Men då hon kom in i salongen, satt han i soffan under sin hustrus porträtt. Han hade tårar i ögonen och när han tog hennes hand och drog henne ned till

sig, mumlade han några ord, som kommo henne att rycka till, eftersom hans språk ute i tamburen ännu ringde i hennes öron.

— Nu kan du låta din tjänare fara i frid, mumlade han...

Med fumlige fingrar började han torka tårarna.

— Vänta lite, pappa lilla, ska jag hjälpa dig.

Han lät henne torka sig i ansiktet med näsduken, hjälplös och tacksam som ett barn. Men till sist reagerade han:

— Nej, nu kan det vara nog. Supen står och blir varm där inne...

Far och dotter blevo sittande uppe länge den natten. För första och enda gången under alla dessa år bröt kapten Bergengren den tystnad, som vilat över hans hemlighet. Och vad han hade att säga demonstrerade han med porträtt. Halva salongsbordet låg uppradat med konterfej av hans hustru och dotter.

— Ser du, min flicka, sade han, saken är den, att det är du, som gjort mig den största sorgen utav er alla tre. Det har gnagt och det har tårt, till dess jag blev som en gammal hund, som äter sig själv i svansen. Och hela hemligheten var den, att du var så lik din mamma. Du var och är henne upp i dagen. Ser du, min tös, det var för den likhetens skull jag inte kunde gifta om mig, medan det var tid. Jag visste ju, att jag borde ha gjort det. Det hade helt enkelt varit min

plikt, i synnerhet när jag såg, hur det började barka åt skogen med pojarna. Nu har det ju gått bra för dem i alla fall, men jag tror att många sorger kunde man ha sluppit, om de kommit under en kvinnlig färla, medan det var tid. Och eftersom vi nu talar om saken så här mellan skål och vägg, så kan jag också säga dig i allt förtroende, att giftermålsanbud fattades mig inte. Men du stod i vägen. Det var som om jag haft din mor i huset eller som om jag vilket ögonblick som helst kunde vänta hem henne från Stockholm, där hon varit och hälsat på hos sina släktingar. Se själv, så kan du förstå bättre! Här är ett porträtt av din mor, när hon var aderton år och här är du själv när du var sjuutton. Kvinnorna är lite tidigare utvecklade nuförtiden. Men lägg handen över klänningarna och en finger över håret och titta på ansiktena och säg sen, om jag inte har rätt? Eller hur?

Som du nog kommer ihåg, tyckte jag det var onödigt, att du skulle ge dig in på den där tekniska skolan. Jag tyckte det var bortkastad tid. Jag ville, att du skulle gå genom en hushållsskola i stället. Men det kan jag säga dig nu, att det inte var för att jag själv skulle ha nytta eller glädje av dig i mitt hem, utan helt enkelt bara för att du skulle vara så beredd som möjligt för de plikter, som väntade dig i en nära framtid. För att du skulle bli gift och tidigt gift, det

var jag så övertygad om, att jag skulle ha kunnat sätta ett års lön i pant på det...

Du tittar på mig? Varför jag kunde va så säker på det? Jo, det ska jag säga sig: helt enkelt därför att du var din mor upp i dagen, både till sätt och utseende. Och vad det vill säga förstår du. Jag kunde inte tänka mig, att det inte skulle finnas hundratals unga män som skulle bli kära i dig, riktigt bra och duktiga karlar, inga karlslokar eller vindböjtlar utan kärnkarlar, som hade ögon att se med och som förstod, att här var en kvinna, en kvinna som... en kvinna... Och därför tyckte jag, som sagt, det var bortkastad tid att pyssla med den där tekniska skolan. Men jag lät udda va jämnt och tänkte, att det kanske var Guds mening med att du kom dit upp, så du kunde se dig om och ha flera anbud att välja på.

Ja — och så gick åren och du gick fortfarande ogift. Och för mig blev det värre och värre. Inte att gå omkring och spöka ensam. Giftastankarna för egen del hade jag redan stoppat i skrinet, nu när ni alla var flugna ur hemmet. Men ser du, min tös, när den där underrättelsen, jag varit så säker på, aldrig kom, så började jag få några besynnerliga funderingar i huvudet. Jag vet inte riktigt, hur jag ska uttrycka mig, för om jag ska va fullt ärlig, så skäms jag ännu över den tanken. Men sanningen måste fram och hur illa det än låter, så började jag få den föreställ-

ningen, att din mor kanske när allt kom omkring inte varit en så märkvärdig kvinna, som jag hittills gått och trott, ända sen jag såg henne för första gången och blev kär i henne.

Du ska tro, att den misstanken kändes, så det sved i hjärtat. Jag vet inte, men det var som jag skändat hennes grav och hennes minne, bara att tänka på det sättet. Men hur kunde jag annat? Där gick du omkring i en stor stad som Stockholm utan att det fanns en enda karl, som, åtminstone efter vad du lät mig veta, nånsin kastat så mycke som ett öga på dig. Var det jag som hade sett galet? Ja, ja, vi ska inte tala om de åren. Kanske människor till och med trodde, att jag gift mig med henne för pengarnas skull, fastän de bort veta, att det var ett oväntat dödsfall i släkten, som gjorde att hon fick ära och att vi då varit gifta i flera år. Men sådant glömmar folk, till och med ens närmaste vänner, och ju längre jag lever, ju mer har jag kommit underfund med, att människor ser tarvliga beräkningar i alla andras handlingar utom deras egna.

Nå, sen steg du ju i graderna och visade Gud och världen, att du dög till något och att du var din mors dotter och att allt det där, som förbittrat livet för mig, inte var sant utan bara hjärnspöken, som man går och konstruerar upp i sin ensamhet. Men bitterheten satt i kroppen på mig och ville inte värka ur. Jag tänkte: nå, nu ska hon väl i alla fall bli gift, när det bör vara tydligt

för alla, som har ögon att se med, vad slags kvinna det är. Men ingenting! Och jag visste, att det var det, du allra innerst ville. Allt det andra, examina och stadsfullmäktigebråk, det var bara surrogat. Du var alldeles för lik din mor för att i längden kunna nöja dig med mindre än ett eget hem, en make och barn. Det är i alla fall det första och det sista och enda för en kvinna, som verkligen är kvinna. Och det var din mor och det är du. Och därför tyckte jag, det var synd om dig. Jag tänkte: ja, ja, det går några år till, så länge hon är ung och allt det där, som du kallade din livsuppgift, är nytt. Men jag visste bättre besked. Jag visste, att det till sist skulle komma en tid, då det skulle bli bra svårt och tomt för dig, svårare än du anade. Jag tyckte så synd om dig, att jag blev förbannad. Varför var det ingen som gifte sig med dig? Fanns det inte längre ordentliga karlar med ögon i huvudet och som kunde förstå en kvinnas värde? Eller var det bara hoppetossor och morrhoppor och jazzflickor, som dom kallar dom nuförtiden, som dög? Vad fan hade flugit i karlarna nuförtiden? Var det upplösningen? Var det slut med den vita rasen? Det såg så ut, när man tittade sig omkring i världen. Ena dagen slog man ihjäl varandra massvis och den andra dansade man med hoppetossor på en restaurang. Men en riktig kvinna, en kvinna sådan som din mor varit, hon fick gå ensam, därför att hon inte ville klatscha

med ögonen och puta ut med munnen och se viktig ut. Fy fan, såna karlar! Men hade det gått så långt med dom, då var det också bäst, att hela Europa gick åt helvete så fort som möjligt, så att det blev slut på eländet. Fy fan!

Den gamle hade åter arbetat upp sig till en svavelosande indignation. Det ryckte i hans vita mustascher och gång på gång sade han tvi, tvi, som om han sökte befria läpparna från ett litet tobaksblad från cigarren.

Hans dotter strök honom på knäet:

— Så ja, sååå-jaaa, pällen lilla, inte bli istadig nu.

Och det lovade han. Han samlade ihop fotografierna och ordnade dem omsorgsfullt i tidsföljd, innan han åter låste in dem i sekretären. Då det var gjort, frågade han utan att vända sig mot henne och med en osäker stämning, som om han skämdes över sin indiskretion:

— Säg, tösen min, hur många anbud har du haft?

— Å, en fem, sex stycken...

— Och det har du inte kunnat tala om för mig?

Det låg ännu en uddig förebråelse i hans svar. Men gadden-svordomen var borta. Överhuvudtaget använde sig kapten Bergengren ytterst sällan av eder efter denna kväll. Han hade nämligen hört till det fåtal människor, som begagnat starka uttryck inte av vana utan på grund av

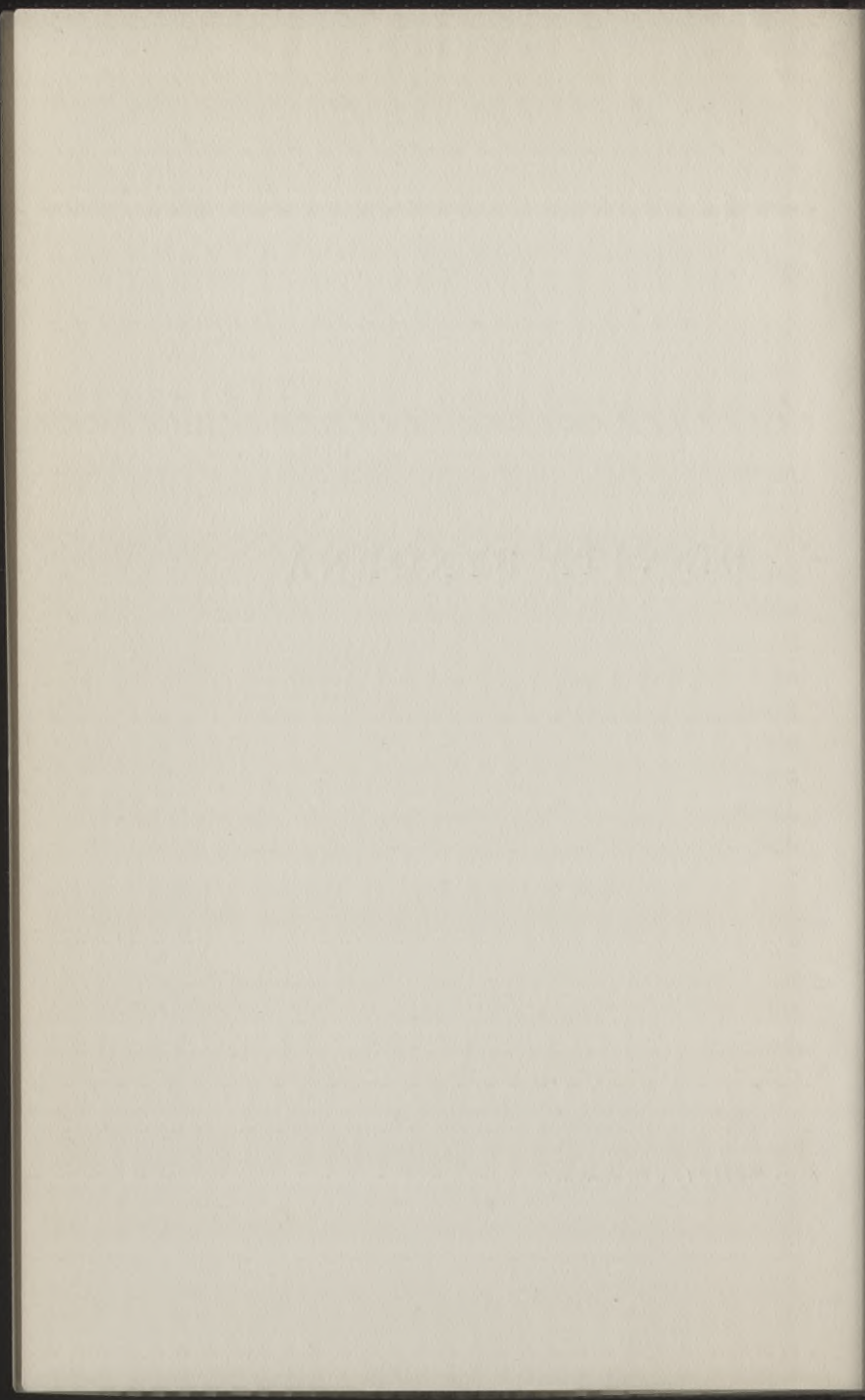
djup indignation. Och när han nu fått veta, att hans dotter haft så många anbud, innan hon äntligen bestämt sig för att inträda i det heliga äktaståndet, hade en av de största orsakerna till denna indignation försvunnit.

Kapten Bergengrens återstående år här på jorden förflöto synnerligen lyckligt och fridfullt. Han kunde till och med skämta med bokhandelsmedhjälparna om den nya stavningsreformen. Och vad det allmänna läget i världen beträffar, tycktes också detta så småningom reda upp sig...

En dag fick han också glädjen att sittande i en länstol hålla en dotterdotter till dopet. Han försäkrade för var och en, att det lilla knytet var sin mormor upp i dagen. Precis så såg hon ut, när hon döptes. Och det var ingen som hade hjärta i sig att erinra honom om, att han inte varit närvarande vid det tillfället. Ty kapten Bergengren hade blivit mycket, mycket gammal, så gammal, att han förväxlade sin hustru och sin dotter.

DE VITA BYXORNA

8. — *Hellström, Noveller.*

I.

Han stod och såg upp mot det öppna kupéfönstret, bakom vilket hon tagit plats. Han lyssnade till det stora lokomotivets djupa, våldsamma andhämtningar. Det lät som om det fyllde lungorna med luft för att skaffa sig krafter att släpa i väg med de tunga Pullmanvagnarna. Det föreföll honom plötsligt som om det låg något symboliskt i dessa djupa andetag: hans allra hemligaste tankar viskade tillbaka till lokomotivet: Well, old boy, du behöver luft i lungorna, hon är tung att dra på, det vet jag av erfarenhet...

De växlade ej ett ord. De hade ingenting mer att säga varandra. Men över hans tunna, allvarliga, slätrakade läppar låg ett forcerat leende. Det var en pantomim, de kommit överens om att spela: han skulle följa henne till tåget, som om de fortfarande voro ett lyckligt äkta par och som om hon reste bort på ett par veckor för att komma undan hushållsbestyren ett slag. Han skulle stanna till dess tåget satte sig i gång och vifta farväl, som om han önskade henne hjärtligt välkommen tillbaka igen så fort som möjligt. Det var hon som författat pantomimen och han

sökte nu spela sin roll så gott han kunde genom att ur egen inspirationskälla hämta detta force-rade leende.

Vad hon i detta ögonblick kände bakom den fasad hon anlagt av stel och sorgset frusen vär-dighet kunde han endast gissa sig till.

Och inte ens det! Ty i sista ögonblicket hade det otroliga hänt: hon hade farit utan buller och bång. Här satt hon äntligen på ett tåg, som skulle gå om någon minut, utan att de senaste dagarna ha ställt till någon som helst skandal. Han kände henne alltför väl för att veta att det inte var så hon tänkt sig sin avresa. Helst skulle hon ha velat färdas de tre engelska milen till stationen i en blomstersmyckad bil, företrädd av den lilla puritanska stadens sångförening och Odd Fellowgens mässingsorkester, följd av allt folket. Och mellan musik- och sångnumren skulle hon resa sig upp i bilen och hålla ett tal, i vilket hon för sista gången, som hon gjort så många gånger förr under det senaste halvåret i stadens kvinnoklubbar och kyrkosammankomster, förklarade att hon nödgats lämna sitt hem och ett tjugufyraårigt äktenskap för att upprätthålla den amerikanska kvinnans krav på renhet och sed-lighet i äktenskapet.

Och så, de sista dagarna, hade hon plötsligt slagit om. Hon hade blivit lugn och sansad, drivit de indignerade klubbsystrarna ur huset,

då de velat hjälpa henne med packningen. Hon hade till och med föreslagit honom att han skulle följa henne till stationen, som om hon bara tänkt ge sig bort på några veckors rekreation.

Ända till nu, när det bara var en minut kvar till tågets avgång, hade han misstänkt, att det låg något försåt bakom detta plötsliga lugn. Ända till nu hade han fruktat, att hon skulle ställa till en sista scen här på stationen. Och så hade ingenting hänt. För första gången på ett halvår hade hon hållit sitt löfte om ett värdigt uppträdande, behärskat sina nerver bakom denna fasad av sorgset frusen stelhet.

Vad menade hon? Hur kände hon det? Hans leende försvann. I stället skakade han omedvetet på huvudet: Man lär sig aldrig känna kvinnan...

Nu reste hon sig upp, sträckte överkroppen ut genom fönstret och lutade sig ned över honom. Över hela hennes ansikte, i den grå blicken, de skarpa, förgrämda dragen låg en bitter triumf.

— Var det inte det jag visste, väste hon. Lögnare!

Han blev blodröd i ansiktet.

— Vad menar du?

— Titta åt höger! Hon har till och med fräckheten att komma ned för att övertyga sig om att jag reser. Ska hon flytta in redan i kväll? Lögnare! Damned liar!

Så drog hon sig tillbaka och sjönk åter ned i länstolen i Pullmanvagnen.

Doktor Downer kastade en snabb och skygg blick åt höger: ett stycke ifrån stod en dam, klädd i vitt från hatt till skor, en dam i trettiofemårsåldern. Han visste för resten på pricken hur gammal hon var: trettiofyra år och åtta månader...

I samma ögonblick gled tåget ur stationen. Som överenskommet var tog han upp sin näsduk och vinkade åt henne under samma forcerade leende. Han blev stående stilla kvar och såg den långa raden av vagnar glida förbi och bort. Folk gingo förbi honom: människor som följt anhöriga till stationen. Somliga hälsade: God dag, doktorn, eller helt enkelt och familjärt: Hulloh, dock! Till den kyla i deras hälsningar, han under det senaste halvåret vant sig vid, hade det nu plötsligt kommit något av triumferande skadeglädje: hela staden förstod naturligtvis, att hon nu gjort allvar av sin ständiga hotelse och lämnat honom för alltid.

Han gick bort till godsutlämningen, frågade efter ett paket medicin han väntade från New York, stoppade det under armen och fortsatte vidare ut till sin bil. Han blev stående med foten på fotsteget och stirrade på ratten. Det gick runt i hans huvud: Vilken satans otur, att hon skulle vara nere vid stationen just nu! Nu fick Daisy vatten på sin kvarn! Hon kom-

mer naturligtvis att skriva till sina vänner i stan om vad som hänt. Lögnare! Vreden blossade av gammal vana upp inom honom inför beskyllningen. Lögnare, säger du? Damned liar! Be damned yourself!

Han mumlade den sista meningen högt för sig själv, medan han stirrade på ratten, som om han talat till den: Be damned yourself!

Plötsligt fyllde han lungorna med luft och andades ut igen under ett långt och befriande: Hå—ååå!

Först nu stod det klart för honom, att han var fri, att han aldrig mera skulle behöva höra hennes gälla, förebrående, förgrämda röst. Hon hade verkligen rest! Hon hade gjort allvar av sin hotelse! Hon hade lämnat honom! By God, she's gone, mumlade han, medan han steg upp bakom ratten: She's gone! Gone at last!

Han såg på sitt armbandsur: 12,23. Klockan 3 hade han sin eftermiddagsmottagning. Inga brådskande sjukbesök. Han hade över två timmar alldeles för sig själv. Han kunde driva omkring i sin bil på landsvägarna som han ville, utan att det fanns någon som misstroget frågade honom när han kom hem: »Var har du hållit hus hela tiden?» ingen som med ett giftigt leende kastade åt honom: »Nå hur mår din hjärtevän, eller kanske du har skaffat dig en ny?»

Han var fri. By God, I'm free! A free man!

Han krängde handskarna på sig så sakta som om han in i minsta detalj ville njuta av denna frihet och blev länge sittande med händerna på ratten, utan att släppa på bensinen, som om själva känslan av frihet förlamat honom...

II.

Men fastän hans hustru lämnat honom och han nu var ensam i det stora huset, kunde doktor Downer ej känna sig som en fri man. Mot sin vilja tvingades han att ständigt leva i det senaste halvårets förflutna. Det var inte bara det, att boet skulle delas upp, att den ena möbeln, den ena packlåren efter den andra sändes i väg till henne och gjorde rummen större och kalare.

I själva verket kände han sig friare här i denna halva ödslighet än utomhus. Hans bästa stunder denna sommar voro kvällarna, då han satt på verandan inåt trädgården och lyssnade till syrsornas entoniga sång och följde eldflugorna, som lyste upp och slocknade inne i syrenbuskarna.

De första veckorna voro de svåraste. På många år hade hans mottagningsrum ej varit så fullt som nu. Det var som om en epidemi gått över staden och härjat särskilt bland de kvinnliga invånarna. Nyfikenheten betalade med glädje sin dollar för att få se hur han hade det, om ensam-

heten tyngde honom eller om han levde livets glada dagar. Han i sin ordning undersökte nyfikenheten så hårdhänt han kunde, ordinerade den beskaste medicin för att på apoteket få veta att man ej beställt den. Ibland, när han såg en av sin hustrus allra bästa väninnor komma seglande in i mottagningsrummet, gick det ett, som han trodde, sataniskt leende över hans allvarliga mun. Hon har kommit hit för att spionera, hon ska få betala. Han var hårdhäntare än någonsin, han klämde till så att det gjorde ont, och när proceduren var över begärde han en dollar mer än han eljest brukade. Men ingenting hjälpte: nyfikenheten var villig att både utstå lidanden och kostnader.

Och det var likadant utomhus. Människor som under det senaste året passerat förbi honom med en kylig hälsning tvingade honom att under en eller annan förevändning stanna på trottoaren och växla några ord för att kunna gissa sig till »hur han tagit det». Det var först på kvällarna här ute på trädgårdsverandan, han kunde sjunka samman i sig själv. Ibland skrattade han till ett kort, bittert skratt: skulle det fortfara länge på detta sätt, skulle han inte kunna härda ut, utan nödgas söka sig till en annan liten stad, börja om livet på nytt vid femtiofem års ålder, söka konkurrera sig fram bland yngre och kunnigare kolleger och — bita i gräset,

Han skrattade till på nytt: detta var ju just vad hon velat! Gud vet hur ofta hon gjort honom det förslaget. Hur många gånger hade hon inte sagt: — Om det är sant som du säger, att det ingenting varit mellan dig och den där kvinnan, varför kan vi inte då söka oss bort från det här och flytta härifrån, längre väster ut, och börja livet på nytt? Det hade gjort honom ursinnig. Här, i denna lilla stad, hade han haft sin verksamhet i tjugufem år. Det fanns inte en människa i den och dess omnejd han inte kände utan och innan. Det nya släktet som växte upp hade han varit med om att assistera vid dess inträde i världen. Och så skulle han behöva börja på nytt, i en ny stad, kasta allt över bord, nu när han hade två barn vid universitetet. Varför skulle han göra det? Säg varför? Därför att hon och några av hennes väninnor fått i sitt huvud att han hade ett förhållande med mrs Ellwyn? Fanns det då ingen möjlighet för henne att ta reson? Hade de inte varit gifta i tjugufyra år utan att hon behövt misstänka honom för några snedsprång? Hade han inte varit en god make och god far? Insåg hon inte det vanvettiga i att anklaga honom för äktenskapsbrott, han med sitt gråa hår och sin stora mage? Kunde hon inte se, att han var en gammal man?

Men hon hade svarat med ett leende:

— Du ljuger. Du älskar henne. Gjorde du inte det, skulle du göra mig till viljes och flytta

häriifrån. Men du ljuger. Du vill va i närheten av henne, så du kan träffa henne.

Hur många gånger hade den diskussionen upprepats, ända till dess han rest sig upp och som en vansinnig, bokstavligen, upprepade gånger stött pannan i väggen, medan han väst mellan tänderna: — Vilken kvinna, vilken kvinna, vilken kvinna!

Hon hade suttit lugnt och sett på. Och efter en stund hade hon sagt:

— Har du blivit galen, Jack? Det kan komma blod på tapeten.

Då hade han måst rusa ut för att inte kasta sig över henne och med den knutna handen krossa leendet på hennes läppar.

Han reste sig upp och gick fram och tillbaka på verandagolvet, medan han knäppte upp västen för att kunna andas friare. Kanske hon skulle få sin vilja fram till sist! Denna vidriga nyfikenhet, detta spionerande i hans eget hem kunde han inte uthärda längre. Hyenorna hade de senaste dagarna till och med trängt sig in köksvägen för att söka skaffa sig upplysningar från tjänstefolket...

Ibland mötte han mrs Ellwyn på gatan. Sedan ett halvår hade de upphört att hälsa på varandra. Han kunde se att också hon hade det svårt. Sedan hans hustru rest hade skvallret tagit ny fart: var hon gick fram bevakades hon av blickar från verandor och skvallerspeglar. Han tyckte

sig kunna känna hur alla på trottoaren höllo andan då ett möte mellan dem båda var oundvikligt. Och då de passerat förbi varandra, likt två främlingar, var det som om en viskning flugit längs gatan: — Såg ni att de inte kändes vid varandra. Det är alltså sant!

Den känsla av gemensam förödmjukelse han under det senaste halvåret alltid erfarit varje gång han mötte henne blev ännu starkare nu i ensamheten. Han visste, att hon måste tänka på samma sak som han, scenerna som utspelats, först hemma hos henne och sedan i hans mottagningsrum. Kanske hatade hon honom också för hans drumliga glömska. Ty det var den som blivit skulden till det hela. Hon hade varit sjuk en tid. Och en dag, då hon blivit så mycket bättre att hon kunde sitta uppe, hade hon lämnat honom ett brev, som han stoppat i fickan i tron att det var honorar. Och så hade han glömt bort det: det var i spanska sjukans tid och han hade legat och kört på landsvägarna dagar och nätter, från sjukbädd till sjukbädd. Men hans hustru hade funnit brevet och brutit det. Och det var en kärleksförklaring. Och så hade de båda scenerna utspelats. Hans hustru hade störtat upp till hennes man och anklagat mrs Ellwyn för att söka ta hennes man ifrån henne, nu när hon började bli gammal och hennes ungdomliga fägring försvunnit. Det var den första scenen. Den andra hade utspelats inne på hans mottag-

ningsrum, där den äkta mannen rasat som ett vilddjur, överhöljt honom med skällsord och lovat att så länge han hade en tunga att tala med skulle han låta världen veta, vad slags människa de hade till läkare i staden. Vem visste hur många kvinnor han redan förfört eller försökt förföra, där han lät dem klä av sig inpå bara kroppen, lyssnade på deras hjärtan och klämde på deras magar. Han var en skabbig hund, det var vad han var, och världen skulle få veta det. Egentligen skulle han lynchas. Det gjorde man med negrer som buro sig åt på det sättet. Mr Ellwyn, som var äldre och fetare än doktor Downer själv, hade skakat sina små vita spannmålshandlarhänder inpå hans näsa: — Lynchas skulle ni, förbannade, skabbiga hund! Men jag ska straffa er på ett annat sätt! Ni ska knäckas. Förstår ni, knäckas. Och han hade gjort en rörelse med händerna som när man vrider om nacken på en kyckling. »Knirk», hade han sagt med ett egendomligt nasalljud.

Och så hade snöbollen satts i gång och rullat vidare. Mr Ellwyn hade fått männen på sin sida. Han hade talat sig blå i ansiktet och hes i strupen: Visste de vilken djävul i människohamn de hade haft alla dessa år som läkare? Vem kunde vara säker på att det här var första gången? Har han inte gått omkring här som en liten Gud alla dessa år?

Hans egen hustru hade samlat kvinnorna kring sig. Hade inte mrs Ellwyn en gång stått bakom disken i ett stort varumagasin i New York? Klädde hon sig inte modernare än någon annan i stan? Hade hon inte gift sig med den där fete spannmålshandlaren för hans pengar, och hade hon inte redan från början rynkat på näsan åt småstadshålan? Skulle hon nu börja ta deras män ifrån dem, när hennes egen börjat bli för gammal och fet?

Hela staden hade talat, utom de två, hon och han. Ingen lyssnade till vad de hade att säga. Själv hade han till sist slagit pannan i väggen, när ord inte längre hjälpte. Vad hon hade gjort visste han inte. Men han kunde inte gå förbi henne utan att nödgas slå ned blicken i en känsla av förödmjukelse och medlidande och med en stum bön om förlåtelse. Och samtidigt föreföll det honom som om fönsterrutorna blinkade till varandra i solskenet tvärsöver gatan. Ser ni att han slår ned ögonen? Det är alltså inte slut ännu. De älska varandra.

III.

Det såg verkligen ut som om hans hustru skulle få sin vilja fram, nu sedan hon lämnat honom. Efter de två första veckorna hade nyfikenheten upphört att besöka honom under mot-

tagningstiderna, när den inte fann något miss-tänkt. Det var tommare i hans väntrum än det varit sedan de första månaderna han kom till staden för tjugufem år sedan, då den ännu knap-past var annat än en by med vissa framtids-utsikter, som endast till en ringa grad gått i upp-fyllelse.

Det talades allt bestämdare om att man önskade en ny läkare till staden. Det hade redan för ett halvår sen varit Ellwyns idé, men kvin-norna hade satt sig emot den: varför skulle brö-det tas ur munnen på Mrs Downer, därför att hennes man syndat mot sjätte budet? Och vad kvinnan vill vill Gud, allra mest i ett puritan-samhälle.

Men nu fanns det inte längre anledning att lägga fingrarna emellan. Mrs Downer var borta. Nu kunde han gärna få knäckas, som Ellwyn föreslagit. Doktor Downer tyckte sig kunna se hur händerna vredos ute i staden: knirk!

Men plötsligt, i slutet av augusti, kom om-slaget. En kväll, då doktorn, som vanligt, satt på sin trädgårdsveranda, fick han besök av en man, som genom trädgårdsgrinden gått runt huset utan att ringa på ytterdörren, en lång, mager, senig man med något av Abraham Lincoln i utseende och gestalt. Det var en av de äldsta i stadens metodistförsamling, den som doktorn och hans hustru tillhörde. Doktor Downer och metodist-pampen hade ej växlat några ord med varandra

sedan den minnesvärda dag, då han fått kallelse att infinna sig inför de äldsta och avlägga bekännelse om sin synd, med hotelse att annars bli utesluten ur församlingen. Doktorn hade verkligen infunnit sig, men i stället för att avlägga någon bekännelse hade han bett dem veta hut. Och i sin ordning hade han hotat: uteslöt de honom ur församlingen, skulle han blotta alla deras hemligheter. Han kände dem utan och innan. Fanns det en enda av dessa äldsta, som nu ville sätta sig till doms över honom, som han inte hjälpt under följderna av ett erotiskt snedsprång i New York? Hade han inte mer än en gång måst ljuga för deras hustrur för att ej ruinera ett puritanskt lyckligt äktenskap? De hade bara att säga, vilket de ville välja!

Och så hade han vänt dem ryggen och lämnat församlingssalen. Det hade hänt en vecka, innan hans hustru reste.

Det tog en lång stund innan församlingspampen kom fram med vad han hade på hjärtat. Han talade först om vädret och skörden. Till sist sade han:

- Ni sitter ensam här om kvällarna, dock?
- Ja, jag gör det.
- Finner ni det inte långtråkigt?
- Det är mina bästa stunder på dagen.
Den besökande vred på sin panamahatt.

— Jag ska säga er, att jag kommer i kväll liksom lite officiellt, dock! Vi, några stycken, som har lite att säga här i stan, har talats vid den senaste tiden om er, dock, och vi har kommit underfund med att vi inte behandlat er som kristna människor ska behandla sin nästa.

Han såg på doktor Downer, men fick inte annat svar än en ryckning på axlarna.

— Vi ha satt oss in i den här saken mellan mrs Downer och er och vi har kommit underfund med att både vi och hon gjort er orätt. Vi har ändrat uppfattning, förstår ni, dock! Vi har hört sägas, att ni ämnar flytta från oss, och det vill vi inte. Ni har ju botat våra kroppsliga krämpor — och andliga med ibland för resten — alla dessa år. Vi har vant oss vid er, dock, och när det kommer till kritan, så är det nog så, att gammal kärlek rostar aldrig. Och så har vi män, som har lite att säga till om här i stan, kommit överens om att be er stanna. Vi inser nu, att ingen synd vilar på er. Det var er hustrus fel. Vi män vet ju, hur kvinnorna kan va och hur de far i väg när de fått någonting i huvudet på sig och svartsjukan är nu en gång deras arv-synd.

Han sneglade på doktorn och fortsatte att tumma panamahatten. Men doktorn svarade ej. Han log ej ens. Men han förstod: de hade blivit rädda, pamparna i staden, att han skulle ta bladet från munnen.

— Ni förstår, dock, att det är vår plikt att se till att äktenskapet hålles heligt här i stan. Men, som sagt, vi har undersökt saken, och inte ens Ellwyn fördömer er längre. Det var er hustrus fel. Det var hon som rusade i väg och gjorde ett berg av en mullvadshög. Vi inser det nu. Och därför har jag kommit i kväll liksom lite officiellt för att be er stanna.

Den länge, senige mannen blev sittande kvar en stund under tystnad, till dess han reste sig upp och smög runt husknuten, med en nick och ett: — God natt, dock, och tänk på vad jag sagt.

Stämningen i den lilla staden hade plötsligt slagit om. De »som hade något att säga» hälsade honom på gatan som de gjort för ett halvt år sedan, med en ivrigt viftande hand och ett tandglänsande: Hulloh, dock, how are you! Men i stället började det talas illa om hans hustru. Hon hade alltid varit härsklysten och velat flyta över. Överallt skulle hon föra ordet, överallt skulle hon vara den främsta, som om hon satt inne med mera bildning än alla andra i staden. Det hade blivit bra mycket lugnare i sällskaps- och föreningslivet, sen hon rest. Det var som om man kunde andas lättare. Nu hade också andra människor tillfälle att få komma fram och sitta med klubban i handen och föra förhandlingarna. Allt hade blivit liksom mera demokratiskt sedan tyrannen farit sin väg.

Det var som om doktor Downers hjärta krympt

alltmera samman under denna kritik. Fastän han aldrig med ett ord lät dem veta vad han kände, sved det inom honom, och under de ensamma kvällarna på verandan kunde han gå av och an och försvara henne. Han såg henne allt klarare för sig, förstod hennes handlingssätt allt bättre. Hon var en gammal kvinna. Hela sitt liv, ända från sitt tjugutredje år, hade hon delat med honom. Hon hade fött honom en son och en dotter. Hon hade varit en omtänksam och sparsam husmor. Var skulle han själv ha varit, om hon hört till de nöjeslystna och slösaktiga? Och så, när hon trodde att de båda hade livets strid bakom sig och att de skulle åldras i frid och ro, hade hon funnit brevet. I ett enda ögonblick hade hon sett hela sin framtid hotad, ålderdomens lugn och ro stod plötsligt vacklande framför henne. Och mot detta hade hon velat försvara sig. Hon hade stritt för drömmen om sitt livs naturliga fullkomning, drömmen om en Philemon- och Baucisålderdom. Och så hade hon »rusat i väg»! Skulle han inte ha handlat på ungefär samma sätt själv, inte med samma medel, men i alla fall med en mans näbbar och klor, med alla de vapen som uppfostran och tradition och kön satte i en mans händer?

Doktor Downer började förstå, medan han gick fram och tillbaka på verandan. Han tyckte sig nu också kunna ana sig till hemligheten med det plötsliga omslaget de senaste dagarna innan

hon reste. Förmodligen hade hon ångrat sig, insett att hon gått till överdrifter, att hon använt ovärdiga vapen i striden för sin ålderdoms trygghet. Kanske hon till och med skulle ha velat stanna kvar, om hanbett henne. Men det hade han inte gjort. I stället hade han slagit pannan i väggen och sagt: — Gud, vilken kvinna, vilken kvinnal Vem vet vad hon tänkt på, hur hon känt det, då han körde henne ned till stationen? Kanske hade hon suttit med darrande hjärta: »Bed mig stanna kvar, Jack, bed mig stanna kvar», medan han själv suttit vid ratten och undrat över vad slags scen hon skulle ställa till i sista minuten? Vem vet: kanske när tåget satt sig i rörelse hade hon dolt ansiktet i händerna och gråtit sitt hjärta trasigt, då hon för alltid lämnade den stad, som var hennes lika mycket som hans, det hem som han byggt upp, men som hon vårdat, så att det stod!

En kväll skrev han ett brev till henne, där han sade henne allt det ensamheten lärt honom förstå. Ville hon inte förlåta? Ville hon inte komma tillbaka till detta hem, som var hennes lika mycket som hans? Skulle inte hon och han, som delat ljuvt och lett under ett tjugufyraårigt äktenskap, kunna åldras samman som de två gamla i den grekiska sagan? Ville hon inte? Ville hon åtminstone inte reflektera på hans förslag?

Medan han skrev föllo ett par tårar på papperet...

IV.

Ett par dagar innan hon skulle komma tillbaka steg ett minne från deras första bekantskap upp inom honom. Det var i september, precis som nu, för tjugufem år sedan. För att göra ett så fördelaktigt intryck på henne som möjligt hade han, som eljest ej var lagd för att pynta sig, varje dag vädret tillät det varit iklädd vita flanellbyxor. Då de möttes kunde han redan på långt håll se, hur hon uppskattade detta lilla koketteri... Först sökte hennes blick hans. Så flyttades den ned till de oklanderligt vita flanellbyxorna...

Han prisade det som en lycklig slump att han erinrat sig denna lilla detalj från deras första lyckas dagar tids nog för att kunna resa till New York och köpa ett par likadana byxor. Och iförd dem körde han ned till stationen för att hämta henne. Han gick fram och tillbaka på perrongen och hans hjärta klappade så som det gjort för tjugufem år sedan, då han gått och väntat på henne. Skulle hon förstå vad de vita byxorna betydde, eller hade hon glömt?

Nu gled tåget in på stationen. Hon stod i ett öppet fönster och lutade sig ut. Nu såg hon honom, hennes blick mötte hans och gled från hans ansikte ned på byxorna. Han tyckte det föreföll som om hon ryckt till, medan draget kring hennes mun blev ännu stramare, som om läpparna snörts åt vid mungiporna.

Först när han hjälpt henne upp i bilen gav hon hans byxor ännu en lång, ironisk blick, samtidigt som hon med ett hårt, kallt leende sade:

— Stolle, har du sprungit omkring så här hela sommaren för hennes skull?

Han svarade ej. I stället böjde han sig fram över ratten. För en sekund spelade ett bittert leende i hans mungipor.

— Är vi färdiga? frågade han.

Hon klämde pincenéen fastare på den tunna näsan och svarade med segrarens korta, stela böjning på huvudet.

TVÅ VÄNNER

ИЗДАТЕЛЬСТВО

I.

Gren och Bergmark voro vänner. De suto båda vid samma pulpet på samma kontor. Samma sol lyste på dem båda genom fönstret. När ett moln dolde den, täcktes de av samma skugga. De sågo samma människor passera förbi på Skeppsbrokajen. De behodde samma dubblett vid en liten gata i Klara.

Hur de blivit vänner är svårt att förklara. Kanske var det därför att de kompletterade varandra, att de tillsammans bildade en hel människa, en helgjuten människosjäl. Gren var en vinklarnas man, lång, mager, med en alltför hög och smal panna. Hans andes konstruktion täcktes ej så oävet av det smeknamn, Bergmark tilldelat honom: den veke skalden. Han tyckte ej om punsch, ännu mindre om visky. Men han älskade att om vinterkvällarna sitta framför brasan och snickra med rim och meter, samtidigt som han alltför väl visste, att det, han knåpade samman, intet värde hade. Men därför älskade han också dessa småsaker med en så mycket ömtåligare och snarstucknare kärlek.

Bergmark däremot var fet och rund. Hans geometriska figur var ellipsen. Ett runt ansikte, en

fyllighet, som redan vid unga år utvecklades till korpulens, förenad med godmodighet och lätthet för att skratta. Gren brukade förebrå honom, då de grälade, att han var jordbunden. Bergmark å sin sida slungade Gren i ansiktet, att han saknade humor och att en karl utan humor var fan så ledsam i längden. Och så gingo de var för sig, Bergmark till någon krog, där han drack punsch, Gren till något föredrag eller någon konsert.

Men dagen efter voro de åter goda vänner och trivdes väl tillsammans.

Det är några moment i deras vänskap jag här i korthet skall skildra.

En vinter var Bergmark ute om kvällarna oftare än vanligt. Han kom sent hem om nätterna och hade svår huvudvärk om dagarna. Det såg ut som om deras vänskap helt och hållet skulle taga slut. Bergmark hade skaffat sig ett nytt lag bekanta, som han tydligen fann oerhört mycket angenämare än den veke skalden.

Så började han åter hålla sig hemma. En hel vecka varenda kväll. Men han var nervös, gick fram och tillbaka och suckade och stönade, så att han störde Gren, där denne satt framför brasan och funderade.

— Vad är det åt dig? frågade Gren.

Men Bergmark ville inte tala.

Till slut en kväll kom det. Han ställde sig framför Gren, stirrade förtvivlat in i hans ögon

med ångest i de eljest godmodiga, efter vinterns härjande en smula slappa dragen.

— Det är ute med mig, skald, mumlade han. Jag har förskingrat femhundra kronor.

Gren satt tyst.

— Så, svarade han efter en lång stund och torrtvättade sakta och eftertänksamt sina händer: Vad tänker du göra åt det?

Bergmark förde båda händerna upp till pannan:

— Vet inte, vet inte ett förbannat dugg, mumlade han. Jag blir galen till slut. Jag har ingenting annat att göra än att skjuta mig. Jag är för resten inte värd att leva.

— Sitt ned och var lugn, sade Gren efter ytterligare en lång paus. Jag har lite pengar på banken, som jag sparat ihop. Du ska få låna de femhundra.

Bergmark hade åter börjat gå av och an på golvet. Men nu stannade han. Hans hjärta blev för fullt. Han började gråta med ansiktet dolt i händerna och gick in och gömde sig på sitt rum.

Gren satt tyst. Han log ett litet leende och tänkte för sig själv: — Ett sådant barn... Ute-liv, förskingringar, ångest, självmordsfunderingar. Och så slutar det hela med ett barns gråt...

Efter en stund reste han sig upp, gick fram till skrivbordet, drog en checkbok ur lådan och

skrev ut en anvisning på pengarna. Så vek han checken omsorgsfullt samman och gick in till Bergmark. Han låg på rygg på sängen med de knutna händerna över ögonhålorna.

Gren lade checken på nattduksbordet.

— Jag lägger den här, så kan du ju ta ut pengarna, när du vill.

Bergmark såg upp. Han hade upphört att gråta. Men han såg skyggt, som ett strykrätt barn från checken till Gren. Det var som om han skämts att ta emot den och i varje fall skämts för att tacka.

Gren log för sig själv.

— Ja, och kan den vara dig till nytta på mer än ett sätt, så tror jag det vore bra för din framtid.

Nu reste sig Bergmark upp. Tårarna sprungo åter fram medan han mumlade:

— Jag vet inte hur jag ska kunna... men jag ska aldrig glömma, vad du gjort för mig.

Gren tryckte hans framsträckta hand som om han tagit emot ett »god natt».

— Sov gott, svarade han tillbaka och gick in till sitt.

Men Bergmark låg länge vaken den natten. Ibland föreföll det honom överkligt. Han tände ljus och såg efter att checken låg kvar på bordet. Och vid åsynen av den lovade han sig själv, att han aldrig mer skulle kalla sin vän och väl-

görare den veke skalden. Han insåg nu, att det var denne, som var den starkare av dem båda.

— — —

Så gingo åter några år. Bergmark blev kamrer och Gren fick hand om kassan. Efter en semester, som Bergmark tillbringat nere i Skåne, kom han tillbaka till kontoret och dubbletten som en ny människa. Han dunkade Gren i ryggen, dansade runt med honom, drog till sist upp sin plånbok ur innerfickan och plockade fram ett porträtt av en ung kvinna med det ljusa håret i en väldig våg över pannan, fylliga läppar och stora, klara ögon.

Gren tycktes ej vilja dela Bergmarks entusiasm.

— Vad är det med dig, gamle gosse. Du säger ingenting. Är hon inte vacker? Har du sett sånt hår förr? Och såna ögon, va?

Gren betraktade porträttet utan att säga någonting. Bergmark som stått bakom honom och tittat på det över den andres axel stoppade porträttet på sig och slog sig ned på en stol.

— Jag ska säga dig en sak, veke skald, det finns ingenting, som lyfter en så som kärleken till en fin och ädel kvinna. Man blir... Bergmark sökte efter liknelsen: Man blir precis som en ny människa, precis som...

Gren satt tyst i sin stol, medan Bergmark berättade om hur han träffat henne och hur ängs-

lig och tafatt han var, när han friade och hur de skrattat åt det efteråt.

Plötsligt avbröt Gren honom:

— Hurdana ögon har hon?

Bergmark jublade till:

— Härliga, skald! Härliga! Kunde du inte se det på porträttet?

— Jo, men jag menade färgen?

Men det visste inte Bergmark. Han skrattade:

— Ta mig sjutton om jag kan säga det. Jo, vänta, låt mig tänka efter...

Så blev han plötsligt allvarlig:

— Konstigt att inte veta färgen på sin fästmöns ögon...

— Skriv för all del inte och fråga, svarade Gren.

En stund efter de sagt god natt till varandra och Gren redan släckt lampan, kom Bergmark tassande in till honom i nattskjortan.

— Sover du?

Nej, Gren var vaken. Han låg med händerna under huyudet och stirrade ut i mörkret. Han tänkte på Bergmarks fästmö och undrade, hur en kvinna med hennes underbara ögon kunde ha fäst sig vid en så jordbunden varelse som Bergmark.

— Nej, jag sover inte.

— Jo, jag glömde att säga dig, att jag talat med henne så mycke om dig och sagt henne att ni måste bli riktigt goda vänner.

Gren rodnade i mörkret.

— Tack, det var vänligt av dig. Men en sak... Gren dröjde på orden: Du sa väl henne inte, att du brukar kalla mig den veke skalden?...

— Jo visst sjutton. Varför skulle jag inte ha sagt det?

— Det skulle du kanske inte ha gjort.

— Det gjorde väl ingenting. Vänner emellan.

Bergmark tassade tillbaka till sitt rum. Gren hörde honom vissla operettmelodier en lång stund. Själv kunde han heller inte sova. Han låg och tänkte på Bergmarks fästmö och på att han inte ville träffa henne nu sedan hon fått veta hans öknamn.

Vid julen reste Bergmark ned till Skåne för att gifta sig och Gren följde honom till stationen. De hade månaderna förut möblerat våningen tillsammans efter Bergmarks råd och Grens smak. Ty Gren förstod sig på sådant. Inga tänkespråk i kråkspark över lavoaren och dörren till matrummet! Nu gick Gren och såg till att allting var i ordning för de nygifta, när de skulle ta det lilla vackra hemmet i besittning. Dagen efter trettondagen stod Bergmark i ett av de uppgående dagsnälltågens halvöppna fönster med cigarren i mungipan och andedräkten i två strålar ur näsborrarna och såg efter Gren. Men han syntes ej till. Bergmark tyckte det var besynnerligt och det var ej utan att han kände sig en smula kränkt, i synnerhet som han de sista två tim-

marna suttit och skrutit för sin hustru om att »nu gör den veke skalden sig i ordning för att gå ned till stationen och ta emot oss, nu (och så såg han på klockan) gör han det och det, nu borstar han tillbaka håret med stålräfsan för sista gången, innan han sätter hatten på sig...» Och nu stod han som sagt inte att upptäcka. Bergmark tyckte det var underligt. Men när de kommo hem var det ljus och blommor i alla rummen. Bordet var dukat med kaviar och ostron och champagne på is.

Bergmark skrattade:

— Du ska få se, att den skojaran har gått och gömt sig i någon skrubb.

Han letade efter honom överallt. Han blev misslynt, nästan ond. Men från den kvällen hade Gren fått en ny vän.

Det var den nygifta fru Bergmark...

— — —

II.

Julen efter kom lilla Ester till världen. Gren stod fadder. Han höll vid supén efter barndopet ett tal, i vilket han skämtsamt hoppades, att när dottern blivit giftasvuxen det skulle förunnas honom att bli den förste, som friade. Han avslutade sitt tal med att läsa upp en liten dikt till Esters ära; också den litet skämtsam, ty Gren hade nu hunnit den ålder, då han kunde ta

också sina egna verser en smula humoristiskt. Och så till sist lade han på bordet ett etui, där det fanns kniv, gaffel och sked, allt av silver. När Bergmark beundrat faddergåvan och läst på visitkortet, som låg inne i etuiet: Fortsättning följer, Per Gren, fattade han sitt glas, skålade och sade:

— Du samlar redan till bohaget, din finurliga fan!

— — —

Något år efter inträffade en annan händelse. Fru Bergmark talade en kväll med sin man om Gren och att han ibland såg på henne så underligt. Vad fru Bergmark åsyftade med att omtala denna hemlighet för sin man, är hennes ensak och hör ej hit. Bergmark, som var i skjortärmarna, krängde av sig västen och sade:

— Asch, ni fruntimmer inbillar er så förbannat mycke smörja.

Och när han knäppt av sig vänstra hängselstropparna tillade han med ett skratt, som inte klingade riktigt hjärtligt för att komma från honom:

— Det ska den veke skalden få roligt åt, när jag berättar det för honom på kontoret i morron bitti.

Det dröjde emellertid flera veckor, innan Bergmark beredde Gren den glädje, han tillämnat honom. Gren och han möttes dagligen. Samma sol lyste över dem båda. När ett moln dolde

den, täcktes de av samma skugga. Men Bergmark hade förlorat sin glättighet. Ibland såg han plötsligt över till Gren med en skygg och för hans natur ovanligt skarp blick. Kunde det vara möjligt? Han hade varenda dag försökt att få mera ur sin hustru, men nu teg hon som muren. Eller också svarade hon: — Det var väl bara som jag fick för mig... Bergmark visste inte riktigt hur han skulle handla.

— Du är så besynnerlig, sade Gren en dag. Maria är väl inte sjuk. Du har för resten inte hälsat från henne och flickan på en hel vecka.

Bergmark skakade på huvudet. Gren försökte sig med ett leende:

— Fnurra på tråden?

Bergmark var övertygad om att han hört en biton av skadeglädje och kanske gryende hopp i Grens röst. Han måste tala ur skägget.

— Vill du äta middag med mig i dag? frågade han.

Gren tackade:

— Du vet väl, att det finns ingenstans jag trivs bättre än i din familj. Utom hemma förstås.

— Ja, vi har storstädning hemma. Jag tänkte bjuda dig på middag ute.

Först vid kaffet och konjaken kom det. Jo, det var sant, som Gren sagt. Bergmark hade varit lite tyst den sista tiden. Han ville inte ljuga. Inte för en vän sådan som Gren, som... Ja, du minns den där gången... Checken... Men det hade

kommit en misstanke över honom... Han tyckte sig ha märkt vid flera tillfällen... Men det var väl bara som han trodde... Bara fantasier...

Gren satt och rörde om sockret i kaffet.

— Kläm ut, sade han.

Bergmark lade sin varma, något feta hand på den andres lår:

— Hör på här! En sådan vän som du får jag aldrig. Trodde aldrig jag skulle få det. Vet, att jag många gånger inte varit värd din vänskap. Men säg mig — och jag tror dig på ditt ord — hyser du andra än vänskapliga känslor för min hustru?

Gren såg upp. Handen, som rörde omkring med skeden i kaffekoppen stannade tvärt och utan att rodna, med en gammal bedragares fullkomliga herravälde över sig själv, svarade han:

— Hur har du kunnat komma på den idén?

Bergmark blev röd i ansiktet som en tupp. Det var en rodnad, som fullständigt förrådde honom.

— Hur jag har kunnat komma på den idén? Jag tyckte...

— Fullkomligt misstag, avbröt honom Gren.

Det blev tyst en lång stund. Bergmark satt och såg på väggen mittemot. Den andre fortsatte att röra i koppen. Slutligen sträckte Bergmark fram sin hand och såg trofast in i hans ögon:

— Låt mig skaka din hand. Du får förlåta mig. Men jag tyckte det var bäst att tala.

— Naturligtvis.

Så lade sig Bergmarks ansikte åter i de gamla förnöjda cirkelsegmentariska dragen. Han snopade sin cigarr, beställde fram punsch och talade länge och allt varmare om deras vänskap. När skymningen föll på fick han en idé.

— Ska jag ringa hem till Maria och så äter vi en liten enkel smörgås på det här, va?

— Tack ska du ha, det skulle va roligt. Men vi får skjuta på det till en annan gång. Jag ska gå på en konsert.

Det blev åter tyst. Och när skymningen mörknat, skildes de åt med ett handslag.

— Jag har i alla fall sårat dig, sade Bergmark.

— Jag försäkrar dig...

De gingo var till sitt, Gren för att sitta framför brasan, Bergmark för att gräla på sin hustru, som satt sådana förbannade griller i huvudet på honom, för nu var Gren förbannad... Alltid ska fruntimmer ställa till bråk...

Om dagarna möttes de två vännerna som vanligt på kontoret. Men det var ej som förr. Kamratligheten mellan dem var forcerad, leendet var grimas, skrattet blev en mask och Gren besökte ej mera Bergmarks hem. Han var alltmera ensam och i ensamheten steg hans kärlek till lidelse. Alltid såg han henne för sig, hennes ljusa hår, som han förut i tankarna smekt med varsamma, mjuka händer, nu grep han om det i sin fantasi med hungriga fingrar och tvättade sitt ansikte med det. Hennes midja, om vilken

han ibland i drömmen smugit sin arm under inbillade promenader på ensliga skogsstigar, om den midjan slog han nu sina armar så våldsamt som om han velat pressa hjärtat ur bröstet på henne. De små godmodigt elaka jämförelser, han förut gjort mellan Bergmark och sig själv, togo sig andra, mörkrött dramatiska gestalter. Han hade ensamma stunder framför brasan, då han skulle ha kunnat sticka kniven i hjärtat på honom som på ett slaktsvin och det fanns också stunder, då han tvinnade sina långa, magra händer och drömde sig tillbaka till renässansens glansdagar, då det blandades gift i vinet och sömndrycken ofta var en dödsdryck...

— — —

En kväll, då han tänt brasan, ringde det på tamburdörren. Det var fru Bergmark. Han stod till en början alldeles handfallen, kunde ingenting säga och hörde sitt hjärta slå. Men fru Bergmark sade ett: — God kväll, ursäkta jag stör Per, jag skulle bara vilja tala... Hon avslutade inte meningen utan gick före honom in i rummet.

— Var så god och sitt ned, fick han fram.

Han satte sig själv också och började fläta fingrarna om varandra, dessa fingrar med vilka han så ofta hållt gift i bågaren åt den man, vilkens förföriska hustru nu satt framför honom.

— Jag ska kanske tända lite ljus, sade han.

— Nej tack, det är så skönt med skymningsbrasan.

— Hur mår Karl?

— Tack, han är som vanligt. Det vet väl för resten Per.

Gren tog sig för pannan och samlade sig:

— Jo, visst vet jag det, jag bara trodde någonting särskilt hänt honom.

— Nej, ingenting särskilt. Jo...

Hon fingrade på paraplyn, såg ned på sin ena skospets, medan läpparna rörde sig utan ord, som om de varit ett instrument, hon ville pröva, innan hon använde sig av det.

— Säg, kom det efter en lång stund och fortfarande med blicken på skospetsen. Är Per ond på Karl?

— Visst intel! Hur kan Maria tro det?

Nu såg hon upp och gav honom en lång, frågande, fuktig blick:

— Är det jag, som är skuld till att Per aldrig mera kommer hem som förr?

— Visst intel! Jag försäkrar Maria...

Hon började återigen fingra på paraplyn:

— Jag har kommit... Karl vet ingenting om det... Det var mitt fel... Det där jag sa till honom... Men jag hade ju aldrig tänkt mig att han skulle rusa raka vägen till Per och skvallra om vad jag sagt... Och det hela var ju bara en dumhet från min sida... Egentligen ville jag bara göra Karl lite svartsjuk... Per vet kanske inte hur det är, men han hade blivit så där... så där riktigt äkta man, så där riktigt odrägligt

äkta man och så tyckte jag att han gärna kunde få höra något, som gjorde honom lite uppmärksammare mot mig... Och så tog jag till det där i hastigheten.

Gren såg plötsligt upp:

— Men om det nu var sant...

Hon såg åter ned på sin skospets:

— Vilket var sant? sade hon lågt.

— Att jag suttit och sett på Maria...

Fru Bergmark snurrade runt med paraplykryckan:

— Nu ska Per inte skämta. Per gör mig rädd...

Hon började gräva med paraplydoppskon i mattan som om den varit sand. Gren tvinnade sina giftdrypande händer. Det blev länge tyst. Vagnar och kärror skramlade förbi nere på gatan. Spår-vagnar ringde borta från Vasagatan. Klockan i Klara slog sju.

— Nej, vad tänker jag på, sade fru Bergmark, jag måste ge mig i väg hem.

Han reste sig upp och följde henne ut i tamburen.

— Och så lovar Per att komma tillbaka igen och att allt är som förr. För Per kan inte ana, hur synd det är om Karl och hur mycke han saknar Per.

Och det lovade Gren.

När han stängt dörren blev han stående en lång stund lutad mot väggen. Han kände sig full-

ständigt maktlös. Och när han till slut återigen kom till rätta i sin stol, mumlade han för sig själv:

— En liten stund till och jag hade inte kunnat behärska mig längre...

III.

Åter kom det en handfull år. Ester fick två syskon, till vilka båda Gren stod fadder. Han gick ut och in hos Bergmarks som om han varit barn i huset. Ibland kom han med blommor åt Maria, ibland med sötsaker åt barnen och ibland med ingenting alls. Han värmdes sig vid elden i husets brasa och vännens hustru och hem blevo honom en ännu oupplösligare del av hans liv. Och allteftersom det unga och skygga i Marias väsen — det som gjort att hon i Grens ögon de första åren liknat en fågel, som ej kommit riktigt till ro på sin kvist — satt sig till en handfastare trygghet, kunde Gren se på henne tillbaka med en säkrare blick. Ibland trodde han, att hans kärlek till henne flytt sin kos. Men så kom den åter fram. Det behövdes bara att Karl grälade på henne eller i övrigt var brutal och svor. Då tänkte han på med vilka varsammare händer han skulle behandlat henne...

— — —
Så blev Bergmark sjuk. Gren visste, att det var en sjukdom till döds. Han kom på besök

varje eftermiddag, satt vid den sjukes säng och försökte skoja upp honom. Men allt som tiden led och det i de allra mörkaste stunderna gick upp för Bergmark att slutet var nära, talade han med Gren om sina bekymmer, om döden och ett liv efter detta.

Men varje gång han vidrört dessa höga spörsmål avslutade han dem med frågan om Maria och barnen. Han kastade sig av och an:

— Hur ska det bli, hur ska det bli...

— Du ska vara trygg, svarade Gren, du ska vara fullkomligt trygg.

— Nej, det kan jag inte vara. Ingen pension får hon och ingenting lämnar jag efter mig heller. Jag hade ju aldrig tänkt det skulle ta slut så här fort. Jag har inte levat rätt. Jag skulle tagit större livförsäkring medan jag kunnat få låga premier.

— Du ska vara lugn för den sakens skull, svarade Gren åter, fullkomligt herre över sig själv.

Bergmark sträckte ut sin hand och grep om Grens:

— Tack för vår vänskap! Den har bara grumlats av en enda sak. Det där du vet. Det var några veckor jag gick omkring och var ond på dig. Men så fort jag fått tala ur skägget, var saken klar. Jag har aldrig misstänkt dig en minut sen dess.

— — —

En morgon, en vacker sensommardag vid halv-elvatiden, kom det ett telefonbud till Gren på kontoret. Om han ville komma till kamrer Bergmarks ögonblickligen.

När bilen stannat, rusade Gren uppför traporna. Han behövde inte ringa, jungfrun stod i tamburen med dörren på glänt. Gren kastade hatt och rock i armarna på henne och gick tyst och snabbt bort till sängkammaren och öppnade dörren. Fru Bergmark kom emot honom med tårar i ögonen. Hon slog armarna om hans hals, hennes huvud sjönk in mot hans bröst och hon brast ut i höga snyftningar.

— Så, så... tröstade Gren och för första gången smekte han detta hår, som han så ofta smekt i tankarna.

Men så såg han bort mot sängen. Bergmark låg med ansiktet mot dörren. Hans ögon hade vridits på sned... Gren tyckte att de voro spända rakt in i hans, stela, stirrande, hemska, som om de hjälplöst bevittnade ett ohyggligt och grymt förräderi. Han greps av skräck, slet sig lös från fru Bergmark, stapplade ut i vardagsrummet och sjönk ned på en stol med händerna för ansiktet.

Fru Bergmark kom efter. Hon gick fram till fönstret, stödde sig mot fönsterkarmen och mumlade för sig själv:

— Om bara doktorn ville komma snart...

Då reste sig Gren. Det måste ske, innan dok-

torn kom... Han gick tillbaka in i sjukrummet och möttes på tröskeln av samma blick. Han ryckte åter till och hejdade sig. Men så stängde han dörren bakom sig och smög sakta fram till sängen. Han lutade sig ned över den döende, hörde hans korta, svaga andhämtningar.

— Kan du höra vad jag säger, Karl, viskade han.

Den döende rörde sig ej. Gren lutade sig ännu djupare ned över honom och viskade med läpparna intill hans öra:

— Om du ännu kan förstå, vad dina ögon ser... Tro mig, det var inte sant, det du såg... Tro mig! Det var sorgen! Jag svär, det var vår sorg...

Den döende öppnade munnen. Han gjorde en våldsam ansträngning med kroppen, som om han ville resa sig upp och slå till eller vrida sig undan någon som sökte mörda honom. Och så blev han stilla.

Gren såg in i hans stela, stirrande hjälplöst skrämde blick. Och, medan han för alltid slöt Bergmarks ögon, skakades han av en rysning, som om han räckt sin närmaste vän giftbägaren.

IV.

Per Gren blev kamrer efter Karl Bergmark. Änkan Bergmark satte upp ett pensionat i ett

hus vid Brunkebergstorg. Gren var hennes förste inackordering. Utan honom vete för resten gudarna hur hon skulle ha dragit sig fram. Han var som en far för barnen. Bergmark själv skulle inte ha kunnat älska dem mera.

Ibland undrade hon på att han aldrig sökte närma sig henne. Men med åren försvunno också dessa funderingar. När allt kom omkring var det kanske bäst som skett. Antag att Gren också dött vid jämförelsevis unga år. Då skulle hon ha haft nya småttingar att dra försorg om. Och då skulle hon inte ha haft Gren att hjälpa sig...

VÄG- OCH VATTEN-
BYGGAREN

ИЗДАНИЕ ПОСЛЕДНЕЕ
ИЗДАНИЕ

Slumpen fogade det så, att han skulle bli den förste bekante, jag träffade efter en tioårig vistelse utomlands. Det var en mörk och blytung januaridag. Jag hade kommit med nattåget från Göteborg, vilat ett par timmar, ätit frukost, telefonerat och stod nu i hörnet av Gustav Adolfs torg och Regeringsgatan, i väntan på vaktparaden, då en för mig fullkomligt främmande herre kom fram och slog mig kamratligt på axeln.

— Nej se god dag! Är du tillbaka i stan! Det var längesen! Och du är dig nästan alldeles lik. Jag kände igen dig med samma.

Jag stirrade något skamsat in i ett ansikte, vilket, som sagt, var mig fullkomligt främmande: en stubbad, grå mustasch, fårade drag, en klumpig och blånande näsa... Jag skakade omedvetet på huvudet och sökte mig till hans ögon, i tanke att möjligen på blicken kunna känna igen honom. Men jag möttes av ett par glåmiga, blågrå pupiller, infattade i blodsprängda ögonvitor, det hela beslöjat bakom en pincené. För några sekunder föreföll det mig, som om jag erinrade mig just denna pincené. Den var på intet sätt märkvärdig, skilde sig varken i fråga om fjädern över näsroten eller stålågarna kring gla-

sen från tiotusen andra. Och ändå var det, som om just den skulle kunna ge mig en ledtråd till mannens identitet, om jag bara finge tid på mig. — Den pincenéen på den näsan, tänkte jag, var har jag sett den kombinationen förr? ... Naturligtvis var näsan inte så blå då, men jag tyckte mig som sagt känna igen kombinationen av näsrot och pincenékälmor, om jag bara — — —

Han avbröt mig med ett skratt, som blottade en nedrökt tandrad:

— Jo, jo, masken gnager kolossen. (Han var i själva verket till kroppsbyggnaden av mycket stort tilltagna proportioner.) Men så ska du också besinna, att jag är tio år äldre än du och att just de åren äro de tio avgörande i en mans liv. Eller rättare sagt: det är under det decenniet, som det kryper fram, hur vi förvaltat vår ungdom och tidigaste mandom. Får jag lov att föreställa mig: ingenjör Gunnar Hartzell. Det fanns en tid, för en fjorton, femton år sen, då vi brukade stöta på varann så gott som dagligen klockan tre här i huset bredvid.

Han pekade på Skandinaviska krediten och tillade:

— Men på den tiden var det ett trevligt och gemytligt ställe med en bar, där man fick stå vid disken och spela poker med tärningar. Kommer du ihåg nu?

Jo, nu kom jag ihåg, men det var omöjligt att

erinra mig, att vi varit så intima för femton år sen. Men, herregud, man glömmer — — —

— Gudskelov, fortsatte han, finns det en annan bar inte så långt härifrån med buffellädersfåtöljer, och jag tycker vi ska titta in dit ett slag och uppliva gamla minnen från de åren. Den tiden är för evigt borta. Eller har du någonting annat för dig? Men jag tyckte du stod och såg så sysslös ut.

— Nej, svarade jag, jag har ingenting att hitta på förrän klockan två. Jag står här och väntar på vaktparaden. Jag har längtat efter att få se den i tio år. Det vill säga: Jag har inte längtat alla tio åren och inte hela tiden. Men var gång jag tänkt på mitt hemlands huvudstad och vad som ryms i den av människor och institutioner, har alltid vaktparaden kommit med. Den är en ouplöslig del av Stockholm, någonting liknande söndagsparaden i Hyde Park, och nattkaféerna på Montmartre. Och därför vill jag se den.

Han skrattade:

— Den är ingenting att se numera. Den har försämrats, den som allting annat.

— Det har söndagsparaderna i Hyde Park och nattkaféerna på Montmartre också.

Han tog mig under armen:

— Gamle vän, du kan se den lika bra från Operabarens fönster, genom trädgardinerna.

— — —

Vi hade talat om flydda dagar och också hunnit med att skala av de rent yttre händelserna i fråga om oss själva, sedan vi råkats sist. Och ju längre samtalet meandrade sig fram, ju tydligare blev det för mig, att det var han och inte jag som glömt och att han förstörde proportionerna av vår intimitet från femton år tillbaka. Han talade om människor, jag endast kände till namnet, ibland inte ens det. Till slut hade jag mannen klar för mig som han gick, stod och satt, mest det senare, på den tiden. Han var väg- och vattenbyggare till yrket men gick på baren allmänt under namnet Visky- och Vattenbryggaren; han hade hört till vad man brukar kalla de sorgsna drinkarna, de som sitta för sig själva och stirra i bordet, till dess plötsligt behovet hos dem att kommunicera med andra levande varelser blir starkt och ofta påträngande. Och förklaringen till att han förlorat proportionerna av vår vänskap måste ligga i hans blå näsa och i den snabbhet, med vilken han beställde den ena efter den andra giftigt gröna cocktailen med det mystiska namnet Hartzells Special.

Jag satt och rannsokade min hjärna för att finna en plausibel anledning att lämna honom. Men dumt nog hade jag redan sagt, att jag inte var upptagen förrän klockan två. Och ännu var hon bara ett. Den utvägen var alltså stängd. I stället började jag på nytt bråka mitt huvud med att söka finna ett samtalsämne, genom vilket jag

kunde låtsas möta hans intimitet på halva vägen. Just i detta ögonblick strök han sig med vänstra handen över pannan och jag lade därvid märke till att han på ringfingret endast bar ingenjörsringen. Riskerande att mannen möjligen kunde vara frånskild kastade jag fram ett:

— Nå, gamle vän, du är fortfarande ungarl?

Han vände sig mot mig och stirrade på mig med förundrade ögon:

— Det kan du väl förstå. Efter en sådan historia.

Omedvetet såg jag på honom och innan jag hunnit få kontroll över min tunga hade jag svarat:

— Vilken historia?

Han rynkade pannan och borrhade blicken i mig.

— Känner du inte till den?

Jag ryckte på axlarna:

— Jag har ju varit borta så länge.

— Borta så länge! Den historien hade hänt, innan vi träffades på Rydbergs bar.

Han såg på mig igen, från sidan, misstänksamt och undrande, medan han lade tonvikten på varje ord:

— Jaså — du har inte hört den historien.

Jag skakade på huvudet. Han knackade i bordet:

— Bergros, en Special till. Men mera Hartzell i den än i den förra, om jag får bel

Och så vänd till mig:

— Vad är din uppfattning om Ibsen?

Jag ryckte till och såg på honom, som om han plötsligt trollats bort och en person av en helt annan typ placerats i hans ställe.

— Min uppfattning om Ibsen?...

Han satte högra armbågen på bordet och gned sig om den orakade hakan. Jag lade märke till att hans manschetter voro solkiga och hans naglar försedda med sorgkanter.

— Jo, fortsatte han, jag är sen många år specialist på Ibsen och för resten på all modern norsk litteratur. Jag läser nästan ingenting annat. Men har det aldrig slagit dig, att hans kvinnor är oändligt mycket större än hans manliga figurer, kanske med undantag av Brand. Tänk på saken! Och det besynnerliga är, att detsamma är så gott som genomgående i hela den norska litteraturen. Jag har ofta tänkt, att det över den norska kvinnan i litteraturen ligger ett rent klassiskt drag, rent antika mått, storheten, passionernas styrka, stoltheten, konflikternas djup. Något rent antikt. Något av de stora tragödena. Tänk efter!

Jag bara stirrade på honom. Han var som förvandlad. Det var inte endast valet av ämne och den alldeles nya vokabulären, förvandlingen gällde; det hade plötsligt kommit liv i hans ansikte: de slappa musklerna hade spänts, det spelade i de många rynkorna och fårorna och det blänkte som stål i hans gråblå pupiller.

Jag skulle ha kunnat göra en ganska förnuftig invändning, men inför den plötsliga förändringen, han undergått, hade jag inte hjärta därtill. Jag förstod, att detta var bara en inledning, och jag satt och sökte gissa mig till vad som skulle följa.

Nu kom Bergros med cocktailen.

— Är det nu ordentligt med Hartzell i den?

— Ja då, det är det visst det!

Han läppjade på drinken och nickade bekräftande på huvudet.

— Ser du, började han utan någon som helst övergång: Som ung ingenjör var jag med om att bygga Riksgränsbanan. Vi låg nästan alldeles vid gränsen ett år vid jultiden. Har du läst den där historien av Mark Twain om guldgrävarlägret? (Jag rynkade frågande och avvaktande pannan.) Jo, historien är i korthet den, att man i ett guldgrävarläger får reda på att en fyrtio engelska mil därifrån hade kommit en så kallad prärieschooner, du vet en sådan där vagn, som nybyggarna använde, då de gav sig i väg väster ut för att settla. Och i den fanns det kvinnor. Det var två hela familjer, som var på väg ut. Nå, dom där guldgrävarna hade inte sett en kvinna på Gud vet hur länge. Och när underrettelsen om den märkliga händelsen kom fram till dem, slutade de ögonblickligen med sitt kortspel och fylleri och steg till häst. De ville se en kvinna. Och när de till slut kom fram, fick de utom prärieschoonern syn på några klädstreck

med tvätt. Kvinnorna rusade upp i den segelduksöverspända vagnen och gömde sig av rädsla. Deras män var borta. De anade det öde, som skulle vederfaras dem. Men guldgrävarna bara höll in sina hästar och stirrade på tvätten, som hängde till torkning. Där fanns underkläder för kvinnor, dag- och nattlinnen, och allt sådant där. Och barnkläder också. Så tror jag, om jag inte minns fel, att en av guldgrävarna började gråta. Och de andra följde exemplet, och stunden efter hade de vänt näsan tillbaka igen och red genom natt och dag tillbaka för att arbeta ännu djäkligare för en kvinnas skull, som de en gång skulle möta, för ofödda barn, som en gång skulle kalla dem far.

Har du läst den historien?

Jag nickade:

— Den står i *Innocents at home*.

— Kanske det.

Jag hade inte hjärta i mig att underrätta honom om, att han i ej ringa grad förvanskat historien eller kanske snarare diktat om den.

— Nå, fortsatte min vän ingenjören, det led mot julen och vi där uppe kände oss ungefär som de där guldgrävarna. Snö, snö, snö. Och så julen. Jag minns de där långa kvällarna. Jag drömmer om dem ofta om nätterna. Vi försökte läsa. Vi spelade vira, så att huden på tummen och pekfingret borde ha varit blanksliten för

länge sen, om våra händer inte varit så råbarkade.

En dag, en tre veckor före julafton, då vi kom hem från arbetet, hade posten kommit. Efter en stund sa chefen — han var norrman: — Vi får fruntimmerssällskap hit i jul. Min hustru och hennes syster kommer. Nå, tänkte vi, det var i alla fall något. Åtminstone två medelålders damer, som kan ge oss känslan av hem och mor. De kommer om en vecka, fortsatte chefen, så vi har inte så lång tid på oss och rusta. Och vi rustade. Och vi skrev till våra hem, att de inte skulle sitta och sörja vid julbordet och tänka på, hur tråkigt vi hade det uppe i ödemarken, för här skulle vi få både styvmödrar och styvtanter som julfrämmande.

Och så, när de kom, chefens fru och hennes syster, så — kan du tänka dig — gamle vän — så var det två unga damer... Chefens fru kunde väl va en tjuguåtta, tjugunio och hennes syster tjugufem. Jag vet för resten, att system, Gudrun, var tjugufem. Och en sådan kvinna! En valkyria! En sköldmö! Lång, slank, kraftig, med ett hår så gult som rågen, ett par underliga, ljusblå ögon med en blick som var van vid havet eller fjällvidderna, en blick som såg skarpt och långt och som det glittrade i som solstänk på havet. För resten hade hon ett fullkomligt klasiskt ansikte, liten rak näsa, överläppen var som en amorsbåge, röd och lite fuktig. Och så hennes

skratt. Jag har aldrig hört ett sådant skratt senare och jag har gått och funderat alla dessa år på, vad det liknar. Ingenting sådant där pjoskigt som pärlande tongångar eller ett springvatten eller vad det nu heter i den sämre lyriken. Jag kan höra det, när jag vill. Eller rättare se det. Ty det besynnerliga är, att det inte kommer mig att tänka på något ljud eller någon ton. Men när det ringer i mina öron, ser jag med samma för mig snöskaren gnistrande i sol, något underbart friskt och käckt och lockande, som om man ögonblickligen skulle vilja spänna på sig skidorna och glida fram, mil efter mil... Du förstår, det fanns också kylan i det, den förrådiska kölden, då man låtit locka sig alltför långt bort och solen går ned...

Jag har min egen lilla teori om den omgivande naturens inverkan på ens kärlek. Den får nu gälla för vad den kan. Men efter vad jag kan finna älskar inte en och samma människa en annan på samma sätt om de träffas i Stockholm som om de träffas i Småland; man älskar inte samma kvinna i Italien som i skärgården. Omgivningen och naturen ger en alldeles speciell takt och rytm åt ens känslor, de lockar fram en alldeles speciell ton ur det sällsamma instrumentet, vi kallar vårt hjärta. Och du förstår, att om man skulle bli kär där uppe, så blir det inte toner från luta eller mandolin eller piglock eller saxofon, som kommer ur instrumentet. Hjärtat blir

en hel orkester där uppe. Det är en symfoni, som spelas, en hel fjällvärld med smäktande säterdalslåtar, forsande vårbäckar, snötindrande fjälltoppar, lyrik och tragedi, allt, en hel mikrokosm, förstår du...

Jag blev naturligtvis kär i henne med samma. Det blev väl för resten alla, fast vi inte talade med varandra om det. Jag vill inte säga, att vi direkt spionerade på varandra, men det hade kommit en spänning mellan oss, det riktiga kamratskapet var slut, man betänkte sig mer än en gång, innan man slungade ett skämt i ansiktet på varandra, man var inte riktigt säker på, att det inte kunde tas illa upp, som ett försök att förringa den andres värde i hennes ögon, göra honom löjlig... Du förstår...

Han läppjade på sin cocktail och log, medan han satte glaset från sig på bordet. Det var ett sällsamt leende, någonting subtilt som minnet av en dröm och på samma gång tafatt och klumpigt: det hörde ej alls samman med munnen, som formade det.

— Det är för resten synd att den där liknelsen om Amors pilar ska vara så utsliten. Den är sann. Precis så känns det — i början. Som om man blivit skjuten rakt genom hjärtat, en långsam förblödning, som kommer en att sjunka allt djupare ned i en mattighet, som är ljuvare än allt ljuvt på jorden. Sen blir det värre. Sen kommer

smärtorna. Men allra först känns det som en långsam och ljuv förblödning.

Han tömde glaset.

— Som sagt: det blev värre sen, i synnerhet när vi fick veta, att hon var förlovad. Fästmannen var läkare. Det fanns de bland oss, som tog sitt förnuft till fånga och drog sig tillbaka inför ett sådant faktum. För på den tiden, fast det bara är en tjugu år sen, gick man inte och jazzade sig till andras hustrur och fästmör som nu. Och allra minst där uppe. Det var storhet och allvar över naturen och det var det också över kärleken. Som jag sa för en minut sen: det fanns de, som böjde sig inför detta faktum som inför ett oöverstigligt naturhinder. Men jag kunde inte. Det hade gripit mig alltför starkt. Jag ville fara min väg och aldrig mera komma tillbaka, därför att jag kände det, som om jag aldrig mer skulle kunna se den trakten igen utan att hon fanns där. Och jag ville stanna därför att jag kände, att jag skulle längta mig vansinnig tillbaka dit, bara därför att det fanns någonting kvar av henne, fastän hon var borta... Jag sökte bita ihop tänderna så gott jag kunde. Men det gnisslade under försöken. Alla såg, hur det var fatt med mig, naturligtvis hon också. Och lika naturligt var det ingen, som sade någonting, allra minst hon. Vi växlade knappast en blick. Jag kunde inte möta dessa lugna, stolta, stålblå ögon, som såg på oss alla som när man ser ut över vid-

derna. När jag såg in i dem, var det, som om jag hisnat, som om jag sett ned i någonting utan botten.

Två dagar före julafton träffade jag henne på tu man hand. Hon hade gett sig i väg ut på skidor och också jag spände på mina. Jag ville tala med henne och jag ville inte. Jag hade en känsla av att om jag skulle eller kunde vinna henne, så skulle det ske genom styrka och lugn och inte genom att visa, hur bruten och trasig jag var. Jag följde inte efter hennes spår utan höll mig i närheten av vår lilla koloni, så att jag skulle kunna se, när hon kom tillbaka. Det började redan mörkna, när jag såg henne komma glidande ut ur skogsbrynet och jag lagade det så, att det skulle se ut, som om jag kom från motsatt håll. Och så stötte vi på varandra. Och så brast det lös inom mig. Det vill säga: brast lös är väl inte det rätta uttrycket, för det enda jag fick fram förmodar jag var det vanliga: Jag älskar er. Men det kändes som en jordbävning inom mig bara att få fram de där enkla orden. Det kändes, som om de slungats ut av en bristande vulkan. Hon bara såg på mig, samma lugna blick, som jag inte kunde pejla.

— Jag vet det, svarade hon.

Det var det enda hon sade. Vi hade kommit fram, hon spände skidorna av sig, ställde upp dem mot väggen och gick in.

Jag kom inte ned till middagen. I stället skrev

jag ett brev till henne. Jag bad henne förlåta min svaghet och jag sa henne, som sanningen var och som jag kände det så, att jag inte kunde leva utan henne och att jag därför hade beslutat att skjuta mig. Jag ber dig vara övertygad om att det inte var struntprat: jag var fast besluten att göra det. Men så kom andra hänsyn emellan. Jag kunde inte göra det förrän efter jul. Jag hade inte rätt att förstöra de andras helg vare sig genom ett revolverskott på mitt rum eller genom att försvinna och låta dem leta efter mig dag och natt. Jag måste härda ut ett par, tre dar till, för hennes och de andras julfrids skull. Helt enkelt måste! Du vet, till och med när det gäller döden måste det tas hänsyn. Det finns en konvensans också härvidlag, såvida man inte är alldeles förfallen. Jag kuverterade emellertid brevet, skrev hennes adress på kuvertet och stoppade det under skrivbordsalmanackan för att det skulle vara lätt att finna, när jag väl var borta och de började leta i mina gömmor.

De två nätterna före julafton låg jag sömnlös. Jag gjorde upp planer för självmordet: tredjedag jul skulle jag ta skidorna på mig och ge mig i väg och aldrig mer komma tillbaka. Jag skulle åka, till dess jag blev dödstrött och så skulle jag sätta mig med ryggen mot en trädstam. Och innan jag somnade in, skulle det ske: en kula i tinningen. Det var smärtfritt. Och utan någon medveten sentimentalitet eller självförsköning

tyckte jag, att just det sättet var det enda, det kunde ske på där uppe, i denna natur, för en kvinna som hon.

Dan före julafton lade vi ned arbetet och julaftonsmorrn gav jag mig i väg tidigt, med matsäck på ryggen. Jag skulle söka upp den plats, där det skulle ske. När jag kom tillbaka vid tretiden var jag alldeles utpumpad. Jag var så slut, att jag inte orkade mer än ta av mig lappjäckorna. Sen kastade jag mig på sängen och somnade ögonblickligen.

Nu, för att du ska förstå, hur fortsättningen kom att ske på just det sätt den gjorde, måste jag tala om, vad som hände där nere i spisstugan, medan jag låg och sov som en sten. Bordet var dukat, maten stod på bordet, granen var tänd, alla var samlade. Det var bara mig de väntade på. Och det dröjde. Chefen skickade upp någon att knacka på min dörr, men fick naturligtvis inte något svar. Det var då Gudrun gick in på sitt rum och kom tillbaka med ett brev, som hon visade för sin svåger. Det var mitt brev...

— Jag fruktar här har hänt något ohyggligt, sade han och förklarade i korthet, vad som stod i brevet utan att nämna anledningen till mitt självmord. Det var för resten onödigt. Alla kunde gissa sig till det i alla fall.

De rusade alla upp till min dörr, bultade och slog. Jag vaknade först när jag hörde någonting

som liknade yxslag mot dörrspegeln. Jag rusade upp, yrvaken:

— Vad i helvete står på? Vad gör ni? Vem är det?

Jag rusade mot dörren, sköt från regeln och slet upp dörren. Där stod hela sällskapet. Henne såg jag inte. Förmodligen höll hon sig bakom de andra. Kanske visste inte de heller att hon följt med upp.

— Vad står på? frågade jag, vad slår ni in dörren för? Är det något julskoj?

Jag vet inte vem det var som svarade. Men det kom fram något halvt skämtsamt om »tagit livet av dig» och ett brev.

— Vilket brev?

— Brevet till...

Till en början förstod jag inte, kunde inte fatta. Men så blev det med ens klart för mig, hela sammanhanget. Hon hade varit uppe och snokat i mina gömmor och så hade hon stulit brevet. Och när hon läst det, hade hon naturligtvis trott, att det bara var ett sådant där vanligt skrämskott, ett sentimentalt romantrick för att få henne att bryta sin förlovning. Och nu ville hon göra mig löjlig. Jag förstod ännu tydligare nu, varför hon svarat så som hon gjort på min kärleksförklaring, det där kalla och lugna: Jag vet det. Hon ville göra mig löjlig, denna kalla, överlägsna, satans kvinna ville förlöjligen och förödmjuka mig!

Då såg jag rött för mina ögon. Du förstår: det var som om det allvar jag gått och burit på i ett enda ögonblick vänts om till en fars, som om orkestern, som brusat inom mig, i ett enda slag tystnat och samma melodi hasplats fram ur ett positiv. Och så brast det lös igen, inte många ord, bara dessa:

— Det brevet har fröken Gudrun stulit från mitt rum. Jag hade lagt det under min skrivbordsalmanacka. Och så har hon varit här och stulit det.

Det blev alldeles tyst. Jag hade känslan av att alla ryggade några steg tillbaka i fasa över den anklagelse, jag slungat ut. Men i stället var det väl hon, som gått fram för att försvara sig.

— Jag har inte stulit ert brev! Hur kan ni — — —

Det var så tyst, att jag kunde höra henne andas. För en sekund möttes våra blickar. Jag har svårt att förklara, hur det kändes. Men jag kände mig som en, som plötsligt finner att han satt kniven i hjärtat på den, som för honom betyder livet. I den blicken jag mötte, såg jag vilket misstag jag gjort och vilken lump jag var, som misstänkt henne.

Och så gick hon. De andra följde efter. Jag stod ensam i strumplästen i den öppna dörren. Jag hörde deras steg nedför trappan. De gick så tyst, med den där besynnerliga försiktigheten som om de lämnat en plats, där en människa

funnits död under alldeles särskilt pinsamma och komprometterande omständigheter.

Dagen efter reste hon. Två dagar efter skudade jag stoftet av mina fötter. Jag ville inte se någon människa och höll mig på mitt rum. Det var bara chefen, som jag måste släppa in. Han talade om för mig, att det var vår städerska, som sett brevet och lämnat det åt fröken Gudrun i den tron att jag glömt det. Och han talade också om, att samma kväll, jag sagt till Gudrun att jag älskade henne, hade hon skrivit till sin fästman och slagit upp förlovningen. Hon ansåg sig inte ha rätt att på något sätt visa för mig, att mina känslor var besvarade, förrän hon fått klarhet med sin fästman...

— Nå, sade jag efter en lång paus, hur slutade det?

— Hur det slutade?

Han ryckte på axlarna, som om min fråga varit alltför självklar för att behöva besvaras.

— Ser du, gamle vän, ända till dess hade jag varit en tämligen normal svensk typ, karl för min hatt, master of my own destiny, captain of my ship, master of my soul. Jag skulle ha velat se den, som vågat anklaga mig för några andra fel än sådana, som man kan skämta över. Men nu hade jag fått syn på mig själv. Och synen var inte vacker. Jag var en lump. Första gången i mitt liv, då jag befann mig i en situation, som visar, hur en människa ser ut allra innerst inne,

hade jag burit mig åt som en lump. Och den lumpen lever ännu kvar i mig. Jag har gjort vad jag kunnat för att ta död på den. Men den kommer fram i alla fall — någon gång — då jag druckit för mycket.

— Har du träffat henne sedan?

— En gång. En gång, när det brände som eld i bröstet på mig, tog jag i fyllan och villan natt-tåget till Kristiania i hopp att träffa henne. Jag visste hon bodde där. Och jag träffade henne. Jag träffade henne... Alldeles tillfälligtvis. På Grand. Jag var full. Hon var i sällskap. Jag gick fram till bordet och... Nej... Jag ville falla på knä... i allas åsyn. Hon reste sig upp och en herre följde henne ut. Jag blev utsparkad eller rättare sagt kommenderad upp på mitt rum. Skål! Hör nu, Bergros, får jag en till, Special, mycke Hartzell!

Tamburvaktmästaren kom fram till vårt bord.

Telefon till kapten Hartzell!

Genom dörren, som stod på glänt ut till den lilla bartamburen, hörde jag hans röst; den lät sträng och irriterad.

— Jaså, ingenting annat. Ja, det kan väl löjtnant Ewert sköta om lika bra som jag. Jag ska försöka få tid att titta upp på kontoret i morgon.

När han åter satte sig, stod den nya drinken på bordet. Han smakade på den och nickade gillande på huvudet.

— Naturligtvis skulle jag ha kunnat gifta mig med någon annan. Ett par gånger har jag varit rätt nära att göra det. Men varje gång har jag berättat historien för henne, jag tänkte gifta mig med och — — —

Han avslutade meningen med ett leende, i vilket det låg en blandning av bitterheten i det nyss upplevda och humorn i det för länge sen passerade.

Jag tände en cigarrett och medan jag kastade bort stickan, sade jag:

— Du menar, att de gett dig korgen?

Han tömde sitt glas.

— Nej, svarade han och log på nytt. De förlät. De förlät lumpen ser du, gamle vän, för mig har den där historien och det sätt, på vilket en kvinna reagerar för den, blivit ett slags våg, och på den vågen väger jag hennes vad ska jag kalla det — — — hennes moral, hennes fordran på en man, hennes pretentioner på en karl — — — Du förstår.

— Jag tror jag förstår.

Klockan slog tre kvart i Jakob. Jag reste mig upp.

— Nej, nu måste jag ge mig i väg. Tack för sällskapet.

Han räckte mig handen. Naglarna hade sorgkanter.

— Tack själv. Det var roligt att få sitta och

språkas vid om gamla tider, hoppas vi träffas snart igen!

— Hoppas det!

— — —

Då jag stod ute i tamburen för att ta ytterrocken på mig, kom barmästaren ut för att telefonera. Jag gav honom ett tecken att stänga dörren in till baren.

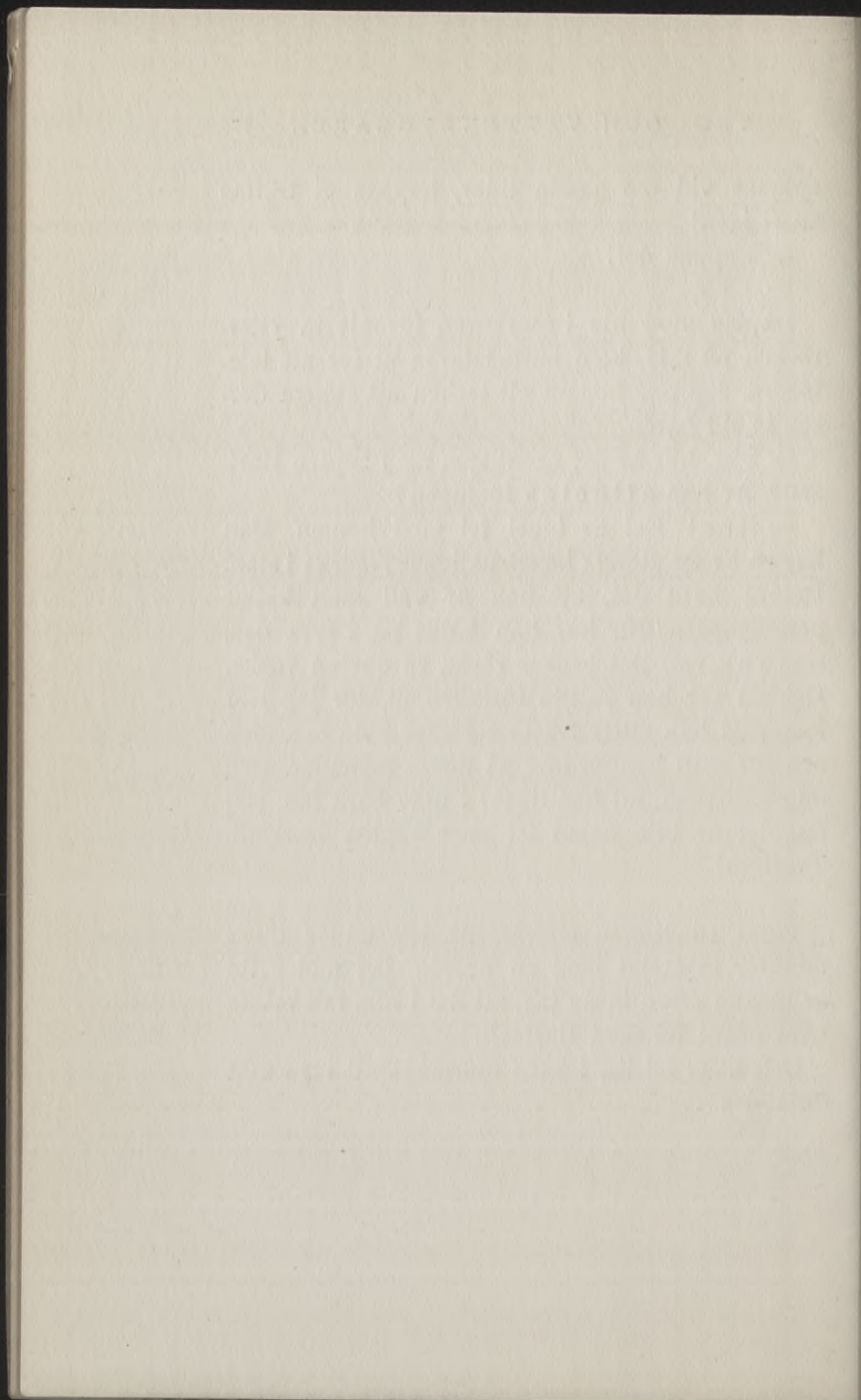
— Säg, hur är det egentligen med kapten Hartzell? Är han alldeles försupen?

— Han! Det är inget fel med honom. Han har en av de största konstruktionsbyråerna i stan. Det är bara det, att han är vad man kallar periodsupare. Nu har han hållit på i fyra dar, som jag vet. Det brukar räcka så där en vecka. Och då ser han ju lite förfallen ut, för jag tror knappast han gitter tvätta sig eller byta om. Men sen ser man honom inte på några månader. Och då säger dom, att han ligger i utav bara fan. Nej då, det är inte något fel med kapten Hartzell. Tvärtom!

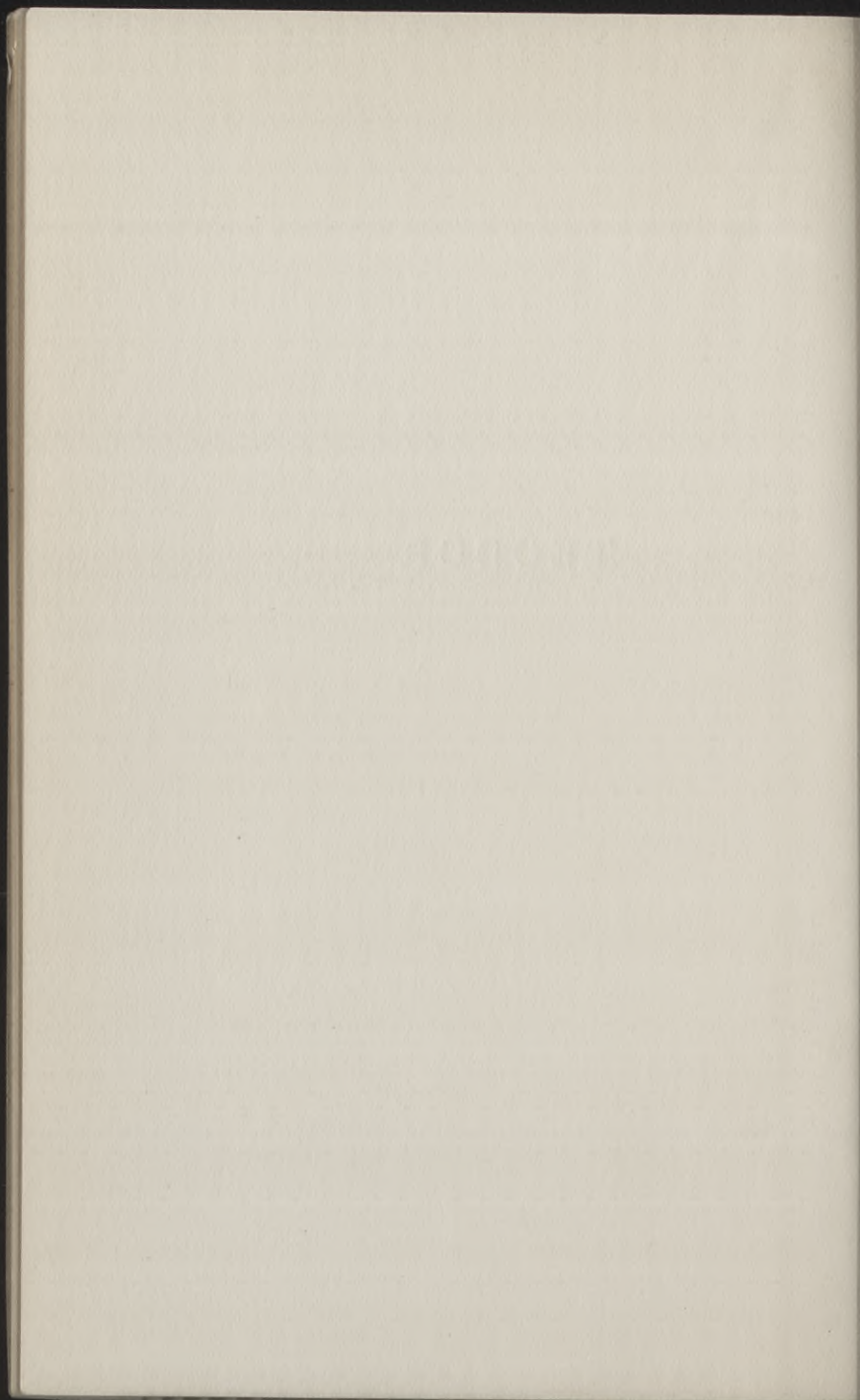
— — —

Först en timme efteråt, då jag under tjugu minuter samtalat med en person, jag under tio år längtat efter, insåg jag, att det i alla fall måste vara något fel med Hartzell.

Och hans fel låg i hans oförmåga att taga mot förlåtelse...

TEODOR

I.

Emma Antonsson var den sista som lämnade mötet för de arbetslösa. Sedan allt var slut och de flesta troppat av ut i höstregnet, som piskade ned i fyrtiofem graders vinkel, hade hon kommit i samtal med en jämnårig gift väninna, liksom hon arbeterska vid en av de stora fabriker. Det var ingen glad konversation. Två fyrtiofemåriga arbeterskor ha sällan någonting roligt att anförtro varandra, allra minst i tider av arbetslöshet. Men nu i kväll var samtalet inte bara sorgligt; det kunde till slut inte annat än reta Emma Antonsson. Som om hon kunde hjälpa att hennes gifta väninna mist sin plats på pappersfabriken och hon själv fått stanna kvar fyra fattiga dar i veckan på Yllet! Någon rättvisa skulle det väl va här i världen också i bedrövelsen. Samtalet hade urartat till ett gräl med ideligen upprepade, korthuggna repliker, av vilka Emmas utan gensägelse ägde den minsta drivkraften, eftersom hon onekligen hade det bäst ställt i materiellt avseende. — Ja, men du har ju Enberg och han ä inte oppsagd! — Ja, men Enberg å ja, vi har sju ungar å försörja å du har ingen! — Ja, men ja kan väl inte gärna ha

nåra, eftersom ja aldrig vatt gift; ska nu också de va en skam att ja inte sprungit kring å slarvat! — Ja, men du har det i alla fall bättre än dom allra flesta! — Ja, men ja kan väl inte gå å säga opp min plats för att du har blitt oppsagd!

Till slut drev vakten dem på dörren genom att släcka det elektriska ljuset, utom en liten lampa längst framme vid tribunen. Men Emma Antons-son gick i alla fall inte. Nu, när den andra försvunnit, kände hon det ögonblickligen som om hon själv trots allt haft orätt, som om hela hennes för en stund sedan orubbliga argumentering lidit av en ytterst väsentlig blotta, som bestod däri att hon hade det bättre än Elin Enberg. Det var ett ofrånkomligt faktum och det gjorde henne plötsligt skamsen, kallade till liv en växande ånger över att alltför olämpligt ha framhållit sin överlägsenhet. Det var därför hon stannade kvar. Hon kände ett oreflekterat, rent instinktivt behov att vädja till vakten. Hade hon inte arbetat på Yllet ända sedan hon var sexton år, i tjugunio hela år alltså? Skulle hon nu på gamla dar klandras för att hon inte som så många andra slarvat i sin ungdom och skaffat sig elände på halsen? Var det mer än rätt att hon, som varit så länge på en plats, fick behålla den?

Vakten ryckte på axlarna och hejdade hennes ordström med en muttrande förklaring att det var bra det fanns någon, som inte hade det alltför

djävligt i dessa bistra tider. Svaret tilltalade inte Emma Antonsson: hon anade en klyscha bakom det, och med ett ord om spydiga latmaskar lämnade hon lokalen.

Just som hon kom ut i förstugan ryckte hon till förskräckt. Hon hade sett eller tyckte sig ha sett en skugga smyga uppför trappan till läktaren, och när hon nu stannade i förskräckelsen hörde hon utom sitt eget hjärtas häftiga bultningar mycket riktigt några knarrande ljud i trappan. I den upprörda sinnesstämning, i vilken hon redan befann sig, gjorde hon sig ej reda för sitt handlingssätt. Med den plötsliga skräcken inför den förbiglidande skuggan blandade sig den dunkla känslan av skuld över att ha det bättre ställt än så många andra, och för hennes på en gång tröga, men eruptiva fantasi stod med ens skrämelsen över att vara förföljd. Kanske var det någon som lurade på henne, någon som ville komma åt henne därför att hon var en smula lyckligare lottad? Pjäser hon sett på bion stego sekundsnabbt upp för hennes minne, och utan att under vanliga förhållanden vara rädd av sig hade hon skrikit till, medan hon lutade sig mot dörrposten.

— Där var nån som smög sig oppför trappen, sade hon till vakten, som kom fram.

Vakten gick förbi henne ut i förstugan och såg upp i trappan till läktaren.

— Jaså, är du nu här igen? sade han till den

osynlige. Laga dig ner me samma. Du vet ju du inte kan få ligga här.

Det hördes dröjande, tunga steg och under tiden mumlade vakten:

— Det här är nu tredje gången på en vecka. Fatti fan! Men va ska man göra. Reglerna...

Framför honom och Emma Antonsson stod minuten efter en ung, ytterligt avtärd man eller snarare pojke, med mörka ögon, ett mörkbrunt, lockigt skör, som stack fram under den våta sportmössan, och en hy så blek och vit att de mörka ögonen sågo ut som svarta hål i ett kranium överspant med skinn. Hans kläder voro yttersta illa medfarna och spredo omkring sig en stank av regn och snusk. I öppningen mellan den uppfällda kavajkragens slag skymtade en skjorta, mullgrå av att ha burits alltför länge. Hans blick slokade skamsset omkring på det våta, grusfyllda golvet, som om den letat efter ett hål att sticka sig undan i, för att då och då flaxa upp till trakten av vaktens haka och på samma gång hjälplöst och hopplöst be om någonting, som med regnet piskande därutanför var alltför tydligt för att behöva uttalas.

— Ja, sade vakten, de ä synn om dig, din fattige krake, å me ett sånt helvetes väder utanför får ja kanske låta dig ligga på en bänk här inne, men de blir kallt till natten här också, lika kallt som på den där prämen du kinesar på.

Han vände sig till Emma Antonsson:

— De ä en sjöman, å inte har han nåt understöd heller.

Blodet sköt upp ett slag i den unge mannens ansikte: för några sekunder var det som om den bleka hyn lysts upp av ett rött sken inifrån vid hoppet om att få tak över huvudet, och i detta röda sken, i ljuset av denna plötsligt uppblåsande, svultna tacksamhet, förstod Emma Antonsson, att hon inte hade en vanlig bov framför sig. Hon hörde regnet piska därutanför, såg den tunnklädde pojken med den mörka, bedjande blicken, i vilken hoppet tänts, och från dessa två hör- och synförnimmelser flögo hennes tankar över till den glansiga svarta regnkappan hon bar och som inga vattendroppar kunde tränga igenom. Och i fantasin gingo tankarna ännu längre, följde henne till hennes eget järnspiselrum, där det brann i spiseln, och där hon hade både säng och soffa. Och liksom en röd tråd i dessa för henne skriande motsättningar löpte grälet hon för några minuter sedan haft med Elin Enberg: du har det bättre än vi andra. Det föreföll henne dunkelt och snabbt som om kontrasten mellan hennes egen och den unge mannens ställning just i detta gräl gick upp i en enhet, sammansmälte till ett beslut.

— Han ska få ligga på min soffa i natt, sade hon till vakten.

Främlingens kinder färgades återigen av en blodvåg och det lyste längst inne i hans mörkbruna pupiller, medan det kom ett svagt leende

över de fylliga läpparna, i all den övriga blekheten röda som på en lungsiktig.

Först nu, när det blev lite mera liv och färg över honom inför den oväntade lyckan, kom hon att tänka på honom som någonting annat än bara ett föremål för medlidande. Hon sade plötsligt och med en strävar ton i rösten:

— Hur gammal ä han för resten?

— Ja ä nitton.

— Ja, svarade hon tvärt, ja ä fyrtifem, så han inbillar sig inga dumheter. Han inbillar sig väl inte de?

Hon såg ej på honom, utan i stället på vakten, också nu som om hon vädjade till denne eller ville ha ett vittne på överenskommelsen. Främlingen svarade ej. Han bara log till ett slag, ett snabbt, matt leende, i vilket det låg aningen av en trött bitterhet över misstanken, att någon kunde tilltro honom andra begär eller baktankar än dem som gällde sömnen och hungern.

— Ja, då går vi då, kommenderade Emma Antonsson.

Främlingen kröp med huvudet ned i den uppfällda rockkragen så långt han kunde och följde henne ut i det piskande regnet. Han höll sig ett halvt steg bakom henne. Det var över hela hans tunna gestalt något av en utsvulten, genomvåt, herrelös hund som fått ett vänligt ord under sitt snokande och följer...

II.

Han hade nu legat på hennes soffa i över sex veckor om nätterna.

Strängt taget hade hon ingenting att beklaga sig över i fråga om hans uppförande. Det var en mycket tystlåten yngling, Teodor, villig och snäll på alla vis. För att vara en svältande arbetslös hade han förvånansvärt regelbundna vanor. Han var uppe före henne om mornarna, klädde och tvättade sig, gjorde eld i spiseln, gick ned på gården och hämtade vatten, medan hon själv kröp ur sängen och gjorde sin nödtorftiga toalett, och lämnade rummet samtidigt med att hon gick till sitt arbete. Och när hon klockan en kvart över fem åter trampade uppför de två trapporna till sin dörr, fann hon honom antingen nere i porten eller sittande på översta trappsteget. Utan att hon bad honom därom tog han då vattenspannen, tände lyktan och gick ned i vedboden för att hugga de nödvändiga vedpinarna för nästa dag.

Alla dessa små sysslor, som högst väsentligt underlättade hennes eget arbete, hade han redan första morgonen frivilligt påtagit sig, utan att hon med ett ord antytt eller ens funderat på att antyda, att han borde göra skäl för logit på soffan. Till en början tänkte hon: Jaså, du ä en sån filur som försöker nästla sig in hos fruntimmer med såna fasoner för å göra livet lätt för

sig. Om ett par dar kommer du å ber få låna tjugufem öre och snart blir de en krona. Men den gubben går inte, ja ä för gammal för å tro på såna där schåser. Och hon log ett inbitet leende i känslan av sin egen slughet.

Men efter ett par veckor måste hon avskeda dessa förmodanden. Det gick flera dagar, då hon inte alls visste vad hon skulle tro eller tänka om Teodor, så helt olika betedde han sig än hon av erfarenhet och hörsägner visste, att männen i allmänhet brukade bära sig åt. Han var lika oegennyttigt hjälpsam, lika tystlåten och inåtvänd och han bad henne fortfarande inte om någon liten slant till hjälp.

Först så småningom gick det upp ett ljus för henne. Det att han var så olik alla andra, att han så väl visste sin plats och sina sysslor, måste bero på att han var sjöman och inte fabriksarbetare. Hon märkte det på så mycket annat: han hade bara ett ombyte underkläder, som för resten varit trasiga och smutsiga då han kom. Men han hade en besynnerlig förmåga att hålla dem rena och laga dem: skjortan och kalsongerna tvättade han varje lördagskväll och strumporna stoppade han, så att det var en fröjd att se det, på söndagsmorgonen, då de torkat över spiseln under natten. Och det där att han kunde sitta alldeles tyst halvtimmar i sträck, framåtböjd och stirra framför sig eller ned på golvet, med armbågarna mot knäet och hakan

i händerna, också det fick sin förklaring i sjömansyrket.

Inte heller på hans nykterhet kunde hon klaga. Det hände inte en enda gång, då han kom hem om kvällarna, att det stod en lukt av starkt kring honom, när han rörde sig i närheten av henne. Ibland på kvällen kunde han ta upp en halvrokt cigarrett ur fickan och tända den. Det var den enda last, hon kunde tillvita honom. Och så hans passion för kaffe.

Hon hade aldrig bjudit honom ett mål mat. Varför kunde hon knappast göra klart för sig. Men det låg henne i blodet sedan många, många generationer tillbaka, att mat ska en man skaffa sig själv och inte tigga en kvinna om. Hur han höll livhanken uppe under sitt fruktlösa sökande efter arbete visste hon inte och frågade inte heller. Innerst inne, fördolt för henne själv, var det kanske en röst som viskade henne, att hon inte ville veta det. I fråga om maten hade hon inskränkt sig till att liksom i förbigående tala om för honom var det fanns snälla människor i stan och var de bodde, och tydligen hade han uppfattat vinken, ty det hände ibland, att han om kvällen stack handen i fickan och tog upp ett smörgåspaket. Förmodligen fick han också då och då ett extra jobb som gav lite slantar: han uppträdde ofta rakad och så, som sagt, cigarretterna.

Men kaffe var inte mat, och det ansåg hon sig

kunna bjuda honom på, utan att därför ge honom ovanor eller sänka honom i sin egen och hans självaktning. Och hans passion för kaffe förstod hon också bättre: den var hennes egen.

Fastän hon alltså ingenting hade att i egentlig mening direkt beklagade sig över i fråga om hans uppförande, kände hon sig ofta besvärad och irriterad över att ha honom inneboende hos sig. Det var dagligen förenat med en hel del obehag. Till exempel bara det att varje kväll behöva klä av sig i mörkret. Hon hade visserligen många gånger tänkt på att skaffa en skärm; man kunde bestämt köpa en sådan i en lumpbod för en ringa slant. Men blotta tanken upprörde henne, som om denna skärm som skilde dem åt skulle helt och hållet förändra förhållandet mellan dem. Hon kunde inte riktigt förklara för sig just hur, men obehaget vid tanken på skärmen var så stort att hon föredrog obehaget att klä av sig i mörkret.

Och så var det också kamraterna på fabriken, både de manliga och de kvinnliga, allra mest de senare. De började bry henne för honom. »Där kunde man se, gamla dygdemönster, när fan flög i dom, så — — —.» Inte därför att hon inte kunde ge svar på tal eller att hon inte hade rent samvete, men det kunde inte hjälpas, att hon många gånger önskade hon kunde bli honom kvitt. Frågan var bara, hur det skulle kunna gå till. Att han inte hade utsikt att skaffa sig

något arbete nu var alltför sorgligt tydligt. En plats på en fabrik var inte att tänka på. Landet inte heller, då skaror kommo dragande in till staden därifrån som vargflockar, i hopp om att det i en fabriksstad skulle kunna finnas en chans. Och sjön, herregud, det hade i månader legat rader av båtar upplagda längs de långa kajerna i hamnen och den ene redaren efter den andre, som för några år sedan rullat i millioner, slog nu vantarna i bordet. Och så hade man till på köpet hunnit in i december. Och man kan inte köra en stackars krake på gatan en sådan årstid, om det också kan vara obehagligt att klä av sig i mörkret kväll efter kväll...

Om någon sagt Emma Antonsson, att hon skulle känna en gnagande oro i bröstet när han en dag kom och berättade att han tänkt ge sig i väg, skulle hon ha slagit ifrån sig med båda händerna...

III.

Och ändå kom den dagen och den oron.

En kväll i mitten av december, då han som vanligt suttit framåtlutad och tyst stirrat framför sig ned på golvet, sade han helt plötsligt:

— Hör nu, hon, Emma, ja har tänkt på de. Ja tror nog att ja i alla fall te sist får ta värvning ve flottan.

Hon satt framme vid bordet och stoppade strumpor i skenet av kökslampan:

— Tänker han de, Teodor.

— Ja, ja tänker de. De är min själ inte nåt nöje. (Det var första gången hon hörde honom svära.) Men va ska en göra? De blir ju inte bättre tider, påstår dom. Kronans kaka — — — (Han ryckte på axlarna.) Men excera blir en väl tvungen te i alla fall va de lider, och så har ja tänkt ja skulle ta värvning på tre år, tror ja de ä dom har sagt, och blir de bättre tider te sjöss, så kan en ju gå sta å straffa ut sig. Ja vet inte när dom rycker in, men ja ska ta reda på de, och om ja får stanna nära dar te — — —

Han fullbordade inte meningen.

— Ja, Teodor, har han stannat så länge, så kan han väl stanna nära dar te.

Hon hade inte menat det som ett klander över att han inte gett sig av förr, utan till en del helt enkelt — som folket gör mest — svarat på de sista orden i en annans anförande, om de också ingenting ha att skaffa med huvudsumman av det som sagts. Men det låg också ett djupare skäl till att hon inte gav sig in på en diskussion i huvudfrågan. Orden »här» och »flotta» och »excis» kom henne alltid att se rött med sitt allra djupaste väsens ögon. Strängt taget låg det ingen medveten »antimilitarism»

eller någon försvarsolust till grund för hatet. De socialdemokratiska teorierna om proletariats fosterlandslöshet hade kommit till sedan, som kläder på en kropp av kött och blod. Men hon hade sett... År efter år hade hon sett på fabriken vad här och flotta och exercis betydde: unga mödrar med spädbarn som lämnades ensamma i nöd och elände, då kronan fordrade sitt av barnets fader, gamla, utsläpade mödrar som måste ta till arbetet igen då deras enda stöd rycktes undan... Det var dessa årliga erfarenheter som utgjorde hjärtat och hjärnan, nerverna och musklerna i hennes hat till militarismen. Och till denna kropp passade partiets teorier som en ej alltför illasittande uniform.

Det var därför hon efter en stund svarade — en smula undvikande:

— Han behöver ju inte värva sig me samma, Teodor. Han kan ju vänta te efter jul. Iblann brukar de bli bättre tider fram på nyåret i fabrikena. Å så slipper han å straffa ut sig.

Kvinnor som Emma Antonsson ha endast sinne för realiteterna, åtminstone innan de hunnit bli så gamla att de flytta hoppet om lyckan över till ett kommande liv. Och dessa realiteter se de med fast blick i ögonen. Det dröjde inte många dagar innan Emma Antonsson kom underfund med att det inte bara var hatet mot här och flotta och exercis som gjort, att hon bett honom skjuta upp

avgörandet till efter jul. Det kom över henne en oro hon känt förr många gånger inför andra män och som hon för många år sedan trott vara död. Och nu, när dagarna voro räknade till den, då han skulle dra ut ur det lilla rummet, smög den sig åter fram. Kanske var den inte så stark som förut och skulle inte ha vållat så stora ansträngningar att övervinna som förr. Men bara det att den ännu fanns kvar, trots årens släp och slit, och att detta säkert skulle bli den sista gången i sitt liv hon skulle uppleva den — allt detta gjorde, att hon inte längre som förr sköt den bort ifrån sig, utan omhuldade den, smekte sig mot den, så som man sitter och smeker sig i sensommarens sista solnedgång.

Det kunde hända, att det då och då kom någonting som liknade ett leende över hennes ansikte, medan hon tyst för sig själv konstaterade:

— Att ja inte ä för gammal för såna dumma funderingar...

När kamraterna på fabriken nu brydde henne för hennes inhysseshjon kunde hon inte längre ge sina gamla rappa hugg tillbaka, och hon slutade med att ljuga: hon sade, att hon kört i väg honom.

Och så köpte hon i en lumpbod en skärm, som hon ställde upp framför sin säng. Egentligen var den fullkomligt obehövlig nu. Hon

hade sagt till honom att komma hem senare om kvällarna och smyga sig uppför trapporna, så att folk inte fick se honom. Hon hade också gett honom en nyckel till rummet, så att han kunde komma in utan att hon behövde stiga upp och öppna, och hon låg i mörkret och lyssnade ut mot svalen efter hans tassande steg i strumplästen.

Hon låg och undrade var han höll till så sent, vad han gjorde, om han skaffat sig andra bekanta. Hon kunde inte somna in, förrän hon hört honom klä av sig. Och också då låg hon länge vaken. Han var inte längre den ömkansvärde och besvärlige arbetslöse, som drabbats av de sociala missförhållandena: han hade blivit en hemlighetsfull kraft, som i mörkret fyllde det lilla rummet med en spänning, för vilken sömnen höll sig undan. Först när hon hörde hans tunga, trötta andhämtning och visste att han sov kunde hon domna bort. Men även då var slummern lätt och orolig: det behövdes bara att han vände på sig eller — som han ofta brukade — suckade djupt i sin dova sömn, som under trycket av allt lidande han måste genomgå, för att hon skulle rycka till och alldeles klarvaken och stirrande ut i mörkret vänta att spänningen i rummet skulle få en utlösning, att någonting skulle hända...

IV.

Så kom julaftonen.

Det året inföll den på en söndag. Hon hade dukat bordet med grenljus, köpt hem lite kallskuret, sylta och rödbetor, två grisfötter, några skivor skinka, ett par flaskor julöl och, som present åt honom, en ask Bridge med munstycke. Dagen innan hade han fått lite extra jobb med att bära hem julgranar och människors givmildhet hade tydligen gjort jobbet lönande, ty på kvällen lilljulafton kom han hem med ett paket: ny skjorta, nya underkläder, en stärkkrage och halsduksrosett.

Men det ville inte bli någon julstämning. Och ändå hade han aldrig talat så mycket som den kvällen. Det var om jular han hade bakom sig. Hans far hade varit sjöman som han, det vill säga inte riktig sjöman, utan timmerman, men han hade gått på långturer och de flesta julhelgerna hade han varit borta. Han sökte så gott han kunde beskriva stämningen i hemmet en sådan kväll. Det var som om modern hela kvällen suttit och lyssnat ut i mörkret efter ett ljud, en hälsning. Var det dåligt väder, ryckte hon till var gång stormen skakade i fönsterrutorna och hon såg ängsligt mot fönstret. Hon behövde ingenting säga: barnen visste vad hon tänkte på, och någon av dem kunde trösta henne med att

det kanske inte var så hårt väder där han var nu. Men hon bara riste på huvudet: alla dessa år hon varit gift hade hon aldrig hunnit vänja sig vid tanken, att det inte var samma väder där ute i världen, där han nu var, som hemma i hennes stad. Till slut hörde de inte av honom på länge. Och en dag kom underrättelsen från generalkonsulatet i London att en talja fallit ned och slagit honom i huvudet och att han var död. Det hade skett i Halifax.

— Å de knäckte min mor. Hon ble aldrig sig lik igen. Lite konstig ble hon också. De va brev hon skrivet te han och som hon visste han alltid hade i sin kista, å dom bråkade hon om å ville ha tebaks å när hon inte fick dom, så ble hon konstig. De va brev hon skrivet alla åren som att dom hade vatt gifta... Å efter nära år så dog hon.

Så var det jularna han själv firat på sjön eller i någon hamn. Var det ombord, hade gubben, skepparen, förstår Emma, alltid läst lite ur Boken. En kan inte hjälpa de, men på sjön blir en förr eller senare lite releschös. De va far min och mor min också, för den delen, å de va ett gudfruktigt hem vi växte opp i. Inte så där så man illhojtar psalmer från morren te kväll å suckar efter Jesus, men så där releschös, så man tänker sig för om både de ena å de andra å vet att döden den kan komma i ett nafs, när

en minst tror de eller tänker på de. Som nu me far min: å ligga å bli ihjälslagen i hamn, en nykter och ordentlig karl, som inte smakat starkt sen innan han ble gift me mor; fastän när man tänker närmare på saken, så va de ju liksom de skulle va, att en timmerman ska dö å en talja som kommer singlande ned på honom å inte som en riktig sjöman ute på havet.

Emma satt och lyssnade till honom. Hon hörde knappast på vad han sade, satt bara i en förundran över det liv som hon sökte tränga sig in i och som var så helt olikt det hon själv kände till från Yllet och alla de andra fabrikerne i staden. Nu förstod hon bättre hans stillsamma sätt och hans ordningssinne. Och samtidigt blev han henne ännu mera främmande och tilldragande än förr: det var som om han blivit äldre, därför att hans erfarenheter om livet voro så alldeles olika hennes. När talade en fabriksarbetare vid hans ålder om döden eller skilde på olika slags religiositet? Det hade inte ens hon själv gjort. I sina tankar satt hon och såg upp till honom: han hade varit med om mycket för sina år, han hade sett främmande länder och han hade tänkt på Gud och döden...

-- Å ja själv, sade han, ja, som skulle ha spart pengar å läst te styrman å sen gått te sjöss igen å samlat, så ja kunde läsa te kapten. Å här går man å blir magrare å dummare i

huvet för var da, te dess man ger fan i hela ruljansen å går å tar värvning...

— Om han stannar, Teodor, lite te, så kanske de blir bättre tider.

Men han bara ryckte på axlarna:

— Här kan ja inte gå längre. Ja tycker ja inte ä karl längre å gå å bo så här... För de ä ju inte de att ja inte vill arbeta, men en kan ju inte rå för att ens jobb tar slut...

— Han tror väl inte ja vill köra i väg honom?

— De ä inte dä — — —

Emma vågade inte se på honom. Det pressade om hennes hjärta: hon förstod varför han ville ge sig i väg, och med allt större kraft skulle hon ha velat hålla honom kvar, om hon bara vetat, hur det skulle kunna ske.

De gingo och lade sig tidigt. Hon låg i mörkret, utan att kunna sova. Plötsligt ryckte hon till. Vad var det? Vad var det med honom? Det lät som om han låg och grät. Hon reste sig sakta upp på armbågen och lyssnade spänt. Jo, han grät. Hennes hjärta bultade. Men hon vågade inte röra sig. Hon låg och lyssnade på denna gråt, dessa snyftningar och önskade att hon kunnat göra något för honom. En stund efter bröto snyftningarna ut i våldsamma stöndanen... Med ett var hon uppe ur sängen och trevade sig i mörkret fram till soffan. Hon fick tag i hans huvud, smekte det fuktiga håret och den våta pannan, föll ned vid sidan om

honom och talade till honom ord, hon knappast själv förstod och som hon aldrig trott kunde finnas inom henne...

V.

Om dagarna nämnde ingen om vad som hänt. Hon kunde förstå på hans slokande blickar att han föraktade sig själv och henne. Men med mörkret kom hennes djärvhet tillbaka. Detta var det sista, hennes sista kärlek eller vad det nu var förståndiga människor kallade det, hennes allra sista. Och sedan ålderdomen, ingenting annat än Yllet och ålderdomen. I mörkret brydde hon sig inte längre om att han föraktade henne, brydde sig inte om någonting annat än att känna hur detta hans förakt bröts ned, smälte; det låg en bitter triumf bara i detta och så i tanken att veta, att bakom vad som nu skedde låg döden han talat om, den död som heter ålderdomen.

På så sätt hade hon hållit honom kvar till mitten av februari, då han en kväll berättade för henne, att han tagit värvning och skulle resa till Karlskrona dagen därpå. Han berättade detta på sitt gamla stillsamma, lugna sätt. Det låg ingenting av smärta inför avskedet, kanske snarare en lättnad att bli fri.

— Jaså, han ska de, Teodor.

Det var det enda hon svarade. Hon hade redan i en vecka förstått att hon skulle bli mor. Men

hon nämnde ingenting om det. Vad var där att säga? Hon såg verkligheten rakt i ögonen. Hon hade ingenting att begära av honom, inte ens namnet. Vad kunde man begära av en nitton års pojke? Det skulle bara göra allt som varit så löjligt och fult eller vad det nu kallades. Och det var också en annan sak hon grubblat över de sista dagarna. Hon tyckte det var som om barnet som skulle komma till världen var hennes eget, bara hennes och ingen annans på jorden, om hon kunde tåga. Någon far behövde hon inte till det, hon behövde inte ens säga något namn, bara svara prästen, att hon inte visste vem han var. Det var hennes, bara hennes, ingen annans på jorden.

Hon hade grubblat på allt, tänkt ut allt de sista dagarna. Det skulle bli en svår tid, tiden strax innan det kom till världen. Det skulle bli skratt och smädelser och råheter i mun, när hon inte längre kunde dölja, hur det var fatt. Men det fick gå. Människor glömde.

Och när det fötts och hon var bra nog att gå tillbaka till fabriken, skulle hon lämna in barnet om mornarna på barnkrubban och om kvällarna skulle hon hämta det där i en grå filt, som hon sett så många andra yngre kamrater göra. Hela nätterna skulle hon ha det för sig själv, det skulle ligga vid hennes bröst, hon skulle känna värmen från det, höra det andas, hon skulle — — — Hon skulle inte vara en-

sam längre — — — Och det skulle växa upp och gå i skolan och en gång, om en sexton år, då hon själv var för gammal att gå på fabriken, skulle barnet ta vid där hon slutat — — —

Hon såg upp på Teodor:

— Jaså, sade hon, han har tatt värvning.

Han nickade på huvudet till svar, som om han vore rädd att med ett ord leda frågan in på en diskussion.

Och så blev det åter tyst...

SILVIO OCH HANS BIANCA

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

I.

När en man i Bethlehem — ej Bethlehem, Pal., där frälsaren föddes, utan Bethlehem, Penn., U. S. A., där the Bethlehem Steel Corporations stål tillverkas — när alltså en sådan man drömer om en ljusare framtid än den att svetta ut sig till ett skinnbeklätt skelett framför smältugnarna, beror det i nio fall av tio på hans nationalitet, vilken form hans framtidsdrömmar få. Är han svensk blir målet för hans längtan gärna en liten farm i the Middle West, där han kan få fortsätta att svettas bakom plog och skördemaskin. En irländare drömmar om att få stå bakom disken i sin egen bar med en fet svart cigarr i munnen, sälja visky och schackra med röster till nästa val. För tysken hägrar en bierkneipe, ett litet stånd i ett gathörn med Frankfurter och sauerkraut eller allra helst en slaktarbutik med väldiga oxkroppar hängande i hasorna från takets stöddiga järnkrokar.

Men är man en stackars dago, det vill säga italienare — och det var Silvio Laurenti — cirkla ens allra vildaste framtidsförhoppningar kring en egen fruktbutik: långa hyllor med omsorgsfullt och skönt arrangerade apelsiner, grape-

fruits, alligatorpäron, vindruvor, fikon, bananer, oliver, och vackra glasskåp med skönt målade burkar, innehållande alla de hundra sorters italienska antipasti.

I en sådan färgrik och doftande omgivning trivs en italienare. I en sådan butik får hans baryton- eller tenorstämman den riktigt smältande klangen, då han plötsligt, när ingen kund är tillstädes, för handen till bröstet och bryter ut i en aria ur en av sina landsmäns operor, bryter ut i klingande, smältande toner så plötsligt som sommarmorgonens tidigaste sångfågel.

Så långt kom nu aldrig Silvio Laurenti. Men han var på god väg. Och de romerska gudarna Vittorio Emanuele och Garibaldi vete var det skulle ha slutat, om han fått fullfölja sina intentioner, fritt utveckla sin glada energi utan obehörigt ingripande från makternas sida.

Silvio Laurentis första steg mot sin längtans mål bestod däri, att han med ett litet kapital i ett bälte innanför byxlinningen lämnade Bethlehem, Penn. och for till New York, köpte en dragkärra och ett parti grönsaker och frukt. Med sin medfödda smak ordnade han allt detta gula, gröna och vita på sin kärra och började sin kommers i »Lilla Italien», kvarteret alldeles söder om det en gång så aristokratiska Washington square.

Nu är det som bekant ingen konst att öppna en butik av vad slag det vara må. Det enda man har att göra är att skriva under hyreskontraktet,

betala ett kvartals hyra i förskott, låta en snickare göra inredningen, köpa varor, måla en skylt och vänta på kunder. Men att draga omkring på en till alla människors bruk avsedd allmän stråkväg med en kärra och söka sälja grönsaker är en betydligt mera invecklad sak, även sedan man fått polisens tillstånd. Att skaffa sig rätt att ostörd få ambulera på den gata, man utvalt, är ungefär lika svårt som för ett milliardpetroleumkonsortium att skaffa sig koncession i ett främmande land. Man är nämligen inte ensam grönsaksförsäljare på gatan. Det finns många förut. Och man är den sistkomne. Allt detta betyder med andra ord en struggle for life av våldsamaste slag, till dess man förr eller senare skaffat sig fast fot på asfalten eller drivits därifrån för att i ett annat kvarter söka ett gunstigare öde. Det betyder ständiga gräl om dagarna, slagsmål om kvällarna och utväxlandet av ett och annat tjuvnypp om natten. Det kan till och med gälla livet, en kula genom kroppen, ett knivstyng mellan skulderblåden. I allmänhet är det så, att man antingen blir mycket gammal på gatan eller också försvinner man efter någon vecka.

Silvio Laurenti försvann ej efter någon vecka. Och ändock kan man ej säga att han blev gammal på Houston street.

Saken är den, att Silvio efter ett år gifte sig. Det var med en landsmaninna från kvarteret, som

han träffat ett par söndagar på den italienska varietén på Fjortonde östra gatan. Det blev ett synnerligen glatt bröllop. Det glammades, dracks chianti, åts neapolitansk spumone, sjöngs arior och spelades mandolin så länge den natten, att brudgummen, som till sist endast tassade omkring i skjorta, byxor och strumpläst, måste köra sin egen svärfar på dörren, innan han kunde få i väg de efterhängsnaste gästerna.

Hans svärfar å sin sida lyfte som svar på förolämpningen sina händer mot taket och i alla gästers närvaro nedkallade han madonnans förbannelse över en så ovärdig svärson. Därmed gick han, åtföljd av den övriga bröllopskaran.

Det var först efteråt, då han blivit ensam med sin unga brud, som Silvio till fullo insåg, vilket förfärligt brott han begått, och redan bröllopsnatten vilade en förbannelse över hans ett rum och kök, där endast kackerlackorna, som, när det släckts, kröpo fram ur sina gömställen bakom vattenledningen, tycktes ha det riktigt gott.

Utom det, att Silvio gift sig, hade han också dagen före den högtidliga akten skaffat sig en vagn. Två personer kunna inte leva av dagsinkomsten på en dragkärra. Åtminstone inte komfortabelt. Fördenskull hade Silvio inköpt en vagn, som förmådde rymma ett större parti än dragkärnan kunde hålla.

Dagen efter bröllopet uppenbarade sig signor och signora Laurenti som äkta par på Houston

street. Som överenskommet var drog han i vagnens skacklar med en rem över axeln, medan signoran sköt på bakifrån. Ryktet om det vanhelgande sätt, på vilket han behandlat sin svärfar, hade redan spritt sig längs gatan och till en början ville ej kommersen komma riktigt i gång. Men nyfikenheten gjorde sitt till och signoran, som ingenting ont gjort, sitt. Affärerna florerade. På det hela taget blev det lyckliga sju månader för Silvio, fastän hans svärfar, trots böner och tårar, vägrade att lyfta den förbannelse, han nedkallat över sin svärsons huvud.

Så kom den tid, då signora Laurenti ej längre kunde vara sin man behjälplig. Själv kunde han ej draga vagnen, i synnerhet på mornarna, då den var fullpackad. Han beslöt därför att för sina besparingar inköpa ett dragdjur. Helst skulle han ha velat lägga sig till med en mulåsna, ett på samma gång starkt, uthålligt och lättfött djur; men därtill räckte ej hans kassa. Man kan inte samtidigt skaffa sig både barn och mulåsna. Det stannade fördenskull vid en vanlig liten åsna, som han fick för billigt pris. Men också denna lösning av problemet visade sig alltför kortvarig. Han var inte längre i Italien. Polisen förbjöd honom att använda åsnan. Vagnen var för stor och tung. Det blev stämning och böter.

I denna brydsamma belägenhet uppträdde emellertid en lumpsamlare på Sullivan street som en räddande ängel. Han hade en häst, som

han ville sälja billigt. Han hade en gammal Ford i kikaren i stället. Det var ingen av dessa jättehästar, stora som unga elefanter, som man ser draga tunga lass på New Yorks gator. Det var en helt liten häst av knappast en mulåsnas storlek. Den var inte heller just så ung eller så välfödd och vad dess färg beträffar liknade den mest en vit hemlös storstadskatt, en sådan som i årtal tillbringar dagarna i källrar, snappar sin mat ur kol- och avskrädestunnorna om nätterna och klöser sig fram genom kärlek, köld och svält. Trots allt var det djur, lumphandlanden önskade avyttra, i alla fall en häst och som sådan ett nyttigt djur. Och med anledning av dess ursprungliga färg gav Silvio den namnet Bianca. Han hyrde natt- och söndagshärbäрге åt den i en hyreskasern för hästar på Västra fjärde gatan och under Silvios ömma vård åt Bianca så småningom upp sig.

Med den förstföddes tillkomst förlorade signora Laurenti allt intresse för Silvio, vilket visserligen inte hindrade henne från att på sex år skänka honom ytterligare fyra barn. Men han hade i hennes ögon nedsjunkit till att bli det ringa medel, genom vilket hon sattes i tillfälle att utöva sitt egentliga kall: moderskapets. Förgäves sökte han återerövra sin plats i hemmet. Men hans nederlag var från början givet. I yttersta trångmål hade hon i sina föräldrars bostad en replipunkt, dit hon kunde föra sina barn i

säkerhet och därifrån hon med halva kroppen utom fönstret kunde diktera fredsvillkoren för Silvio, där han stod nere på gatan vid sin grönsaksvagn omgiven av skrattande och skadeglada landsmän.

På så sätt kom det sig att Bianca blev Silvios bästa vän. De voro i varandras sällskap från fem på morgonen till sent på kvällen. Det var åt Bianca, han anförtrodde alla sina olyckor och det var på henne, han slösade den ömhet, han förvägrades att som olivolja ljuta över signoran och barnen.

— — —

Så kom den vinter, då spanska sjukan i New York varje vecka skördade fyratusen människor. Den tog bland andra också signora Laurenti. Med hennes död bröt Silvios svärfar sin heliga ed att aldrig med sin fot beträda sin svärsons tröskel. Han kom, och än en gång nedkallade han madonnans förbannelse över Silvio. Nu anklagade han honom för att ha tagit livet av hans dotter. Han hade varit för ivrig på det. Fem barn på sju år! Han hade slitit ut henne, han hade dödat henne. Det hjälpte ej, att Silvio tog madonnan till vittne på sin oskuld. Hans svärmor förklarade helt enkelt, att madonnan i sin egenskap av jungfru ej var vittnesgill i ett fall som detta. Silvio slog ut med händerna, lät en aldrig sinande ström av ord gå ut ur sin mun, men till ingen nytta.

Men nu, när signora Laurenti ej längre fanns till, sattes vendettan i gång på allvar. Det vill säga, den tog sig en mera amerikansk form. Silvio bojkottades. Ingen köpte mera av hans grönsaker och frukter. Han vädjade förgäves, under böner och tårar, till sina gamla kunder, han besvor dem för sina fem barns skull. Men man lyssnade ej till hans klagan. Han hade kört ur sitt hem sin svärfader och till den grad försvagat sin hustru, att hon dött. Det finns gränser också för det mänskliga medlidandet.

Det gavs för Silvio ingen annan utväg än att, änklung och fader till fem små barn som han var, söka sin kommers på en annan gata, i ett annat kvarter. The struggle for life hade börjat på nytt. Men hans energi var ej längre så glattig, hans stridslusta ej heller så segerviss, hans säkerhet i handgemänget ej så dräpande. Han kände sig med ens lika mycket främling som den dag han efter passerandet av besiktningen på Ellis Island landstigit på Amerikas kontinent.

Det började gå utför med Silvios kommers.

Och så var det en sak till. Det var ej Silvio förunnat att ingå ett nytt äktenskap. Inte därför att han hade dåligt anseende som måg och make. Sådant kan en giftaslysten kvinna överse med. Men vad hon ej kan bortse från är fem små barn, som inte äro ens egna, att ta hand om, så fort man blivit gift. Då är sweatshopen bättre. Det fanns alltså ingenting annat att göra

än att skaffa en gammal kvinna i huset för att se till barnen. Men hela världen vet, hur det blir: hur gammal hon än är, hur nära graven hon än trampar: oärligheten går aldrig ur hennes kropp. Varje dag finns det alltid något, hur litet det än är att ta, som fastnar vid henne, när hon går, om hon också bara bor en trappa ned i samma hyreskasern. Och det finns heller inte ett rum så litet, att man inte kan gömma tjuvgods i det.

På så sätt förflöto ännu ett par år, medan Silvio och Bianca släpade sig fram dag för dag och åldrades. Svårast syntes motgångarna och tiden ta på Bianca. I själva verket var hon nu mycket gammal, hur gammal visste inte ens Silvio själv. Hennes framben hade aldrig varit starka. Nu stod hon och knäade, så att han fruktade hon skulle falla framstupa. Huvudet hängde rakt ned på henne, och ur ena mungipan hängde tungan lång och slapp. Ibland såg han på hennes tänder och skakade på huvudet. Hon var hans enda kapital, hans enda skatt. Strök hon med... ja, då var det slut med honom också. En ny häst kunde han inte köpa. Kriget hade satt upp priset på dem. Det fanns nog gott om billiga hästar. Men inte i Amerika. De billiga hästarna funnos i Europa.

Så kom, efter det första fredsårets högkonjunktur depressionen. Det ena tusentalet arbetare efter det andra kastades på gatan. »Lilla

Italien» var fullt av arbetslösa. De sutto på trap-
porna till sina hyreskaserner, kliade sig i håret
och stirrade framför sig. Också Silvio fick kän-
nas vid de tryckta tiderna. Det gick dåligt med
kommersen. Det fanns ej längre några färgglada
frukter på hans vagn. Dem hade man inte längre
råd att köpa. Man levde på macaroni. Under
sitt sökande efter kunder drevs Silvio allt längre
bort till andra främmande, fientliga kvarter. Men
han prisade sig i alla fall lycklig över att inte
vara arbetare. Hur dålig kommersen än var,
kunde han ändock hålla familjen på halvdiet.
Han kunde också betala sin hyra och slapp att
som så många andra plocka sina små tillhörig-
heter på en kärra och draga i väg, Gud vet vart.
Den i familjen, som fick lida mest, var Bianca.
En spilta att stå i om nätterna och söndagsefter-
middagarna måste hon ha. Det var på fodret
Silvio måste knappa in. Bianca blev magrare
och magrare; till sist måste han också under de
varma sommardagarna ha ett tacke över henne
för att polisen ej skulle märka hur manke och
höfter stucko upp eller se groparna i hennes
länder. När han klockan fem om mornarna kom
till stallet för att hämta sitt ekipage, hände det
att han blev utskälld av stallkarlarna. De hotade
att anmäla honom för polisen, om han inte
fodrade henne ordentligt. Där hon stod med rika
hästar, som tuggade sin havre och mumsade sitt
hö, i spiltorna på båda sidor om, förde hon ett

sådant helvetes väsen, slet sig och gnäggade så, att det var omöjligt att sova. De hade aldrig tänkt sig, att en sådan gammal utsliten krake kunde ha så mycket liv kvar i kroppen. Och de kunde inte i all evighet stjäla foder från de andra spiltorna för att ge henne litet att äta. Om han inte snart sköt kraken eller fodrade den på ett mänskligt sätt, så skulle det bli polisen. Nattro skulle man väl för fan ha...

Silvio vred sina händer. En ström av ödmjuka ord flödade från hans läppar. Han grät. Han älskade Bianca. Om hon togs från honom var det slut också med honom. Han hade fem barn...

— — —

Det blev en sträng vinter det året. Inte minst i New York. På många år hade man inte upplevat så många snöstormar som då. På sätt och vis kommo de som en välsignelse. Det tager adertontusen man att efter en ordentlig blizzard få snön från New Yorks gator. Och staden har själv endast niotusen gatsopare i ständig tjänst. En snöstorm betyder alltså ett par dagars arbete för niotusen andra. Och i tider av arbetslöshet betyder detta i sin ordning under ett par dagar ordentlig näring för niotusen familjer.

Men för en man som Silvio medför en blizzard ingen välsignelse. Så länge den varar måste man hålla sig inomhus. Och när den efter en tjugufyra timmar slutat, är det lönlöst att visa sig med en vagn med grönsaker bland snö-

drivorna. Då skall man i stället ha ett ambulande ångkök med varm mjölk och kokhett kaffe. För en grönsakshandlande finns det ingenting annat att göra än att ta sig ledigt några dagar, ligga på rygg hemma, laga möblerna, stoppa strumpor, sy ihop hål i kläderna och tvätta. Allt sysselsättningar, som genom sin omväxling kunna medföra ett visst behag inte minst för en grönsakshandlare, såvida han inte i en spilta, som man de sista dagarna ej kunnat betala hyra för, har en häst, som står och svälter. Ett avbrott i drivandet omkring på gatorna, ett stilla hemliv blir liksom ej någon riktig vila under sådana förhållanden.

Flera gånger om dagen gick Silvio ned till stallet för att förvissa sig om, att Bianca ännu fanns kvar, att de hårdhjärtade stallkarlarna inte hämtat polisen. Han gick upp till henne i spiltan, där hon stod slö och knäande, med hängande huvud och tunga. Han smekte hennes mule och hon såg upp på honom med en lång, tiggande blick.

Silvio smög sig från spilta till spilta och sopade med händerna i krubborna, medan han såg sig skyggt omkring för att upptäcka en stallkarl. Ibland hade han tur med sig och kunde komma tillbaka till Bianca med ett par fickor fulla av havre. Men ibland upptäcktes han. Då blev det svordomar, hot och förbannelser. Silvio vred sina händer och grät.

Katastrofen kom en eftermiddag under den sista snöstormen, som den vintern härjade New York. Från början var det en av de vanliga nittio mil i timmen blizzards, som dyka upp över Lake Superior, få luft i lungorna över Michigan, Huron och Erie, störta sig över slätten, ta ett skutt över Blå bergen och kasta sig över millionstaden med kraften hos en world's champion heavyweight, som anser tiden vara inne för ett knockoutslag. På trottoarerna utanför de största skyskraporna, där vinden får sin största styrka, hängdes det ut rep för fotgängare, att hålla sig i för att de ej skulle slungas av den rykande Föhnvinden några meter längre bort på trottoaren och plockas upp med brutna lemmar.

Så tillvida var det ingenting märkligt med just denna blizzard. Men det egendomliga med den var, att den kom så sent som i början av mars. Och när den som bäst höll på att rasa genom New Yorks gator, mötte den våren, som var på väg norr ut från Florida. Det blev en bisarr tvekamp: snö och hagel, blix och åska. Just som snön började smälta, blev det plötsligt kallt, bitande kallt. Snösörjan frös till is och nästa morgon låg New Yorks gator täckta av en is-skorpa här och där med en butiksskylt, en bortblåst dörr, en automobil, en spårvagn fastfrusna i isen.

Snöstormen hade överraskat Silvio liksom alla andra på middagen. Han skyndade sig så fort

han kunde med Bianca och vagnen till stallet, där andra ekipage redan höllo i en lång kö på gatan, medan en av stallkarlarna på en lapp antecknade var och en som körde in.

Så kom turen till Silvio.

Stallkarlen slog ut med handen:

— Step aside, skrek han. Du har inte betalt för hyran. Det blir fullt nog ändå av hästar, som kan betala. Skjut kraken. Bra begravningsväder i dag! Step aside! Vi har ingen plats.

Silvio sökte tala bevekande ord. Han vred sina händer. Han sträckte sina armar i luften, som om han ville låta dem genomborras av de vinande snöpilarna och anropade madonnan om beskydd. Men ingenting hjälpte.

— Step aside, I said!

Silvio bad på nytt. Men nu blevo kuskarna i den långa raden bakom honom otåliga. Genom den vinande, tjocka snöyran hördes deras svordomar och förbannelser. Vad är det med den satans dagon? Varför kör han inte in? Hey there, dago! Raska på, blacky! Vi vill inte sitta här hela dan!

Silvio stod orörlig, sammankrupen.

Då kom stallkarlen ut ur porten, tog tag i Biancas brett med ett våldsamt ryck och sökte leda henne undan. Det gick en ryckning genom den gamla utsvultna kroppen. Men hon rörde sig ej ur fläcken. Hon fick en spark i buken som kom henne att hoppa till. Hon tog ett par

steg framåt och så — föll hon, sträckte ut benen, rätade ut halsen, som om hon tänkte lägga sig till vila för alltid och låta begrava sig i snön.

— Här får hon inte ligga! Opp med henne! Hon spärrar porten. Opp på benen med henne.

Bakom dem svuro och förbannade de andra kuskarna. Kön hade blivit allt längre av åk, som hade sina hem långväga ifrån och sökte ett skydd undan stormen.

Några körkarlar klättrade ned från sina höga kuskbockar och med sparkar och slag fick man Bianca på benen. Hon skälvde som om våldsamma elektriska strömmar gått genom hennes utmärglade kropp och en stund fick man hålla henne uppe för att hon ej skulle sjunka till asfalten igen på sina darrande knän.

— Sätt en stötta under buken på henne, dago, var det någon som sade.

— Ge dig i väg, skrek stallkarlarna, det här är ingen likbod. Ge dig i väg!

Silvio tog Bianca vid tygeln och ledde henne de få stegen fram till Washington square. Men där kastade snön och stormen honom tillbaka: han måste vända om på nytt.

— I väg med dig, i väg med dig.

Hopkrupen och darrande stapplade Silvio vidare med sin Bianca.

— — —

Ett par timmar efteråt, då stormen lagt sig fick patrullerande poliskonstapeln i kvarteret

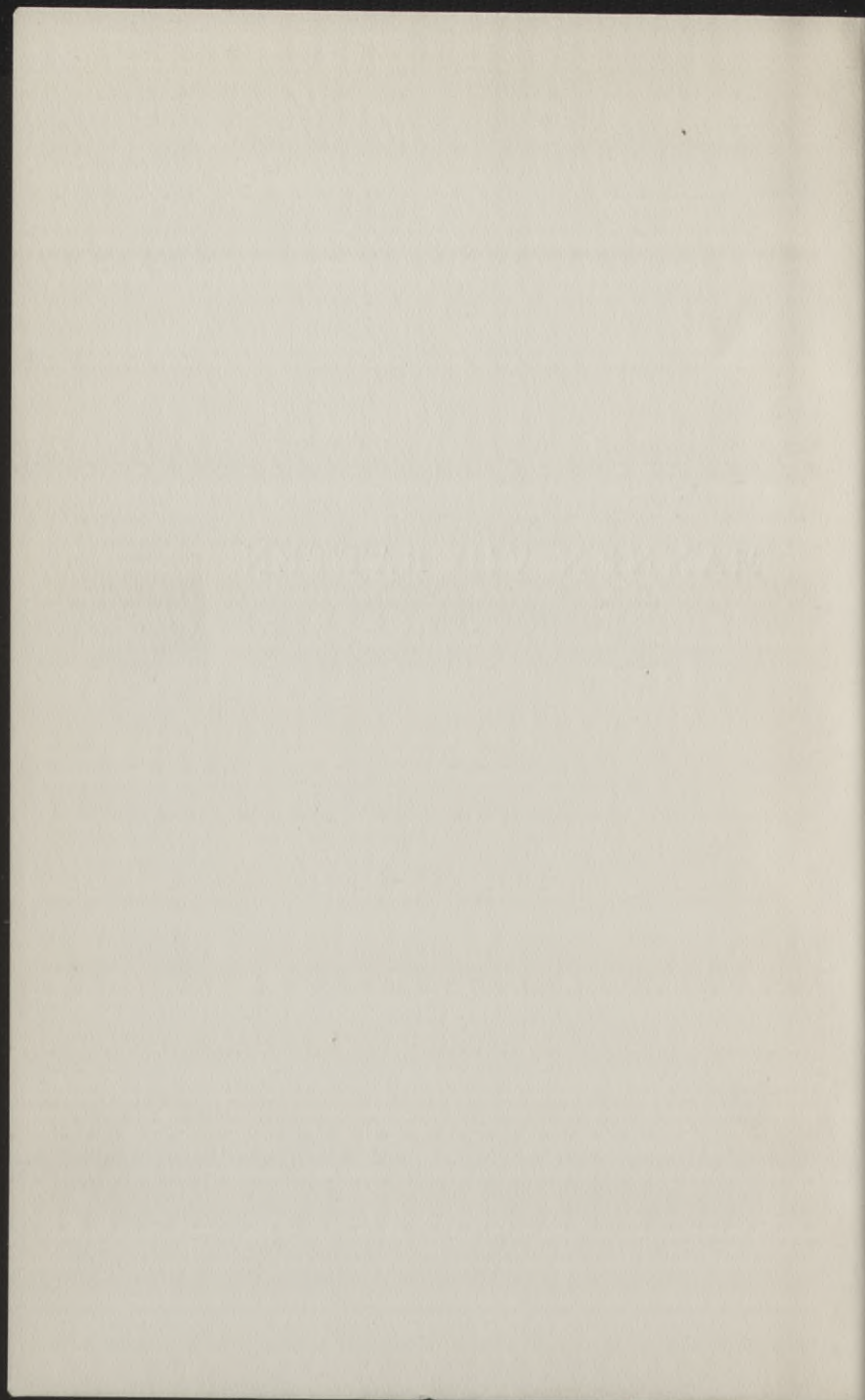
bredvid underrättelse om att det inne på en obebyggd tomt satt en man över en död häst.

Det var Silvio med sin Bianca.

Han hade spänt henne från vagnen, gått in på tomten, där hon fallit omkull och stuckit henne i halsen med sin kniv för att göra ett slut på hennes lidanden.

Men när poliskonstapeln lyfte på hästtacket och fick se Biancas avmagrade och selbrutna kropp förde han Silvio till polisstationen och anklagade honom för det djurplågeri han begått mot sin enda skatt här på jorden, det käraste han ägde.

MANNEN VID RATTEN

»Mannen vid ratten» stod i hörnet av Place de l'Opéra och Boulevard des Italiens. Det var en februarieftermiddag, tre veckor efter mordet på bankvaktmästaren, tretton dagar efter det de båda andra mördarna funnits döda — förgiftade — i en vindskupa vid en liten bakgata uppe på Montmartre.

Luften var kylig och rå. Regndiset hängde mellan lyktstolparna som smutsiga festoner i ljuset från de blåvita båglamporna. Platanernas stammar glänste i brons och elfenben, drypande av vinterväta, trottoarerna lågo våta med smutsiga, tilltrampade tidningar som klistrade vid asfalten.

Det var vid apéritiftiden, den timmen på dagen, då trafiken här är som tätast. Körbanan fullpackad med tutande automobiler i fyrdubbla rader, gångbanorna packade med människor, som utan brådska ormade sig förbi varandra som i en slarvigt ledd fransäs. Tidningskolportörerna kastade sig av sina cyklar utanför kaféterrasserna och slungade åt en yngre trashank ett fång nytryckta tidningar, vilkas färska trycksvärta stack som en stank genom doften av parfym, hårvatten och kosmetik. Med en blixtnabb rörelse med ena armen och knäet stoppade tidningspojarna packen under vänstra armhålan, kilade

som råttor tvärs genom strömmen av promenerande och störtade sig med vidöppna munnar och ett skri från sprängda stämband över människorna, som sutto utanför kaféerna:

— V'la la Preeeeeeeeesse! Mannen vid ratten ännu fri! 100,000 francs för mannen vid ratten! V'la la Preeeeeeeeesse!

Mannen vid ratten, som stod mitt i folkvimlet, lyssnade ointresserat till skriken. Han brydde sig ej ens om att köpa ett lösnummer för att ta närmare kännedom om de senaste sex timmarnas detektivarbete. För en tre veckor sedan skulle underrättelsen om ett så stort pris på hans huvud ögonblickligen förmått honom att återigen dra sig tillbaka till sitt gömställe och hålla sig dold under några dar. För en vecka sedan skulle han ha känt sig stolt och med ett hemligt leende förundrat sig över att han verkligen var värd så mycket. Men vid det här laget hade han hunnit bli blaserad eller, snarare, fatalist: kärleken till livet var ännu lika stark hos honom, men han hade under den senaste veckan kommit till den fasta övertygelsen, att de aldrig skulle få tag i honom. Och hur skulle det för resten gå till? De två, som visste något i den här affären, voro redan förpassade in i en annan värld. Och det signalement, man hade på honom själv, var sådant att de med ledning av det likaväl kunde leta efter en synål i en höstack: en svart- och vitrutig engelsk sportmössa med skärmen ned-

dragen över ögonen, där ett par stora goggles togo vid, och dolde formen på hans näsa, en mörkgrå engelsk ulster med kragen uppslagen, så att den dolde hela nederdelen av ansiktet. Och så hade han dessutom suttit så djupt nedsjunken bakom ratten med händerna på hjulet, medan han väntade på att de andra klarade sitt jobb inne i banken, att ingen människa hade en aning om hans ungefärliga kroppslängd. Det fanns heller ingen utomstående som kunde ånge honom. De hade inte haft några förtrogna och han hade för resten den här gången inte varit i Paris mer än fjorton dar, innan de gjorde kuppen. Hemma i Bryssel kunde de inte heller sakna honom: han hade inte varit där på år och dag... Ingen av hans gamla bekanta skulle för resten komma på den tanken att misstänka honom, han som alltid haft ord om sig att vara en pratmakare. När de läste om »den otroliga djärvhet och det övermänskliga lugn», med vilka han efter mordet kört bilen i Paristrafiken och kommit undan — de skulle allra minst tänka på honom, »vetenskapsmannen»...

Där mannen vid ratten fattat posto alldeles ute vid trottoarkanten framför Café de la Paix var han jämt och ständigt utsatt för de förbipasserandes knuffar. Med ett »pardon» makade han åt sig en smula för att också på denna plats få en armbåge i sidan eller ett lätt slag av en käpp mot benet. Men denna mer eller mindre

våldsamma kontakt med medmänniskorna tycktes inte vålla honom något obehag. I hans bruna pupiller lyste det som i blicken hos en sensualist, som, utan att behöva genera sig för andra människor, offentligen kan hänge sig åt en av sina hemliga njutningar.

Och för mannen vid ratten låg det en sällsam njutning i detta att stå mitt i människovimlet, att känna den rent kroppsliga kontakten med andra levande varelser, känna doften från deras kroppar, värmen från deras andedräkt, cigarrettröken, som svepte under hans näsa, den snart förflyktigade förnimmelsen av en armbåge i sidan, en knuff i ryggen. Denna beröring var som ett varmt bad efter en lång tid av ensam och ingrodd orenlighet.

Det var ohyggliga veckor han genomlevat efter mordet. Först de tre dagarna då alla tre hållit samman, han och Georges och Maurius. De hade jagats som lejon, som sluppit ut ur ett menageri. En gång hade de måst leva utan mat och dryck i fyrtio timmar, utan att knappast våga så mycket som röra på sig. Utsvultna, med törsten brännande i strupen, höljda av smuts och landsvägslera, hade de till sist kunnat släpa sig från detta förbannade gömställe mitt inne i Compiègneskogen.

Mannen vid ratten log: det var annat än att stå här mitt i människovimlet... Till och med han själv hade hållit på att tappa sugen.

Och så detta att jämt och samt höra de båda andra gnälla som våta lindebarn. De hade tappat sugen. Nu visade det sig att de ingenting annat varit än barn, stora, starka, förvuxna pojkar, som gett sig in i kuppen som i ett vanligt litet äventyr för grabbar. Nu slogo nerverna slint på dem som hos alla andra bloddrypande äventyrsälskare. Det var ynkligt att sitta och se på dem, i synnerhet som man ingenting annat hade att göra dagar i sträck, då man måste hålla sig dold.

Och så deras ständiga prat, deras halsblosshesa viskningar, som voro mera genomträngande än en vanlig röst. »Tu vois, mon vieu, dom är starkare än vi. Fast vi lyckats mä kuppen, så sitter vi i alla fall i bur. Va fan har vi för nytta av långschalarna nu? Vi svälter ju i alla fall ihjäl på det här sättet.» Ibland hade han måst skrika högt till dem: »Ta gueule! Håll käft!» Det hade varit lustigt att se på dem: de hade blivit bleka som lärft i ansiktet och suddigt och darrat flera minuter efter, som om de fått frossan.

Till sist hade han måst göra slut på dem. Han kunde inte stå ut med dem längre. Och lämna dem åt sig själva hade han heller inte vågat göra. Förr eller senare skulle de med sina dåliga nerver ha råkat fast, såvida de inte gått direkt i armarna på polisen. Och då kunde han vara säker på att det första de skulle göra var att ange honom också. Han hade gjort kål på dem utan att vålla dem någon smärta och utan att känna några

samvetsförebåelser. Giftet hade de ju kommit överens om att ta in i alla fall, i händelse de skulle råka fast. Det hade varit som att ta död på ett par hundar, som blivit gamla och odugliga och bara lågo framför brasan, kliade sig och gnällde. Löjligt att två stora starka karlar kunde sjunka samman så fullständigt på så kort tid. Och de hade skrutit med att de voro »handlingens män»!

De första dagarnas ensamhet hade känts som en befrielse. Nu var han ensam herre över sitt öde. Nu var det bara en strid mellan honom och slumpen, utan mellanhänder och utan klåpare att ta hänsyn till. Bara han och polisen! Han skulle ha kunnat sjunga högt när han återigen gick på gatan, sedan han lämnat de två kamraternas lik där uppe på vindskupan för att aldrig mer återvända dit. Han hade aldrig haft en så stark känsla av att leva som under den nattpromenaden. Han kände en rytm och spänning i blodet som om trottoarerna varit belagda med något slags elastiskt fjädrande materia. Han kände sig som räven som plundrat hönsgården och lätt och behändigt slingrar sig fram mellan jägarna. Det fanns stunder, då det gick en varm våg av stolthet genom honom vid tanken på alla dessa tidningsartiklar, som framställde honom som en av kriminalannalernas kallblodigaste, fräckaste och förslagnaste brottslingar och — en av automobilismens skickligaste chaufförer. Men

det fanns också stunder, då alla dessa spalter med psykologiska gissningar om hans andliga konstruktion försänkte honom i långa och djupa funderingar. Var detta verkligen han, detta odjur i människohamn, som tidningarna skrånade om? Vad skulle hans mor hemma i Bryssel säga, om hon fick veta att hennes Paul utmålades som ett vidunder!? Det hade ju varit ett hasardspel det hela: våga — vinna. Han och de två andra hade tagit den största risken. En bankvaktmästare hade fått sätta livet till. Men det var på sätt och vis hans ensak. Varför hade han varit så nitisk? Varför hade han dragit sin revolver? Han kunde ha gjort som de två banktjänstemännen: sticka huvudet under pulpeten och gömma sig. Ingen hade bett honom om att vara så modig eller så plikttrogen. Han tyckte i alla fall om honom, den där vaktmästaren: det var ruter i karln. I sådana ögonblick reflekterar man inte: man handlar så som man själv är. Antingen gömmer man sig i farans stund eller också rusar man fram med revolvern i hand. Han var värd den där hederslegionen, polisprefekten fäst på honom, där han låg i kistan. Det var en bra karl, men en dålig skytt. Hade han varit säkrare på hand hade antagligen varken Maurius eller Georges levat vid det här laget — vilket de för resten inte heller gjorde. Var han själv i verkligheten ett sådant odjur i människohamn? När han nu såg tillbaka på händelsernas utveckling, var det hela ju full-

komligt logiskt, sedan spelet väl satts i gång med just de personagerna i spelet. Det var alldeles naturligt att han skulle gå ensam och fågel-fri och med långschalarna i säkert förvar. Bankvaktmästaren hade varit för modig, Georges och Maurius för fega. Därför voro de döda nu, alla tre.

Men de senaste dagarna hade ensamheten börjat trycka honom. Den hade alltmer börjat bli som en säng: bra att vila ut sig i ett par dagar efter strapatserna, men ett helvete att tvingas bli liggande i, när man inte längre är trött eller sjuk. Och han tyckte om sällskap. Han kallades inte pratmakaren för inte: han kände sig aldrig lyckligare än under en diskussion, på fabriken eller på krogen, där han åt sina måltider. Helst en arbetsbas eller, ännu hellre, någon alldeles obekant vid bordet bredvid. Det kunde kallas att leva: att känna hur tystnaden spred sig från bord till bord, till dess hela lokalen blev som en riktig föreläsningssal, där bara hans egen gälla stämma slog eko i krokarna och hans argument och kvickheter kommo skrattsalvorna att dåna. Och så att till sist se motståndaren svarslös och röd i flinten med en hjälplös axelryckning fördjupa sig på nytt i sin stelnade ragu, medan stumma applåder och bravorop lyste en till mötes ur allas blickar, där man själv satt liten och spenslig som en sextonåring, lugn och oberörd som en Napoleon...

Han hade längtat sig sjuk efter detta de senaste

dagarna. Och det var därför som det kändes som att födas på nytt att stå här, mitt i Paris, mitt i den värsta trafiken, vid den brådaste timmen på dagen. Varje knuff från en armbåge, varje stöt av doppskon från en käpp mot hans ben var som ett svagt och hjälplöst motargument mot det faktum att han stod här, ensam, fågelfri och fri, gnidande sig upp mot människorna, så nära inpå dem, att han kunde känna deras mest personliga lukt svepa sig om näsan, parfymen, röken, svetten, som om det varit deras speciella sätt att diskutera på, deras personliga åsikter...

Han hade inte märkt att en poliskonstapel en lång stund stått inne vid väggen i själva hörnet av Place de l'Opéra och bulevarden och betraktat honom. När denne därför kom fram och tilltalade honom ryckte han plötsligt till och stack av en tre veckors gammal vana handen i ytterrocksfickan, där hans browning låg, medan han vände sig till konstapeln:

— Förlåt, vad är det?

— Monsieur, nu har ni stått här länge nog. Ni hindrar trafiken. Ni får flytta på er.

Mannen vid ratten log:

— Monsieur le sergent, sade han, har ni nånsin väntat på en kvinna, ni är alldeles galen i?

Konstapeln log ett diskret och förstående leende:

— Ett rendez-vous?

Mannen vid ratten nickade:

— Och gud vet vad hon har hittat på hela tiden jag stått här och väntat. Men hon ska få sitt straff, om hon inte kan ge nöjaktiga förklaringar. Fast det kan dom alltid — så länge man själv är dödligt förälskad...

Konstapeln höjde småskrattande på axlarna. I sin korta pelerin liknade han mest en halvsovande vadare som med en minimal rörelse på vingarna söker flytta på ohyran längst inne i vinghålorna. Och med ett: »Je vous crois bien, monsieur», slingrade han sig tillbaka genom den flytande trängseln till sin utkikspost.

Mannen vid ratten blev stående kvar några minuter. Han såg att konstapeln höll ögonen på honom och gav honom då och då en leende skakning på huvudet. Men inom honom hade plötsligen all säkerhet försvunnit. Ett ögonblick stelnade han till som efter en överstånden dödsfara. Poliskonstapeln skulle ha kunnat gå rakt fram till honom och säga: »Följ med, jag vet vem ni är» — och han skulle ha lytt utan motstånd, utan ett ord eller ett försök till protest. Men minuten efter gjorde livsbevarelseinstinkten honom åter alert. Det stack och brände i hans hud. Han fick inte utmana ödet på det här sättet. Det var visserligen sant att han hade alla utsikter att gå fri. Men det var på ett villkor: att han skötte sig och inte tog några alltför stora risker...

En ung kvinna passerade sakta förbi, smygande sig tätt intill honom och viskade med ett

trött leende: Chéri, est-ce qu'on... Han fick en plötslig ingivelse. Innan hon ännu hann sluta sin utslitna invit, svarade han högt och glatt överraskad: »Enfin, te voilà», tog henne ostentativt under armen och förde henne trottoaren fram i riktning mot Madeleinekyrkan. Han hade till och med tid att ge poliskonstapeln i hörnet en överlycklig avskedsnick och fick ett brett och godmodigt leende till svar.

Den unga kvinnan granskade hans utseende, det fågelliknande lilla ansiktet med den fram-springande näsan under plommonstopet, den svaga, viljelösa hakan, den mörkblå vinterrocken.

— Ha vi träffats förr, frågade hon, eftersom ni känner igen mig?

Han skakade på huvudet:

— Nej, det ha vi inte. Men ni påminde mig ögonblickligen om någon som jag älskat till vansinne, och det var därför jag ropade till...

— Hon bedrog er?

— Naturligtvis. Vad skulle hon annars ha gjort?

Hon såg frågande och en smula medlidsamt på honom medan hon tryckte hans arm:

— Vi äro inte alla lika.

Han ryckte på åxlarna. De hade kommit fram till den underjordiska elektriska banan vid Madeleine, där människorna trängdes vid nedgångarna som på flustret framför en bikupa.

Hon tryckte åter hans arm:

— Jag ska göra allt för att trösta er.

Han ryckte på axlarna:

— Nej, jag vill vara i fred, sade han bryskt och lämnade henne.

Hon höjde trött och resignerat på axlarna, gav honom en avskedsnick och vände tillbaka samma väg hon kommit.

Han blev stående kvar en lång stund. Han visste inte vart han skulle ta vägen. Tanken på ensamheten ute i lyan i banlieu'n, där han inte ens vågade tända ljus, skrämde honom. Han såg på alla människorna som trängdes om varandra i nedgången till stationen: alla hade de ett mål, ett hem, människor att tala med... Om en stund skulle de sitta vid ett middagsbord kring den rykande tisdagssoppan, växla ord, skratta, sjunga visor, dricka vin, kanske också gräla... Men de skulle i alla fall vara tillsammans. Matoset, vinångorna, cigarrettröken, rösterna skulle skapa en atmosfär av samhörighet, av trevnad till och med mitt uppe i grälet... Han fylldes plötsligen av ett så starkt medlidande med sig själv och sin ensamhet att han skulle ha kunnat sjunka ned på bänken vid sidan om platanen och gråta som ett övergivet barn, han, den blodtörstigaste och kallblodigaste förbrytare i de senaste årens kriminalannaler.

Om han ändå inte låtit kvinnan gå... Kanske hade de då kunnat sitta på en liten restaurang, undangömda i en krok och ätit sin middag. Han

kunde ha suttit alldeles intill henne och värmt sig vid en annan levande varelse. Han skulle ha kunnat berätta en lustig historia, som fått henne att skratta, och kanske han skulle ha kunnat skratta själv också.

Men blotta tanken kom honom att skaka på huvudet, som om han ännu visade frestelsen från sig. Han var en man med principer. Han, som själv handskades så vårdslöst med människoliv, var ytterst noggrann i fråga om sin egen livsförsel. Med en lidelse som gränsade till fanatism avhöll han sig från allt som kunde skada hans kropp, hans själ och hans intellekt. Och framför allt måste man akta sig för vin och kvinnor. Båda förvirrade ens förstånd och förlamade ens handlingskraft. Det visste han själv av en bitter erfarenhet från sin tidigaste ungdom. Vinet och kvinnan kommo en att säga saker som man inte menade eller aldrig borde ha sagt. De inbjödo till förtroenden, man fick ångra efteråt. De största filosoferna hade också varit kvinnohatare eller åtminstone hållit sig fjärran från henne. Det hade han läst om i böcker. Ville man uträtta något här i världen, bli en stor filosof eller angripa kapitalismen i själva dess hjärta, bankerna, då måste man bära sin ensamhet som ett tungt kors, som ett offer för sin egen storhet...

Han kastade ännu en blick på människorna i nedgången till métron och med kragen uppslagen över öronen gick han tvärsöver gatan mot Place

de la Concorde för att till fots nå sitt gömställe, medan runtomkring honom tidningsförsäljarna skreko med sina spruckna, hesa röster, som om de varit förföljande blodhundar:

— V'là la Preeeeesse! Mannen vid ratten ännu fri! 100,000 francs för mannen vid ratten! V'là Preeeeeeeess!

Han köpte ett exemplar och stoppade det i ytterrocksfickan.

II.

På sin långa vandring hem hade han då och då stannat utanför ett kafé och genom fönstrens spetsgardiner sett på människorna där inne med den ensammes och jagades hungriga blickar. Men han vågade inte gå in. Han måste vara på sin vakt, alltid, alltid. Man kunde aldrig vara säker. Rätt som det var kunde det bli något bråk mellan ett par kunder, polisen kallades in och den ville kanske ha en som vittne. Och så var man fast... Nej, när man hade det ställt som han fick man inte ta några onödiga risker. Maten köpte man i en charkuteriaffär och åt den på stående fot eller i den övergivna lyan i mörkret.

Och så hade han vandrat vidare.

Men till sist hade han blivit stående utanför ett kafé på Boulevard Montparnasse och stirrat in genom fönstren. Kaféet var tydligen en tillhållsplats för utlänningar. Där sutto blonda män

och kvinnor armbåge vid armbåge med svartmuskiga italienare och spanjorer, och i ett hörn höllo till och med två japaner eller kineser till. Somliga spelade schack med pannan lutad i händerna, andra diskuterade i munnen på varandra, det fanns till och med de som ritade något på borden eller på papperslappar. Unga kvinnor sprungo från det ena bordet till det andra som sparvar, tiggde sig till en cigarett eller stulo skrattande en sockerbit och slamsade vidare till ett annat bord. Männen voro högst olika klädda. Somliga voro eleganta, andra hade långt artisthår och sågo sluskiga ut, och det saknades inte heller de, i vilkas ansikten svälten satt sitt märke. Varje gång glasdörrhalvan gick upp för att släppa gäster ut och in flöt det med tobaksröken ut på trottoaren ett sorl av alla möjliga tungomål.

Två patrullerande poliskonstaplar kommo fram vid sidan om honom och satte näsorna till fönsterrutorna för att få en bättre överblick över lokalen. Men att döma av de anmärkningar de växlade tycktes deras intresse för vad som försiggick där inne vara mera rent mänsklig nyfikenhet än av professionell art. Plötsligt nämnde en av dem ett ord som gav förklaring både på den besynnerliga församlingen där inne och deras egen roade nyfikenhet: artister. Och i samma ögonblick förstod han: det var ett av de berömda kaféerna för utländska konstnärer.

Om han skulle våga gå dit in och sätta sig!

Det var tydligen en plats som ansågs fullkomligt ofarlig av polisen. Här var bara glada kamrater, som levde för dagen, sorglösa själar som inga detektiver i världen misstänkte för någonting sådant som ett mord eller ens en stöld. Ingen skulle tilltala honom, ingen skulle lägga märke till honom, och gömd bakom en tidning skulle han kunna sitta i en krok, höra sorlet och känna värmen från alla dessa människor.

Själva tanken kom hans hjärta att klappa häftigare. Han stack näsan ända in på rutan, liksom polis Konstaplarna: alla bord voro upptagna utom ett, borta vid dörren till toaletten, där flickorna, som han nu tog för modeller, sprungo ut och in som duvor i ett duvslag. Vi det bordet ville tydligen ingen sitta...

Skulle han våga ta risken? Han gjorde några lovar fram och tillbaka på trottoaren. I själva den säkerhet som låg över kaféet tycktes det honom ligga en fara. Här skulle man ju kunna hålla till dag och natt utan att bli störd av några bylingar, som bara tittade in genom rutan som om de stått och glott i ett tittskåp med roliga figurer. Varför hade ingen tänkt på det förut? Varför sökte sig de som hade något på samvetet alltid till misstänkta ställen, när de inte kunde uthärda och ligga och trycka som änder i vassen längre? Därför att de — som han för övrigt alltid sagt — voro idioter, de flesta av dem. Genomsnittsförbrytaren och den vanliga vulgära

mördaren visste inte att sådana här platser fanns, och om de också visste det, skulle de inte kunna visa sig här i alla fall. De skulle sticka av för mycket med sina bovfysionomier. Det var hela saken.

Han gick åter bort till fönstret och sedan han förvissat sig om att det föraktade bordet ännu var ledigt öppnade han dörren och gick in...

— — —
Det var där han mötte henne. Han satt gömd bakom sin tidning med en kopp kaffe och en skinksandwich och njöt av sorlet och hettan. Han uppfattade inga individuella röster, endast njöt av språkförbistring, medan en ljuvlig trötthet sövde honom, ben och armar och tankar. Trots de ej alltför behagliga dofterna från dörren bredvid kändes det i alla fall lika skönt som att ligga och dåsa i gräset en sommardag i utkanten av en stad med mössan över ögonen och flugorna surrande omkring öronen. Han skulle kunna falla i sömn vilket ögonblick som helst, så behagligt kändes det.

Plötsligen ryckte han till i känslan av att någon stod alldeles inpå honom och tilltalade honom. Han såg upp över kanten på sin tidning: andra sidan det lilla bordet stod en kvinna och frågade, om hon fick sitta ned vid hans bord: det fanns inte någon annan plats ledig... Han nickade till svar och medan hon slog sig ned mittemot honom gav han henne en skarp och misstänksam blick.

Ett besynnerligt fruntimmer. Det märkvärdigaste leende han någonsin sett: som ett skällsord, man slungar efter bylingen när man tar till benen och känner sig så pass säker att man vågar se sig tillbaka. Och också blicken hon gav honom hade någonting besynnerligt gatpojksfräckt och piskat över sig. Hur gammal hon var kunde han inte säga: förmodligen var hon inte så gammal som hon såg ut. Men över de stora dragen, de färglöst ljusa fiskögonen, den stora, buktade näsan, de djupa fårorna från näsroten till mun-giporna låg det något han kände igen: svälten. Hon var också illa klädd. Över de färglöst ljusa hårtestarna satt en pälsmössa med bara fläckar i här och där, som om den led av hårsvamp. Den mörka ytterkappan var knäppt ända upp till halsen och på händerna bar hon tjocka stickade yllevantar, som hon just höll på att långsamt och omsorgsfullt plocka av sig. Då hon stoppat dem i fickan, tog hon fram en bok, slog upp den och började läsa. Först efter en lång stund hejdade hon på ett skyggt och ödmjukt sätt vaktmästaren, då han befann sig vid bordet bredvid och beställde ett glas varm mjölk, »kokhet om jag får be...»

Till hans oerhörda häpnad hörde mannen vid ratten kyparen svara: »Ska ske, doktor...» Och det besynnerligaste var att han samtidigt log ett på samma gång medlidsamt och överlägset leende när han uttalade titeln. Men »doktorn» tycktes

ingenting märka, utan försjönk med ett »tack så rysligt mycke», åter i sin lektyr. När kyparen efter en lång väntan kom tillbaka med mjölken, tog hon upp en sliten portmonnä ur kappfickan och grävde med snåla fingrar fram tjugucen-timer ur den. Så satte hon åter högra armbågen på bordet, lutade pannan i handen och fortsatte med sin läsning, medan hon då och då, utan att se på mjölkglaset, trevade sig fram till det med en varsam vänster hand och förde det till sina läppar.

— — —

Hur upptagen hon än var med sin bok, måste hon till sist ha märkt hur oavbrutet han satt och betraktade henne. Hon gav honom plötsligen en av sina gatpojksfräcka och snabba blickar och såg samtidigt på tidningen, som låg på bordet framför dem.

— Har de inte funnit honom än? frågade hon på en franska med stark utländsk brytning och hårda, rullande r-ljud.

— Vilken?

— Mannen vid ratten.

— Nej.

— Jag har inte sett en tidning på flera dar, sade hon. Tillåter monsieur att jag kastar ett öga i den?

Han sköt tidningen över bordet och såg på henne, medan hon läste de färskaste nyheterna om mordet. Ett ögonblick blev han alldeles stel.

Men det ringa intresse, med vilket hon ögnade igenom första sidans spalter, lugnade honom. Hon tackade för lånet och sade:

— Min uppfattning är att polisen är på fel spår. Det är inga vanliga förbrytare som gjort det där. Jag har på känn att de är anarkister.

Han log:

— Är ni anarkist då?

Hon nickade:

— Ja, men inte av det slaget. Ryssar var de inte, så mycket är säkert. Förmodligen var det några stackars förvillade och okunniga hjärnor som läst om »handlingens propaganda» och så gick åstad och begick den rena meningslösheten. Men den där mannen vid ratten var värd ett bättre öde. Han kunde ha offrat sig för en större sak, med sina nerver, i stället för att spilla bort sitt liv på en sådan här dumhet.

Hon fördjupade sig åter i sin bok. Han blev sittande och såg på henne, på samma gång föraktfullt och undrande. Jaså, hon ansåg honom för en förvillad och svag hjärna. Han visste inte vilket han helst skulle vilja göra: ge henne ett slag på örat och i några korta, men väl valda ord uttrycka hela sitt förakt för henne och det slags fredsfårsanarkister hon hörde till, eller också komma någonstans i enrum med henne och sätta i gång en diskussion, låta henne med argument och tydliga bevis förstå hur fullkomligt

meningslös det slags anarkism var som hon hörde till. Herregud, han behövde ju bara be henne titta sig själv i spegeln, på märkena efter svält i hennes ansikte, för att överbevisa henne om hur långt man kom med hennes visdom. Den hade han själv prövat på tillräckligt länge. Vad hade hon att svara på det? Det skulle roa honom att veta. Och vad skulle hon säga, om han en vacker dag visade henne alla långschalarna han hade väl undangömda och som han kunde leva på åtskilliga år i lugn och ro, bara han fick tid på sig och bylingarna inte hade ögonen så mycket med sig? Vad skulle hon till exempel säga, när han en vacker dag räddat sig över till Spanien på spårvagnen mellan Biarritz och San Sebastian och skickade henne ett vykort från Barcelona? Skulle hon också kalla det att spilla bort sitt liv? Det skulle vara roligt att höra. Risken? Ja, tog man inte sitt liv i sina händer varje gång man gick över Place de la Concorde och fick flaxa som en höna undan bilarna? Å nej, svagare var inte hans hjärna än att den kunde ge svar på tal om det behövdes. Det var inte för inte han bland sina vänner kallades Paul la Science, »vetenskapsmannen». Han kunde sina stycken. Han hade inte bara nerver, det fanns ett huvud på honom också. Och det huvudet satt på skaft. Det skulle till och med vara lustigt att mäta sig med en sådan där som titulerades doktor och trodde att hon hade allt på sina fem

fingrar. Också han hade läst litet av varje, fast han bara var en vanlig elektriker.

Han beställde ytterligare ett par sandwiches och en kopp kaffe, medan han satt och funderade på hur han skulle kunna komma till tals med henne igen utan att synas alltför angelägen. När kyparen kom tillbaka med hans beställning märkte han hur hon gav tallriken med sandwich, en lång, sugande blick. Och den blicken förstod han! Han log invärtes: ytterligare ett argument mot hennes fredsfårsanarkism.

Han sköt tallriken över till henne:

— Får jag lov att bjuda på en?

Hon gav honom en skygg blick:

— Tack, svarade hon efter en stund och rodnade.

Hon tillät honom att bjuda sig på ytterligare tre skinksmörgåsar, tre hårdkokta ägg, ett glas öl och en benediktin till kaffet. Han talade om för henne att han var en främling på stan, ensam och utan bekanta. Och till tack för all välfägnaden frågade hon honom med en blick som trots alla avslag ej förlorat sin fräckhet och humor, om han inte ville tillbringa natten hos henne. Förslaget föreföll honom groteskt, så som hon såg ut. Om det var på det sättet hon förtjänade till sitt uppehålle förstod han, att hon måste svälta utan att behöva vara fredsfårsanarkist. Men nyfikenheten på henne tog ut sin rätt. Han räknade visserligen med risken att hon kunde vara en

spion. Men om hon också var det, skulle han kunna sätta stopp för hennes spionerande för alltid. Han hade tillräckligt mycket »sömnmedel» på sig ännu för att räcka till åt henne och sända henne in i den eviga sömnen, tyst och geschwindt.

Han tackade för hennes anbud och köpte en flaska vin: i det skulle han smussla in »sömnmedlet», i händelse det behövdes.

III.

Om den känsla mannen vid ratten efter några dagar kom att hysa för den utfattiga och på kvinnliga behag fullständigt blottade ryska anarkisten var verklig kärlek kunde han inte så noga säga. Han hade visserligen varit dödligt förälskad en gång för ett par år sedan, hemma i Bryssel. Något sådant behov som han förnummit då — att kunna offra allt, att finna livet värdelöst om han inte fick äga henne — det behovet kände han visserligen inte nu. Men ett faktum var att han aldrig förr i sitt liv för någon kvinna känt vad han nu gjorde för henne. Det var en känsla som närmast skulle kunna kallas kärlek till hennes intelligens och som gav honom tiofalt mera ro och lycka än den kärlek han känt för den unga belgiskan som bedrog honom. I fråga om ryskan måste han stoppa sitt

stora kvinnoförakt i säcken. Han erkände villigt hur oändligt mycket högre hon stod både intellektuellt och i kunskapsrikedom än han själv, Paul, »vetenskapsmannen», som hittills sett sin styrka i sina överlägsna förståndsgåvor. Hon var visserligen inte doktor, som kyparen på artistkaféet kallat henne, men hon hade studerat både i Kasan och — sedan hon lyckats rymma från Ryssland — vid Sorbonne. Allt mellan himmel och jord hade hon på sina fem fingrar, och när hon med djupaste allvar förklarade för honom, att det inte fanns en människotanke värd att tänkas och som tänkts någonstans på jorden under någon tidsperiod av människosläktets långa och mödosamma utveckling, som hon inte hade reda på, kände mannen vid ratten att det inte bara var tomt skryt, utan i full överensstämmelse med verkliga förhållandet.

Men till hans beundran för henne kom också en annan känsla: medlidandet. Ju mera han fick veta om hennes liv, alla de öden hon varit utsatt för, alla umbäranden och det sätt på vilket hon nu skaffade sig ett underhåll för sitt fattiga liv, ju oftare kändes det som om hans hjärta skulle kramas samman. Han förbannade världen och livet på ett helt annat sätt än han gjort förut, det var inte längre teoretiska förbannelser över samhällets idiotiska konstruktion: nu kommo förbannelserna direkt ur hjärtat, i känslan av vilken himmelsskriande orättvisa som

begåtts mot denna stackars kvinna, så begåvad, så kunskapsrik, så vetgirig. Att tänka sig att en sådan kvinna skulle nödgas gå omkring på gatorna och söka bekantskaper, inte bland begåvade människor som hon själv, som bara skratfådde åt henne, utan bland droskkuskar och fyllbultar. — bara tanken kom honom att knyta händerna i raseri mot detta satans samhälle, för att använda hennes eget uttryck, som slösade med sina begåvningar lika blint som naturen slösade med trädens och blommornas frön. I livet som i naturen var det inte bara somt som föll på hälleberget, utan det allra mesta och, framför allt, det allra bästa. En kvinna som hon, som borde ha varit minst professor, måste gå omkring på gatorna...

I hans kärlek till Marya ingick naturligtvis också tacksamheten. Hon hade berett honom en fristad mitt uppe i hetsjakten, som samhället i form av detektiver anställde på honom. Hemma i hennes lilla kyffe uppe ovan lumpboden på Rue Campagne Première, där de fattigaste artisterna bodde, kände han sig fullkomligt trygg. Hon var tydligen känd av polisen och för resten av alla människor i kvarteret som en stackars harmlös fantast, som endast umgicks med lika fattiga och harmlösa dårar. Hon var god vän med alla människor, tidningsgumman på hörnet, frun i mjölmagasinet och brödbutiken, ja, till och med åt poliskonstaplarna nickade hon med ett

pojkräckt leende då hon gick förbi dem. Och de nickade tillbaka till henne och skrattade litet när hon passerat.

Det var på det hela taget en ljuvlig tid han tillbragte i hennes sällskap i det lilla kyffet med det en gång röda tegelgolvet, dess smala och rangliga säng, bordet, de två stolarna och på de fuktdrypande väggarna porträtt av stora anarkister. Det var en tillvaro just sådan han drömt sig, fastän han aldrig trott den vara möjlig med en kvinna: dagarna i ända långa diskussioner om livets yttersta frågor, det existerande samhällets vanvettiga konstruktion och de lämpligaste metoderna att på bästa sätt bringa förnuft och reda i vanvettet. Teoretiskt kom han visserligen till korta under debatterna med henne. Men det i och för sig förödmjukande i detta faktum mildrades ej så litet av ett annat: trots allt kunde han i alla fall le ett överlägset leende åt henne och hennes lärdom. Alla de frågor hon grubblade över och vilkas lösning hon hänsköt till en stor och allmän europeisk revolution i förbindelse med ett världskrig, dem hade han löst, på ett praktiskt sätt, för sin del och — för hennes. Han hade inte gittat vänta på den där mångomtalade revolutionen och det utlovade världskriget, han hade handlat, han satt på grön kvist och kunde han bara hålla sig dold en tid var hans framtid gjord — och hennes också. Då skulle de båda skudda Frankrikes stoft av sina

fötter och någonstans långt borta i världen, skyddade från alla detektiver, framleva ett liv som skulle komma hennes vildaste utopier att blekna. Vad hade hon till exempel emot Söderhavsöarna? Eller Java? Eller Honolulu? Vad säger du om det, Marya Aronovitj?

— Vänta bara tills mitt skepp kommer i hamn, så seglar vi, du och jag.

Vad slags skepp det var han väntade på talade han aldrig om för henne. Inte därför att han var rädd hon skulle gå och angiva honom för bylingarna för hundratusen francs skull. Han var alldeles säker på att om han anförtrodde henne sin hemlighet, hon inte ens skulle spärra upp ögonen. Hon hade varit med om så mycket, hon talade om alla de människoliv den stora revolutionen skulle kräva, som om det gällt flugor i stället för tvåbeningar. Mer än en gång hade hon för resten sagt att det utmärkta samhället, sådant det nu står där i all sin prakt och härlighet, hade tusenfalt mera blod på sitt samvete än alla historiens mördare tillsammans. Han visste att hon teoretiskt skulle ogilla hans handling, därför att den bara hade den enskilda individens bästa till mål. Men hon skulle alldeles säkert ge honom rätt i att sedan han väl en gång begått denna handling — att tillägna sig pengar i en bank — han i fortsättningen inte kunnat handla på annat sätt än han gjort. Hon var obrottsligt logisk i hela sitt tän-

kande, den enda logiska kvinna han träffat. Dessutom: hur fullständigt likgiltig hon var för dylika ting visade hon bäst därigenom, att hon aldrig frågade honom efter hans yrke eller varifrån de pengar kommo, med vilka han bestred de dagliga små utgifterna. Hon bara tog dem. Och teg.

Det var -- som sagt — en lycklig tillvaro de förde, de två som slumpen bragt tillsammans. Och också en ytterst regelbunden tillvaro. Varje morgon gick hon ut för att göra de små uppköpen för dagen. Efter frukosten gav hon sig i väg till något bibliotek, där hon satt och läste hela dagen, till dess det var tid att komma hem och laga middagen på fotogenköket. Själv höll han sig hemma hela dagarna. Efter middagen diskuterade man och ibland gick man ut att promenera sent på kvällen för att hämta litet frisk luft.

IV.

En kväll, då denna idealiska tillvaro redan sträckte sig in på den tredje veckan, kom Marya som vanligt hem från biblioteket vid sextiden för att laga middagen. Hon hade med sig ett lösnnummer av La Presse, så som han sedan en vecka bett henne göra.

Utan att synas för ivrig tog han, som alltid, till tidningen med en glupande nervositet och kastade en blick på den första sidan för att se de senaste

timmarnas utveckling i hetsjakten. Under flera dagar hade det varit så gott som alldeles tyst kring mordet och den mystiske mannen vid ratten: de små notiserna därom hade skjutits undan till mera undangömda platser. Kanske berodde det på att Paris fått andra saker att tala om. Men denna tystnad oroade »vetenskapsmannen», och efter ett par dagar hade den försatt honom i ett tillstånd av nervositet som han hade svårt att dölja för henne. Polisen var fruktansvärdast när den teg. Men när också tidningarna upphörde att tala i ting som dessa eller stämde ned rösten från ett skri på första sidan till en viskning på den tredje, då var verklig fara å färde.

Han satt, sin plikt likmätigt och skalade potatisen till middagen denna kväll då hon kom hem och lämnade honom tidningen. På dess första sida stod med stora bokstäver:

Säkert spår efter mannen vid ratten.

Polisen iakttaget tills vidare hemlighetsfull tystnad.

(Från vår korrespondent i Bryssel.)

Han släppte den halvskalade potatisen handlöst i kastrullen och utan att röra tidningen, som hon lagt bredvid honom på sängen, flög hans

blick över raderna. Utan att i sin oerhörda upphetsning kunna göra sig rätt reda för vad han läste, förstod han dock med detsamma att polisen nu var på rätt spår och att den i varje fall visste av hans existens och sökte honom, fastän den ännu inte kunde fastslå, om han verkligen var identisk med den mystiske mannen vid ratten. Härmed slutade polisens meddelsamhet. Med tidningens korrespondent, som gjort undersökningar, hade åtskilligt av intresse att tillägga utöver den magra officiella rapporten. Bakom angivelsen — eller ledtråden, som lämnats av polisen — stod, som alltid, i lycka eller olycka, en kvinna. Det var en ung och vacker arbeterska från en maskinfabrik i Bryssel. För ett par år sedan hade hon stått i förbindelse med just den person polisen nu så ivrigt spanade efter. De hade skilts åt, som så ofta, i ömsesidigt hat, och det var tydligen av hämnd mera än av vinningslystnad den unga belgiskan nu framställt den misstanken till polisen, att den mystiske mannen vid ratten möjligen kunde vara den man med vilken hon under ett år haft sina öden gemensamma. Polisen torde sitta inne med åtskilliga upplysningar som den unga damen av naturliga skäl undanhöll tidningens korrespondent, men som torde göra det ganska sannolikt att den så småningom skall finna sin man. Antagligen har mannen i fråga för sin forna älskarinna framkastat någon plan

liknande den han först ett par år därefter tyvärr varit i tillfälle att förverkliga.

Han blev sittande alldeles orörlig med potatiskniven i handen. Han kunde inte tänka klart. Det var som om de senaste fjorton dagarnas idyll berövat honom all hans stridbarhet, all hans förlagenhet, hela hans kyla. Han var återigen fågelfri, på nytt skulle han behöva gräva ned sig som en mullvad i jorden någonstans, jagad och jäktad. Och det var som om han inte längre hade krafter därtill. Långtifrån att efter dessa två veckors »semester» känna sig utvilad och sprudlande av kamplust och initiativ, hade han endast förnimmelsen av slappa muskler och en hjärna som stod stilla...

Marya stod med ryggen åt honom borta vid fotogenköket och rörde i en kastrull. Nu vände hon sig med en skygg blick mot honom:

— Är potatisen klar?

Men i stället för att svara på frågan sade han:

— Har du läst vad tidningen säger om mordet?

— Jag bara ögnade genom det som hastigast i métron.

— Jag har någonting att säga dig, fortsatte han efter en lång tystnad. Det är jag... Mannen vid ratten... Det är jag...

Nu såg hon på honom med stora, förundrade ögon, medan hon svarade:

— Har du inte förstått, att det har jag vetat länge?

Han stirrade på henne, men fick inte annat svar än ett kort:

— Man är väl inte idiot heller.

Han log ett bittert leende:

— De hundratusen är dina när du vill ha dom.

Hon gav honom en blick som blixtrade:

— Du borde ha smörj, svarade hon. Förstår du inte att fastän jag inte gillar ditt handlingsätt, fastän jag tycker det är dumt och meningslöst och, framför allt, saknar våldets berättigande: idealiteten, det allmänmänskliga målet — så älskar jag dig och ska göra vad jag kan för att skydda dig. Jag har en massa förbindelser, som kan vara dig till nytta just nu. Intellectuella förbindelser. Kanske kan vi smussla dig undan bland dom en tid. Men det får vara på ett villkor, som du absolut måste hålla: att du inte röjer din halvbildning genom att prata i vädret. Håll dig tyst. Blanda dig inte i några diskussioner, utan nöj dig med att vara den stillsamme entusiasten, den som man kan tro om att han brinner av handlingens eld och som bara väntar på order för att gå i döden för det som ålägges honom. Det finns sådana också, och i våra kretsar begär man inte att alla ska prata i vädret. Det behövs också de som kan tiga, obrottsligt tiga. Jag ska försöka smussla in dig bland de mina. Det ger dig åtminstone ett

par veckors andrum, därför att polisen inte miss-tänker någon bland dem för en sådan där dum-het som du har begått. Jag ska tänka efter, när jag fått middan i ordning, bara du nu skalar potatisen. Och så är det ett villkor till.

Hon vände sig om och gav honom sin gamängfräcka blick, bakom vilken hon sökte dölja sin upprördhet:

— Och det villkoret är att du verkligen älskar mig. Gör du det?

Han gick bort till henne, tog henne bakifrån om livet och borrade sitt ansikte in mot hennes hals:

— Jag älskar dig, älskar dig.

— Skala då potatisen, så att vi kan få middag. Jag är hungrig.

Men i stället började han gå av och an i det lilla rummet. Nu när han kände sig räddad — ty för honom betydde en fjorton dagars frist en människoålder, med alla dess oanade möjligheter — bröt harmen fram ur honom.

— Denna satans kvinna, mumlade han.

— Vilken? frågade Marya.

— Hon i Bryssel! Nu hämnas hon, denna djävla... denna... Nu trodde hon jag skulle få för gammal ost. Finns det någon man som skulle handla på det sättet. Jo, en förrädare! En

usling! Men en kvinna gör det utan vidare. Och så brukade hon fara i flinta när jag sa henne, att jag i grund och botten föraktade kvinnorna, fastän naturligtvis inte henne, åtminstone så länge jag var kär i henne. Vi hade ändlösa diskussioner om det. Jag bevisade henne med alla möjliga vetenskapliga bevis att kvinnan var en lägre varelse, att hon inte hade mannens intelligens, inte hans höga moral, inte hans hederskodex, att hon var ett mellanting mellan man och barn. Jag gav henne böcker att läsa för att hon skulle kunna rent vetenskapligt övertyga sig själv, om hon nu inte trodde på vad jag sa. Och så blev vi osams och hon bedrog mig med en annan.

Han skrattade till bittert:

— Det var ett bevis på hur kvinnan är. Och det andra är det här. Gå och förråda en...

Han stannade och såg på Marya, som vände ryggen åt honom:

— Du, som har en intelligens som är manlig, du som är intelligentare än de flesta män, du måste väl för en gångs skull ge mig rätt i att kvinnorna i allmänhet är några lägre varelser. Erkänner du inte det, Marie? Du måste göra det med din intelligens och allt du vet. Säg?

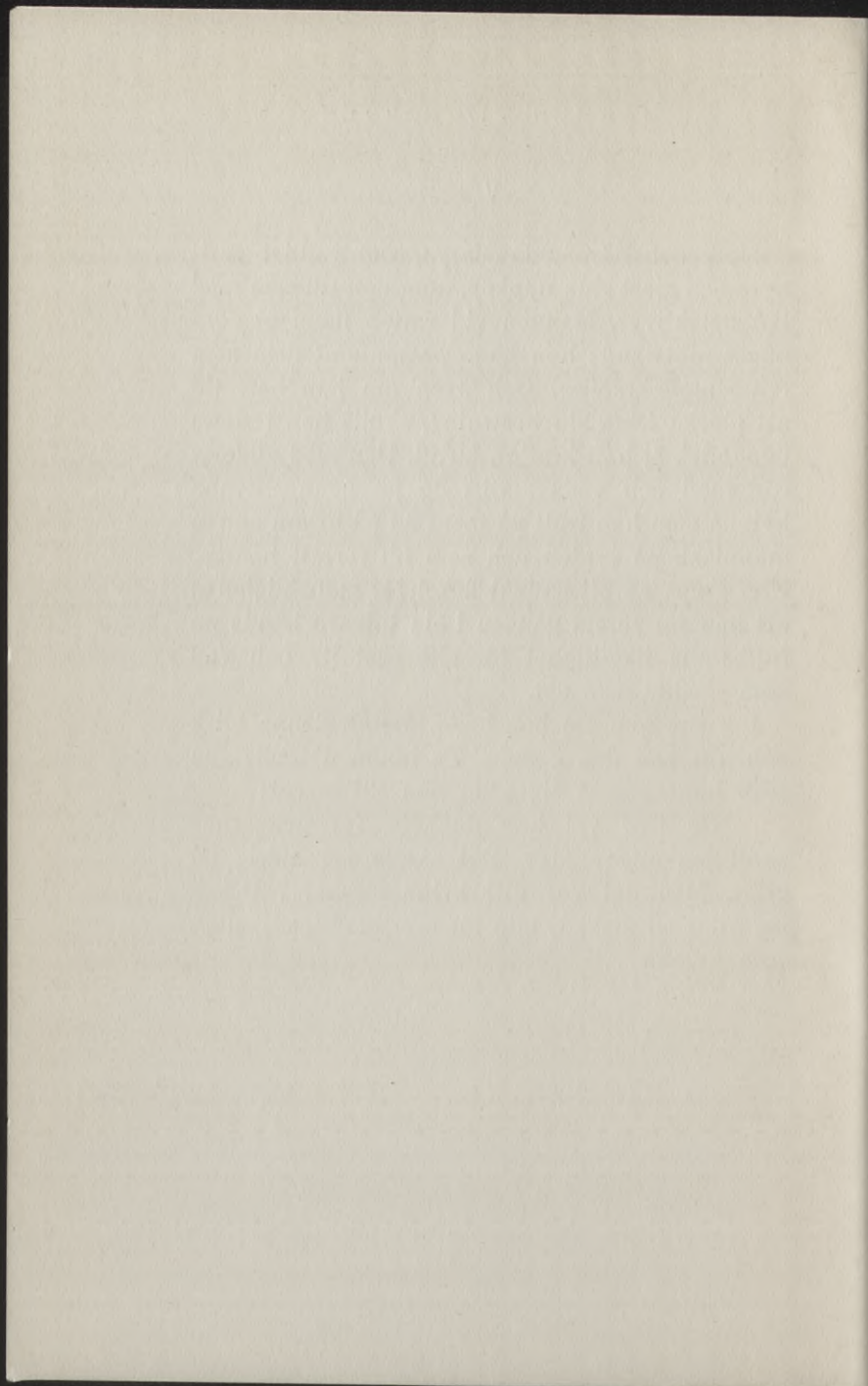
— Jag vet inte, svarade hon. Skala nu du potatisen bara, så att vi får äta. Jag är hungrig.

V.

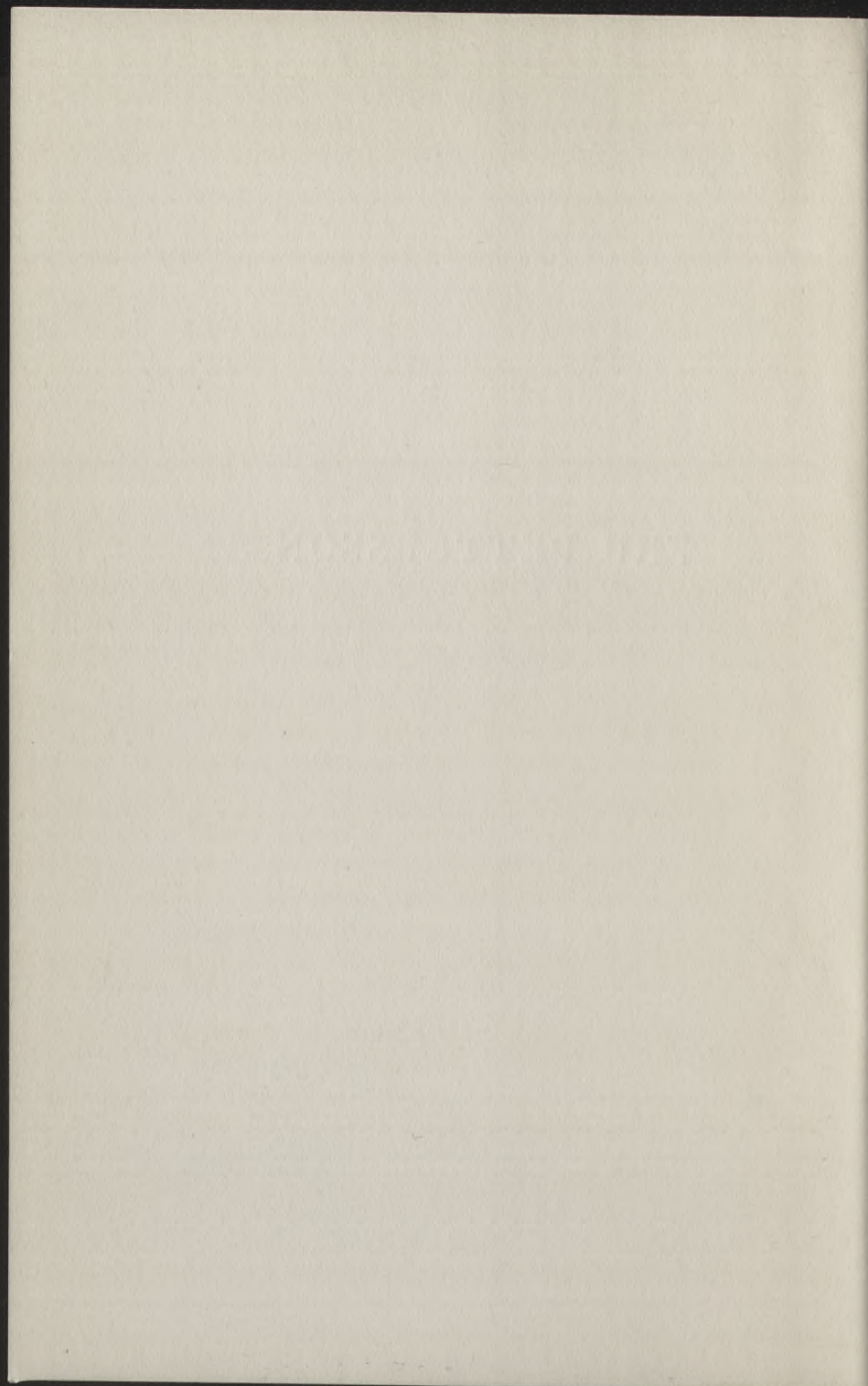
Morgonen därpå, då Marya som vanligt varit nere och gjort sina uppköp, kom hon tillbaka med två detektiver. Mannen vid ratten hann ej göra något motstånd: hon hade presenterat dem som två »intellektuella». Och även om han haft tid att plocka fram sin browning, skulle han i detta ögonblick ej haft krafter därtill. Han stod alldeles förlamad och endast stirrade på henne, denna kvinna som han trott på mera än på någon annan människa på jorden och som nu förrått honom. Han greps av ett sådant äckel för mänskligheten att han för första gången i sin tillvaro kände en fullkomlig likgiltighet för sitt eget liv och vad som skedde med det.

Det var som om hon hade förstått denna blick och allt vad den gömde. Ty innan detektiverna togo honom med sig sade hon till farväl:

— Du tror väl inte det var för pengarnas skull jag angav dig? Det skulle jag aldrig ha gjort. Men det var ditt kvinnoförakt... Också jag ville bli älskad, inte för min intelligens, utan som kvinna...

FRU PETTERSSON

Den äldsta husan skulle gifta sig i augusti. Det var ett hårt slag för frun i huset. Olivia hade tjänat hos henne i tolv år och arbetat med precisionen och den tysta gången hos ett väl inruckat Longinesur. Men för tre år sedan hade hon träffat på en renhållningskarl en kväll i Folkets park, där det gavs den lokala sommarrevyn »Mums, Mums, Killebabba». Deras hjärtan hade funnit varandra. Och nu var hon trettio två år gammal. Det var alltså på tiden att gifta sig, så mycket mera som hon under de sista två åren till jul-, födelse- och namnsdagar fått så många presenter av herrskapet till sin bosättning, att både hon och renhållningskarlen ansågo sig kunna vara nöjda.

Olivias giftermål förmörkade till icke ringa del sommarglädjen för frun i huset. Mitt i en middag med foreller och renskt på ett chålet i schweiziska alperna kunde det komma en skugga över hennes ansikte.

— Vad står på? frågade maken. Är du trött? Har vi gått för långt? Låt mig känna på pulsen!

— Nej, svarade hon, det är Olivia, jag sitter och tänker på.

— Vi ger fan i Olivia nu.

— Kan du säga!

Det var på så sätt fru Pettersson kom i huset. Frun hade kommit till det resultatet, att hon kunde reda sig med bara kokerskan och en husa. Hushållet hade reducerats. Äldste sonen hade tagit studentexamen och skulle till Uppsala. Det var ett rum mindre att städa, en kostym och ett par skor mindre att borsta varje dag. Hon kunde mycket väl reda sig som det var, om hon bara kunde få tag i en pålitlig hjälpfru, som kunde komma två dar i veckan och hjälpa till med storstädning, dammsugning och silverpolering och så disken efter större middagar.

Redan på morgonen dagen efter de kommit hem från sin utomlandstripp, ringde hon upp församlingsdiakonissan och klagade sin nöd. Men diakonissan visste råd. Det fanns en människa, som hette fru Pettersson, arbetsam, fullkomligt ärlig, renlig, i alla avseenden ett mönster. Hon var änka. Hade förlorat sin man för ett par månader sedan och satt nu med fem små barn, av vilka det yngsta var bara årsgammalt. Frun i huset skulle göra en verklig kärleksgärning, om hon på detta sätt kunde hjälpa fru Pettersson.

Och fru Pettersson kom. Hon såg inte mycket ut för världen, utsläpad, mager, insjunkna kinder, blåa ringar under de gråblaskiga ögonen, en gråtmild och snuvig röst, tunna, blodlösa, blå läppar med en trasig tandgård bakom.

Hon hade tagit två av barnen med sig, antag-

ligen för att röra fruns i huset hjärta. Det var de två äldsta, en flicka och en pojke på nio och åtta år, magra, bleka, med brinnande mörka ögon, när de någon gång försiktigt lyfte huvudena.

Fru Pettersson blev antagen. Hon kom säkerligen inte att kunna göra mycke nytta för de fyra kronorna om dagen. Men hon såg snygg och proper ut i sin slitna fattigdom och barnen voro rena och hela. Och för resten, herregud, inför ett sådant elände kunde man helt enkelt inte säga nej. Man fick i varje fall försöka.

Fru Pettersson visade sig emellertid vara en verklig pärla. Vad naturen berövat henne i fråga om muskler, hade den ersatt i form av senor. Bakom allt det tärda, utsläpade, mullgrå fanns en outslitlig vilja till livet, ett lastdjurs seghet och — egendomligt nog — en flinkhet i rörelserna, som tydde på temperament.

Hennes förflutna sipprade så småningom fram, inte från hennes egna tunna läppar utan via kokerskans mera oljigt blodfulla. Hennes äktenskap hade varit ett helvete. Hennes man hade haft lungsot och dessutom varit en skarp drinkare. Sju barn hade hon fött honom till världen. Två hade dött i späda ålder. Det sista året hade mannen varit sängliggande. Men han hade haft en käpp i sängen och med den hade han klämt till ungarna, så ofta de kommo inom räckhåll.

Två gånger i veckan under flera år, varje tors-

dag och fredag, stötte jag på fru Pettersson. Det var inte ofta jag såg hennes ansikte och även då det hände kunde jag inte erinra mig det efteråt mer än som någonting bleknat grått, men för det mesta låg hon på alla fyra med en skurtrasa i händerna, ett vitt huckle över håret och en spann vatten inom räckhåll. Eller också stod hon uppkliven på en stege med ryggen mot rummet och en svamp i handen och tvättade dörr- och fönsterpanelningen. Vår konversation inskränkte sig till ett: God dag, fru Pettersson, som besvarades med en nigning, om hon befann sig på en stege, eller en böjning på armbågarna om hon händelsevis låg på alla fyra. En dag i veckan såg jag också hennes fyra äldsta barn gå förbi mina fönster på väg till köksingången. De skulle äta middag.

Frun i huset talade då och då om fru Pettersson: vilken utomordentligt duktig människa hon var, vilken oerhörd energi hon ägde, hur ärlig och ordentlig hon var och hur snyggt och rent hon höll hemma hos sig. Frun i huset, som var en smula kvinnosakskvinna, brukade dra fram henne som ett lämpligt exempel i en diskussion: »Se på fru Pettersson! Hur många karlar finns det, som skulle kunna göra henne efter, med allt vad hon gått igenom? De skulle ha suttit på ett alkoholisthem vid det här laget. Eller på försörjningsinrättningen.» När frun i huset kom triumferande svängande med fru Pet-

tersson kunde en stackars karl ingenting svara. Fru Pettersson blev det sista stående ordet i fråga om livsmod, seghet, vilja att hålla samman det lilla hon ägde. Hon blev till en symbol för den karga moder jorden, och dess djupaste hemlighet.

Det gick också fru Pettersson väl i handom. Hennes rykte spred sig. Efter ett år hade hon varje dag i veckan upptagen. På tredje året hörde jag henne till och med skratta en gång. Det var sent en kväll, efter en middag. Det var en natt-uggla, som stannat kvar. Jag skulle ut i köket och hämta ett par flaskor vatten till och hade trott, att allt var släckt och tyst där ute. I stället hörde jag skratt, i samma ögonblick jag öppnade dörren. Det var fru Pettersson. Hon stod vid diskbänken med händerna i sidan och bara skrattade. Hon hade två rader vita tänder, riktigt bra löständer. De gråblaskiga ögonen voro blå och glittrande, kinderna fylliga. Jag hade aldrig förut närmare funderat över fru Petterssons ålder. Nu slog det mig att hon inte kunde vara mer än trettiofem år, kanske inte ens det. Dagen efter sade jag till frun i huset:

— Jag kom att se fru Pettersson i ansiktet i går natt. Hon har skaffat sig löständer.

— Hon har skaffat sig mycket mer än det. Du skulle se, hur hon har det därhemma nu. Hon har flyttat ut i Södra förstan, i ett av de nya trähusen och har två rum och kök. Det är den

underbaraste människa jag har sett. Om ett par år är hennes äldsta flicka så stor att hon kan ge sig ut och tjäna som barnflicka. Om tre år har pojken slutat skolan. Hon är själv bara trettio-tre år och det skulle inte förvåna mig, om hon kommer att sluta med inte så litet pengar på banken. Jag har träffat en hel del framstående människor i mitt liv, både män och kvinnor, men när allt kommer omkring vet jag inte, om det finns någon jag har en sådan beundran för som för fru Pettersson. Hon är helt enkelt underbar. Om sådana borde det skrivas böcker. Vilken lektion i folkhälsa! Men till och med proletärförfattarna, som skulle kunna göra någonting i den stilen, så att det verkade genomlevat, är alltför mycket upptagna med sina egna vidunderliga själar och det bästa sättet att frälsa dem. En roman, som hette: Fru Pettersson, En hjältesaga. Det kunde bli en hymn till livet och alla dess hårda, men goda makter.

Jag förde in samtalet på andra ämnen. Skulle nu fru Pettersson triumferande svängas framför ögonen på den svenska litteraturen, proletär eller borgerlig? Jag sökte under flera veckor så gott jag kunde undgå fru Pettersson torsdagar och fredagar. Hon hade tack vare frun i huset kommit att stå för mig som den förkroppsligade kritiken av det oändligt futila i mina egna skrivelser i jämförelse med fru Petterssons livsgärning, och när hon en dag på ett eller annat sätt råkat

trolla bort ett par sidor manuskript från mitt skrivbord, teg jag som muren med min olycka och sökte så gott jag kunde erinra mig dem.

En söndag middag, då det var konsert på rådhustrappan, träffade jag för första gången fru Pettersson ute. Jag hade stannat för att lyssna till en vals av Strauss (den gamle). Den hade spelats på piano på den tiden, jag som nioåring gick i dansskola och förde med sig vissa minnen, bland andra min första kyss. Plötsligen lägger jag märke till att en dam snett framför mig vänder på huvudet och niger för mig. Jag trodde till en början inte att det var mig hälsningen gällde. Det finns inga damer som niga för mig. Och för övrigt stod en gammal vitskäggig disponent och mångmillionär vid sidan om mig. Det måste vara honom nigningen gällde. Men som jag inte var personligen bekant med honom, kunde jag inte göra honom uppmärksam på förhållandet. Ännu en gång vänder sig damen om och niger. Jag betraktar henne närmare: svart stråhatt à la fransk hjälm, gul, halvlång kappa med två stora knappar, korta kjolar, hudfärgade strumpor och svarta lackkläderskor. Hon har fyra barn med sig. Hon säger någonting till dem, också de vända sig om och niga och ta av mössorna. Dem känner jag igen. Det är fru Petterssons barn. Och damen är fru Pettersson! Som klippt ur en modejournal!

Jag vågade inte nämna något för frun i huset

om mitt möte med fru Pettersson. Hela dagen kände jag mig djupt nedslagen. Det gick framåt för fru Pettersson, för henne blev det bättre dag för dag, utan att hon behövt fara till Nancy eller Enköping. Men för mig då? Jag kände hur jag gled utför, hur mina stackars fattiga idéer skrumpnade, hur hela min framtid låg nedanför mig som en allt ödsligare och fattigare stig. Och längst nere i dalsänkan, där stigen slutade, låg förfallets eller självmordets övergivna kyrkogård. Om jag ändå, innan jag hamnade där nere, kunde skriva en bok om fru Pettersson, en livsviljans och livsmodets av dammsugare och skurborstar intonerade fanfar!

— — —

Det blev sommar, höst, vinter och vår på nytt. I snart fyra år hade fru Pettersson två dagar i veckan hjälpt till med städningen. En fredag, under middagen, säger frun i huset till sin man:

— Kan du tänka dig, fru Pettersson förklarade i dag, att hon ville sluta!

Maken ryckte på axlarna.

— Ja, sade frun, det är så lätt för dig. Bara rycka på axlarna. Vem ska jag få nu?

— Det finns väl flera människor i stan än fru Pettersson.

— Nej, det finns det inte.

— Vad ska hon hitta på nu då?

— Hon ska ha arbete hemma, sa hon.

— Nå, det är väl ingenting att förvåna sig

över. Man är ju inte skurmadam för sitt nöjes skull. Svullna knän, reumatism och allt det där. Det är ingen lysande ålderdom att se i ansiktet. Kan man få något bättre, så — — — Som kvinna med social känsla tycker jag att du ska vara glad.

— Jag vill fru Pettersson allt gott här i världen. Men en sådan människa får jag aldrig i livet mera.

Frun i huset ringde under kaffet upp församlingsdiakonissan.

— Fru Pettersson vill sluta.

— — —

— Säger syster det! Men det kan hon ju inte förtjäna på lika mycke som att gå omkring i husen och städa. Vad tänker hon på?

— — —

— Nä, vad säger syster! Det var — — — Tack, så mycke, syster! Adjö! Förlåt besväret!

Frun i huset lade långsamt tillbaka luren i dess klyka, gick med långsamma steg tillbaka till sin stol vid kaffebordet. Hennes ansikte var stumt, det fanns inte ett drag i det, det var som om plötsligen alla erfarenheter, livet ristat in i det, i huden, i blicken, i dragningen vid mun-giporna, slätats ut som om de varit skrivna med krita på en griffeltavla.

— Kan ni tänka er, sade hon efter en lång stund, fru Pettersson ska ha ett barn. Det är därför hon slutar.

— Jaså, sade herrn i huset bakom sin tidning, ska hon det.

Det blev en lång paus. Till sist sade frun:

— Ska hon det! Är det det enda du har att säga. Gamla människan! Med allt det hon har gått genom, allt detta elände! Karlstrunten hon var gift med! Barnen hon släpat fram. Om ett år skulle den äldsta kunna försörja sig själv. Om två år hade den äldste pojken kunnat hjälpa till med en slant. Och nu ska det börja på nytt. Jag förstår inte... Nej, sannerligen...

Plötsligen började den tidning, bakom vilken herrn i huset dolde sig, att skälva.

Frun betraktade den en stund. Till sist bröt hon ut:

— Jag tror du sitter och skrattar åt ynkesdomen! Du, med din sociala ansvars känsla! Det får du ursäkta mig, men vi har varit gifta i tjugu år och det skrattet hade jag inte väntat mig av dig. Jag vet vad det betyder. Det behöver ingen förklaring. Det är alltför billigt och cyniskt.

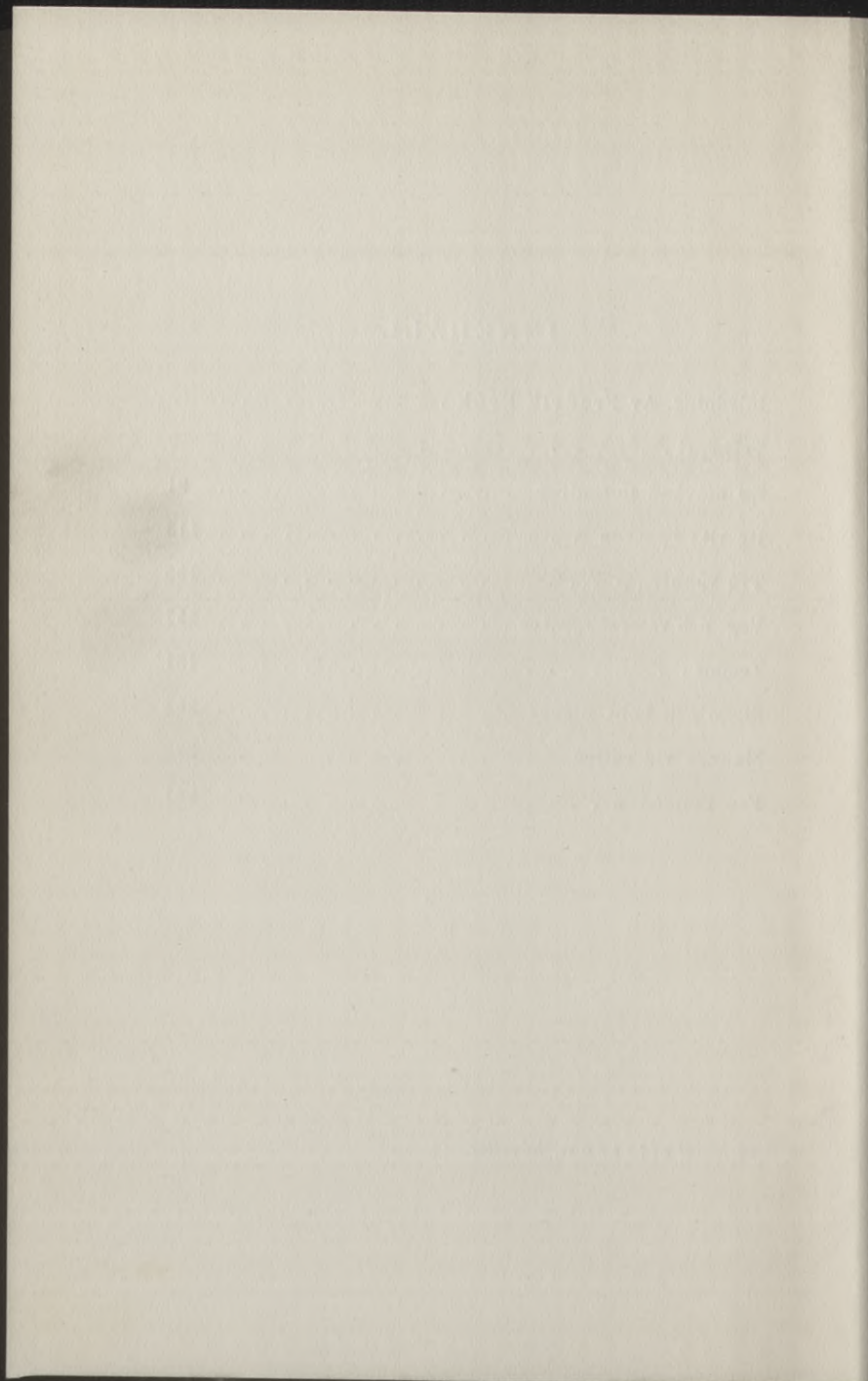
Nu lade herrn i huset ned tidningen i knäet. Och återigen skrattade han, denna gång för full hals.

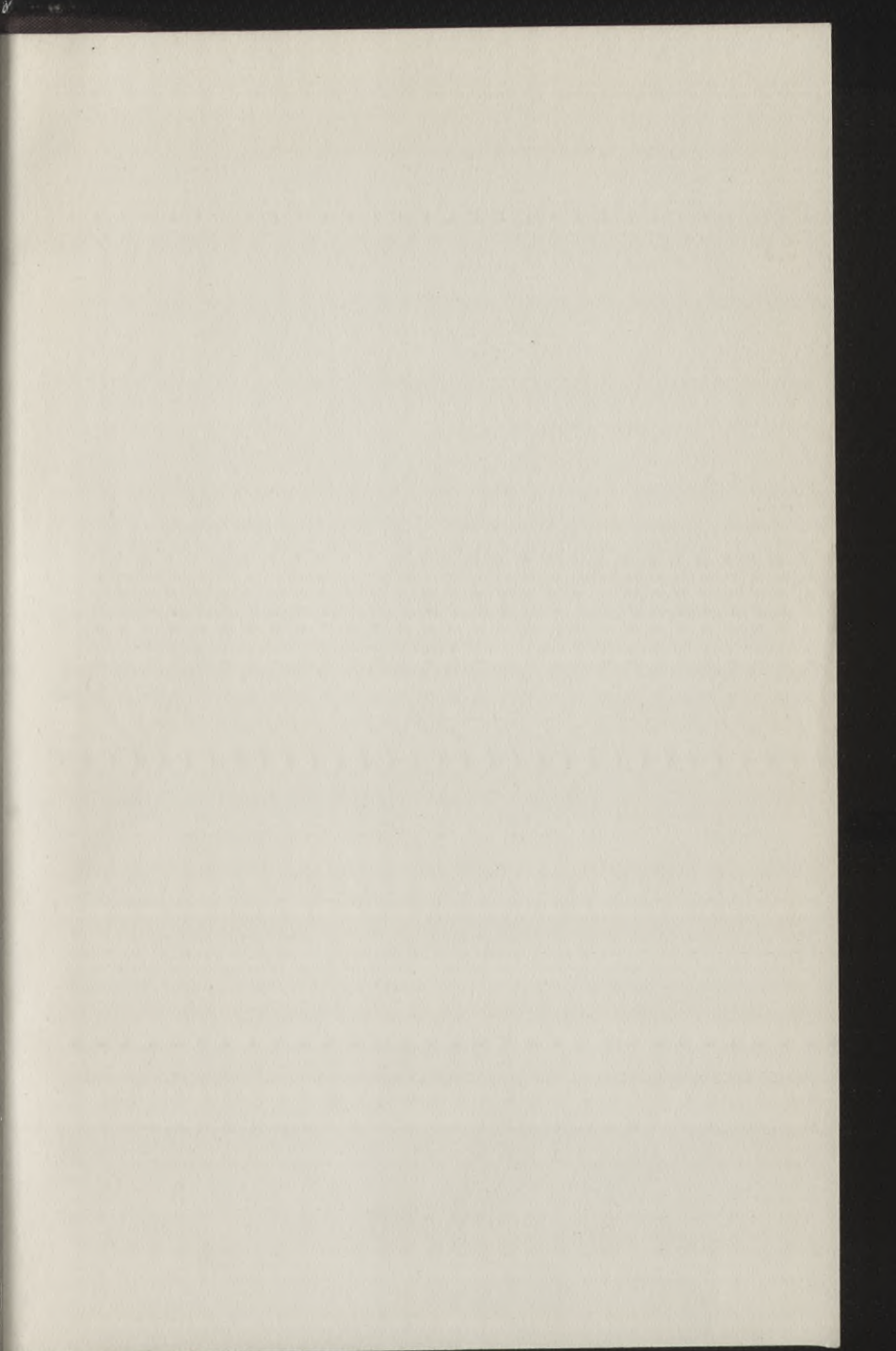
— Jag skrattar, sade han, inte av den anledningen du tror. Men jag skrattar därför att jag inte kan tänka mig en mera obetvinglig hymn till livet och dess makter än fru Pettersson.

INNEHÅLL.

Inledning. Av Fredrik Böök	5
Träbenet	9
En omvänd misantrop	91
De vita byxorna	113
Två vänner	135
Väg- och vattenbyggaren	157
Teodor	181
Silvio och hans Bianca	205
Mannen vid ratten	223
Fru Pettersson	261

18/4
Hach 44 20

DE NYA BERÄTTARNA.

Ur Sveriges litteratur 1900—1925.

Urval och inledningar av

FREDRIK BÖÖK

- Hjalmar Söderberg*, född 1869. *Gustaf Hellström*, född 1882.
Förvillelser. — Martin Kuskar. 3 kr.
Bircks ungdom. 8 kr. Noveller. 5: 50.
Historietter. — Noveller.
6: 50. *Ludvig Nordström*, född 1882.
Fiskare. 7: 50.
Borgare. 7: 50.
- Henning Berger*, född 1872.
Där ute. 3: 75.
Drömlandet. 4: 75. *Elin Wägner*, född 1882.
Norrtullsligan. — Penn-
skaftet. 8: 50.
Åsa-Hanna. 8: 50.
- K. G. Ossiannilsson*, född 1875.
Barbarskogen. 6: 75. *Hjalmar Bergman*, född 1884.
Markurells i Wadköping.
5: 50.
Farmor och Vår Herre.
5: 50.
- Marika Stiernstedt*, född 1875.
Fröken Liwin. 5: 75. *Birger Sjöberg*, född 1885.
Kvartetten som sprängdes.
12: 50.
- Gustaf Ullman*, född 1881.
Präster. 5: 75. *Sigfrid Siwertz*, född 1882.
Målarberättelser. 6: 50.
Selamb. 9 kr. *Birger Sjödin*, född 1887.
Noveller ur Undret och
Starka hjärtan. 7: 50.
- Sven Lidman*, född 1882.
Köpmän och krigare. 5: 75.
Huset med de gamla
fröknarna. 4: 25.

Hela biblioteket kommer att hållas inbundet i halvfranskt band till ett pris av 260 kronor, men tillhandahålles även i tvenne serier, vardera om 10 halvfranska volymer och till ett pris av vardera 130 kronor. I den första serien ingå arbetena av Hjalmar Söderberg, Henning Berger, K. G. Ossiannilsson, Marika Stiernstedt, Gustaf Ullman, Sven Lidman och Sigfrid Siwertz. I den senare serien arbetena av Gustaf Hellström, Ludvig Nordström, Elin Wägner, Hjalmar Bergman, Birger Sjöberg och Birger Sjödin.

DE NYA BERÄTTARNA.

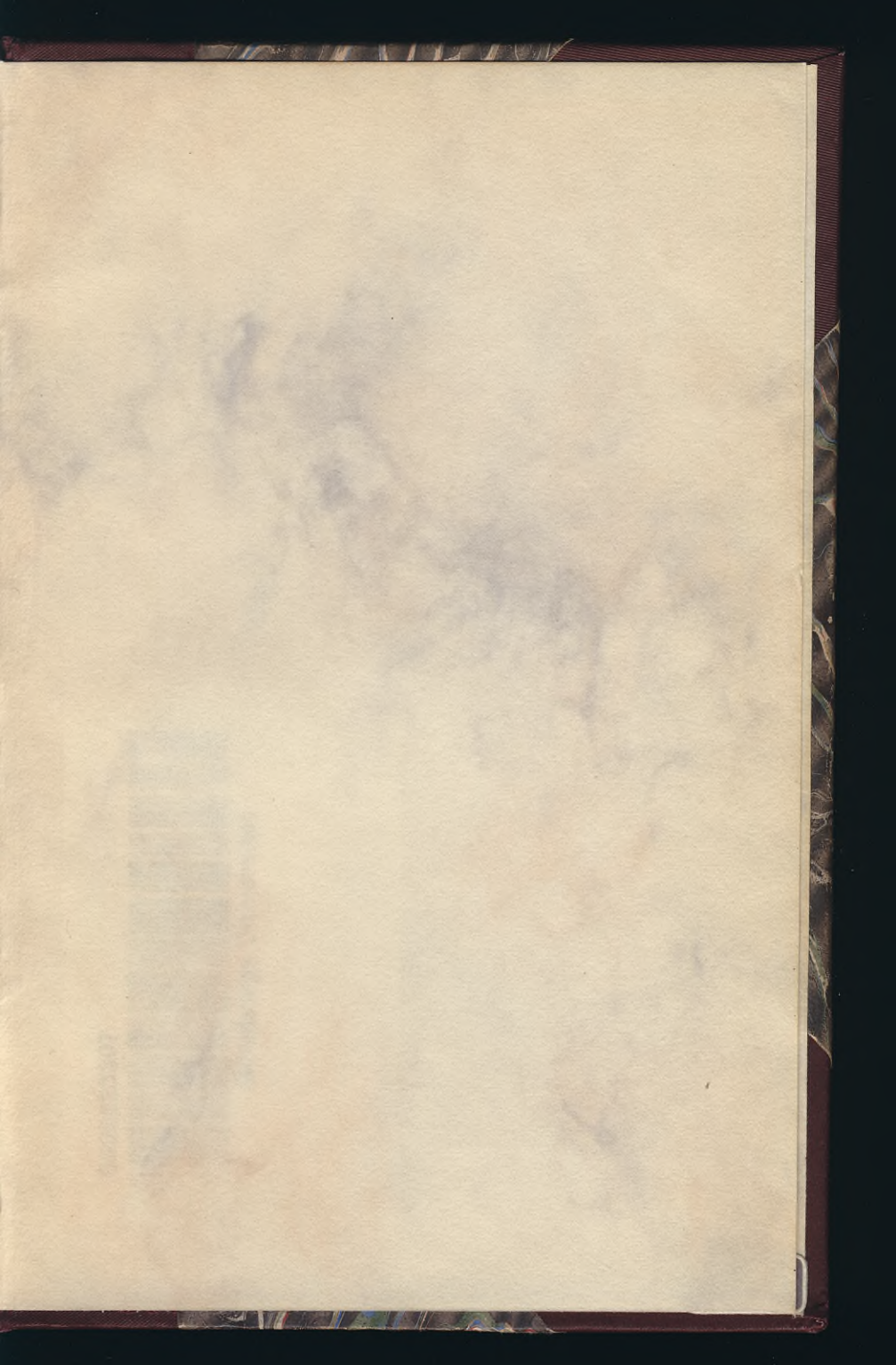
Ur Sveriges litteratur 1900—1925.

Urval och inledningar av

FREDRIK BÖÖK.

Det är först i våra dagar, närmare angivet under det sista fjärdedelsskicket, som Sverige fått en mångsidig, rikt blomstrande berättarkonst, som åskådligt och levande speglar det samtida livet sådant det leves i vårt vidsträckta land, i Stockholm och i provinsen, i skogarna och vid kusten, i stora och små städer och ute på landsbygden. Visserligen fanns det en strävan till realistisk verklighetsskildring redan hos åttiotalsförfattarna, men för dem låg huvudvikten på vissa moraliska problem, och till full utveckling kom denna strävan icke. Visserligen uttryckte nittiotalsförfattarna i fulländad form de olika landskapslynnena, men de rörde sig helst i inbillningens, drömmens och de historiska minnenas världar och talade helst på vers. En prosakonst, som återger det levande nuet, växte däremot upp med Hjalmar Söderberg och Henning Berger, och vill man ha ett intryck av dess mångstämmighet, dess brokiga innehållsrikedom, dess olika konstnärliga metoder och skiftande personliga synpunkter, så behöver man blott räkna upp namnen Gustaf Ullman, Sven Lidman, Sigfrid Siwertz, Hjalmar Bergman, K. G. Ossianilsson, Marika Stiernstedt, Birger Sjödin, Gustaf Hellström, Ludvig Nordström, Elin Wägner, Birger Sjöberg.

Rikedomen är så stor, att den försvårar överblicken och orienteringen. Det är icke allom givet att bland dessa hundratals volymer söka upp det yppersta, det i bästa mening representativa, de verk som förtjäna att bli lästa och spridda icke blott bland de speciellt litteraturintresserade, utan av hela svenska folket. Albert Bonniers förlag, som hos sig samlat de flesta av *De nya berättarna*, har därför överenskommit med professor Fredrik Böök om ett urval, som i tjugufyra omsorgsfullt siktade volymer skall sammanföra det värdefullaste, som denna generation skapat på berättarkonstens område, en serie, som skall vara verkligt populär och samtidigt motsvara de högsta litterära anspråk. Professor Böök, som i sitt stora verk *Resa kring svenska Parnassen* visade sig vara en intim och uppskattande kännare av denna litterära generation, kommer att förse vart och ett av de i serien upptagna verken med en kort inledning, där de estetiska och psykologiska värdena belysas. På detta sätt skall det, enligt vad vi hoppas, ges ett tillfälle för ännu mera vidgade kretsar att under sakkunnig ledning stifta bekantskap med de skapelser av bestående och allmängiltigt värde, för vilka vi ha att tacka *De nya berättarna*. Tillsammans ge dessa verk oss en livfull, lärorik och underhållande bild av det moderna Sverige, av dess levnadsvillkor, dess andliga strömningar, dess ytre och inre tillvaro.

DE NYA BURJATIA

by [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6000323307

Göteborgs Universitet

1.75

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

